

PABĖGĘS DVARAS

1. Trumpas Lietuvos istorijos kursas

LIETUVIŲ NARSA

Lietuviai senovėje buvo labai narsūs, tačiau tarp aplinkinių genčių išsiskyrė dora ir sveikata. Todėl visi jų bijojo. Į pietus nuo lietuvių gyveno net tokia gentis, kostobokai, taip vadinti dėl to, kad kaimynai lietuviai jiems vis laužydavo ir laužydavo šonkaulius.

Vos tik išgirsta, kad kaimynų šonkauliai apgijo, lietuviai su vėzdais jau ir čia.

LIETUVIAI IR ANDROFAGAI

Į šiaurę nuo lietuvių kadaise gyveno androfagai, su kuriais kažkokių reikalų turėjęs Herodotas rašė, jog jie taip vadinami dėl to, kad ėda žmones, nes *andro* – tai maždaug žmogus, o *fago* – ryti, pusti. Androfagai misdavo kaimynais ir kits kitu, dantimis plėšydami žalią mėsą.

Lietuviai neapsikentę išsiuntė pas androfagus kultūrinę misiją, kuri ten įvedė kultūrą ir tvarką – išmokė juos meno kepti ir virti.

DIDŽIŲJŲ CIVILIZACIJŲ KONTAKTAS

Egiptiečių faraonas Ramzis iš savo žynių patyrė, esą šiaurėje gyvena tokia didinga lietuvių kiltis, sukūrusi savo piramides iš žemės ir pristačiusi jų ne keliasdešimt, o kelis tūkstančius, ir kad lietuviai savo išmintimi bei gerumu valdo daugybę Šiaurės tautų.

Ramzis nepatikėjo, bet dėl visa ko pasiuntė keliolika savo raštininkų ir balzamuotojų, kad jie vietoje įsitikintų, kaip ten yra, ir jei šie pasakojimai tiesa, tegul egiptiečiai pasimoko iš lietuvių ko naudingo ūkyje.

Egiptiečiai išties pamatė daug ką naudingo, bet jiems tai vargu ar galėjo praversti ūkyje, nes nors piliakalniams jiems ir padarė įspūdį, tiek žemių Egipte nebuvo, o iš smėlio pilti piramides bergždžias darbas. Pasimokyti dorumo ir galvojimo meno jiems nepasisekė, nes egiptiečiams su lietuviais niekaip nevyko susišnekėti, mat lietuviai kaip visi žmonės kalbėjo lietuviškai, o egiptiečiai – hieroglifais.

Egiptiečiai išmokė prūsus, kaip daryti mumijas, ir išvyko.

Po to egiptiečiai ėmė tingėti, užmiršo kariauti, ištvirko ir žlugo.

LIETUVIAI, GRAIKAI IR AMAZONĖS

Į pietus nuo lietuvių gyveno amazonės, kurios jodinėdavo raitos, šaudydavo iš lanko, užsiėmė lesbiniu seksu, rūkė ir bjauriai keikdavosi. Lietuvių jaunuoliai ant rubežiaus mėgino kelis syk prisistrajyti prie tų mergų, bet tos jų neprisileido, nors būt išėjusi gera veislė.

Tada lietuviai praminė tas amazones jechidnom bobom. Graikai, kuriems su amazonėm irgi nieko neišėjo, labai juokėsi iš tokios pravardės ir norėdami įsiteikti lietuviams susigalvojo dar ir tokia

moterišką mitologinę pabaisą Echidną, kuri buvo iki pusės moteris, net visai graži, o žemiau – dėmėta gyvatė.

Tik ta Echidna jiems prigimdė visokių pabaisų – trigalvį šunį Cerberį, daugiagalvę jūrų slibinę Hidrą, ožką Chimera, bet ta ožka alsavo ugnimi, turėjo liūto galvą ir gyvatės kūną, o kodėl ji vis dėlto save laikė ožka, nesuprato nė patys graikai.

Echidna vis gimdė, Graikija ėmė knibždėti mitologinėmis pabaisomis, keliais tapo sunku vaikščioti nuo visokių dvigalvių šunų ar ugnį pučiančių ožkų. Graikai taip susipainiojo, kad galiausiai liepė šimtagalviui šuniui Argui Echidną suvalgyti. Tas ir suvalgė, kol Echidna miegojo.

O Cerberį graikai nugarūdo į Hadą.

LIETUVIŲ KLASTA

Kai persų valdovas Darijus išėjo nukariauti skitų, kuriuos gerumu ir išmintimi valdė lietuviai, skitai labai išsigando ir kaip visada tokiais atvejais nuskubėjo pas lietuvius patarimo. Šių senoliai mąstę mąstę ir patarę skitams.

Kai Darijus įžengė į Skitiją, pas jį atėjo skitų pasiuntiniai paūtaroti. Darijus juos įkalbinėjo geruoju pasiduoti ir pakvietė prie vaišių stalo, kad geriau sektųsi įkalbinėti. O skitai tik paėmė po pintinę varlių ir po pintinę pelių, strėlėmis smaigo, valgo pasigardžiuodami, sako – mes tik tai galime praryti, o tavo bankuchenai persiški ar kugeliai su spirgais mums nė motais.

Darijus nusivėmęs pagalvojo, kad jei jis nukariaus skitus, turės pavaldinius, kurie minta tik varlėm ir pelėm, ir visi aplinkiniai karaliai iš jo juoksis, o graikai išvis pramins Varliaėdžiu ar dar blogiau – Mikimauzu, ir supykęs pasuko prieš tuos įžulėlius graikus.

ALEKSANDRAS LIETUVIŲ BIJO

Aleksandras Makedonietis, prieš išsirengdamas kariauti su persais, svarstė, ar nenukariavus jam garsiuųjų lietuvių, kurie dar tais laikais garsėjo tuo, kad apie juos nieko nebuvo žinoma.

Jis pasiuntė pasiuntinius į šiaurę. Šie, ėję per balas ir raistus, galiausiai priėjo Lietuvos pakraščius ir pamatė, kad ten toliau nieko nėra, tiktai plunksnos ore skraido, visas oras vien plunksnos, net sunku kvėpuoti. Jie apsisuko ir parėję namo apsakė ką matę; Aleksandras, žinoma, pamane, kad tai lietuviai plunksnas pagalviams plėšo ir kad tų lietuvių tokia gausybė, jog su jais nesusidorosi. Tad pasuko į Persiją.

Ir jo laimė, o būtų pasukęs į šiaurę, būtų sustiręs, apsisnarglėjęs ir šitoks – plunksnomis užkimšta nosimi – būtų pasirodęs graikams, ir jie pajuokiamai būtų vadinę jį Aleksandru Snargliu, o jokių ten Didžiuoju.

SKUBOS DARBAS

Androfagai išmoko virtis ir keptis, bet kaip ir anksčiau plėšydavo mėsą dantimis, ir jiems ėmė skaudėti pilvus, jie tesugebėjo visą laiką arba ėsti, arba gulėti aukštiekninki pūtuodami. Jie kvietėsi Hipokrata, bet tas atvyko iš Graikijos visas pasipūtęs, davė androfagams laisvinamųjų, paėmė milžinišką honorarą ir iškeliavo. Androfagai dabar tik ėdė, pūtavo ir priedo tupėdavo ant puodukų ir pabūgo, kad jų, tokių užsiėmusių, kokie pikti žvėrys nesuėstų ar neužkariautų koks tundron užklydęs Aleksandras Makedonietis.

Tada jie išsikvietė lietuvius, kurie šįsyk atkeliavę išmokė androfagus etiketo: valgant naudotis peiliu

ir šakute ir gerai sukramtyti mėsą. Androfagai taip ir pasielgė, ir nuo to laiko valgydavo arba snūduriuodavo, skaniai riaugėdami ir geru žodžiu minėdami lietuvius.

ROMĖNŲ KINKOS

Romėnai labai bijojo lietuvių ir stengėsi jų neužkabinti, ypač Cezaris, kuris, norėdamas atsidurti toliau nuo lietuvių, bastėsi nuo Egipto iki Britanijos, jam vis atrodė pavojingai per arti. Imperatorius Augustas apskritai nieko nebijojo, tačiau, išgirdus apie lietuvius, jam imdavo drebėti kinkos.

Tuo naudodavosi Romos pokštininkai – kai imperatoriaus lektika linguodavo Romos gatvėmis, koks vaikėzas sušukdavo: Lietuviai ateina! – ir imperatorius, iššokęs lauk, rankomis prisilaikydamas togą, bėgdavo slėptis į artimiausią rūšį, kur tupėdavo susirietęs, ir tik ilgai guostas ir įtikinėtas, kad lietuviai dar labai toli, ryždavosi tęsti kelionę.

KAIP ATsirADO GERMANAI

Bet sykį romėnai nutarė nugalėti savo amžinąjį priešininką ir pasiuntė už Reino kelis legionus, manydami, kad lietuviai, amžiais gyvenę tamsiose giriose, jau pakankamai apžlibo, o neprimatančius juos bus lengviau užklupti.

Lietuviai tuo metu buvo susirinkę į vienas savo misterijų ir ten jau antras mėnuo meditavo; nenorėdami trukdytis, jie paprašė tokių apšepusių pareinės miškuose gyvenusių genčių, kad tos pasirūpintų, jog lietuviams nebūtų trukdoma, šie džiugiai sutiko, įviliojo romėnus į tamsias girias, kur patiems romėnams prieš akis ėmė suktis ratilai, ir išmušė akmenimis bei kuokomis šešis legionus.

Lietuviai apie tą išgirdę, labai juokėsi ir praminė tas girių gentis gerais žmonėmis, tik tų girių pasiuntiniai, būdami nedidelio proto, grįždami atgal per miškus, idant neužmirštų, vis kartojo po nosimi: „Geri žmonės... Gerimonys... Germonys...“

Taip ir atsirado germanai, iki dabar besidžiaugiantys šiuo vardu.

LIETUVIAI GELBSTI ROMA

Romėnai vis labiau lepo, auginosi didelius pilvus ir nėjo į karo tarnybą, tik sėdėdavo ir plūsdavo imperatorių (278 m. po Kr.), o po to valgydavo lakštingalų liežuvėlius. Lietuviams, kurie visoje Europoje buvo atsakingi už dorą, tai ėmė nepatikti, ir jie, pasitelkę kitas dar padorias šiaurės gentis, užėmė Romą (410 m.). Išsyk ten atstatė vandentiekį, pirtis, teatrus, panaikino viešuosius namus, įvedė privalomą raštingumą, sumažino mokesčius ir padidino pensijas veteranams.

Po to, gražiai dainuodami, tvarkingomis voromis grįžo namo, pakeliui sėdami darną ir dorą. Romėnai už lietuvių gerumą juos praminė geruliais (herulais) ir vanduo liais (vandalais) – vanduo liais todėl, kad lietuviai, būdami labai tyri, negerdavo nieko kito, tik mineralinį.

LAIŠKAS TEODORIKUI

Parėję namo lietuviai vėl ėmėsi įprastų darbų – arti žemę ir medituoti. Arė ir meditavo taip smarkiai, kad užmiršo, kas jie ir kur gyvena. Užmiršo net skaityti. Tada nutarė atsiklausti imperatoriaus Teodoriko – gal tas žino ką apie lietuvių kilmę ir gyvenamąsias vietas.

Pradėjo rašyti, bet, dar neįpusėję laiško, panūdo perskaityti, ar gražiai jis skamba. Ir ūmai susizgribo – rašyti dar moka daugelis, bet perskaityti ką parašęs – niekas. O kadangi bebėgiodami šen bei ten ir beieškodami mokančių skaityti užmiršo laiško pradžią, nežinojo, ką rašyti antroje dalyje, tad pridėjo visokių linkėjimų ir anekdotų apie estus ir amazones.

PASIUNTINIAI LAIŠKĄ NEŠA

Pasiuntiniai nelabai žinojo kelią, bet nutuokė, kad visi keliai veda į Romą, ir išėjo į rytus, pas peukinus, po to pas veltus, hosijus, karbonus, aorsus, savarus, boruskus, agatysus, kareotus ir salus, ten kiek pailsėjo ir vėl pro sulonus, frungudijonus, pijengitus ir bijesus priartėjo prie Karpatų kalnų. Čia peržiemoję jie nuėjo pas avarinus, ombronus, anartofraktus, burgijonus ir vėl atsidūrė pas sulonus, pas kuriuos ir peržiemojo. Paskui nuėjo į pietus, pas acibus, naskus, vibijonus ir idrus, alaunus ir amaksobijus. Ir čia sutiko seną aklą žydą iš Bizantijos, kuris apsiėmė juos nuvesti į Romą, ir nepaėjo nė dvejų metų, kai jie atsidūrė pas oflonus ir osilus, netrukus pas roksolanus, reukanalus, alaunus (čia jie jau buvo) vėl pas osilus ir oflonus (kur ir peržiemojo), amodokus ir eksobigitus, po to iš ombronų (kur jau sykj buvo) nukako pas suflonus, kurie žinojo kelią į gepidus, o šie žinojo kelią pas langobardus, o tie jau viską žinojo ir parodė Romos vieškelį.

Kaip vėliau paaiškėjo, tai buvo vieškelis į Sarmigetūzą bet, pakeliui aplankę dakus, frygus, trakus, getus, pasiuntiniai jau po pusmečio nusigavo vieton.

PASIUNTINIAI PAS IMPERATORIŲ

Pasiuntiniai, gražiai nusilenkę, perdavė Teodorikui laišką, bet tas buvo toks sulytas ir purvinas, per ilgus kelionių metus išblukęs, kad Teodorikas nieko negalėjo įskaityti, pasišaukė Kasiodorą, kuris ilgai triušęs ir gerokai pagadinęs akis atkūrė rašmenis. Bet rašmenys buvo jam nesuprantami, kaip ir lietuvių kalba, kuria jie buvo parašyti. Teodorikas paprašė, kad pasiuntiniai laišką perskaitytų patys, tačiau šie paaiškino nemoką skaityti. O perpasakoti žodžiu irgi negalį, nes per ilgus klajonių metus užmiršo, kas jame parašyta. Tik prisimeną svarbiausią klausimą: ar Teodorikas nepasakytų, kas jie tokie, kur gyvena ir kaip ten, kur gyvena, atsidūrė. Ir tarp kitko – kaip jiems patiems dabar parpėdinti namo.

Kasiodoras, imperatoriaus palieptas, ilgai vartė protingų vyrų knygas, bet apie lietuvius ten nieko nerado. Mat visi praeities rašytojai taip paniškai bijojo lietuvių, kad nedrįso apie juos nė užsiminti. Tik paaiškėjo, jog pasiuntinių giminė tose vietose, kur randamas gintaras. Pasirodė, kad tai aiščiai, apie kuriuos rašė Tacitas, ir Teodorikas bent jau galėjo parodyti pasiuntiniams kelią namo – pirštu bakstelėjęs į, jo paties nuomone, maždaug šiaurę.

Teodorikas padiktavo laišką, kuriame prikaišiojo visokių įdomybių, citatų iš antikinių autorių, anekdotų apie bizantiečius, nes nelabai įsivaizdavo, ką tokioms ypatoms pasakyti, bet dėl visa ko pridūrė ir kelis esminius dalykus iš Sibilės knygų nuograužų, kurių pelės buvo pasigailėjusios jo bibliotekoje, davė dovanų, daug džiovintų finikų kelionei atgal, nes, pamatęs pasiuntinius, suprato, kad jų kelionė namo bus ilga.

Pasiuntiniams išėjus įjedu su Kasiodoru ilgai žiūrėjo vienas į kitą, netardami nė žodžio.

O po tam nuodugniai prisitašė raudonojo vyno.

PASIUNTINIAI MĄSTO

Pasiuntiniai išėję apžiūrėjo dovanas, laišką, mėgino jį perskaityti, bet suprato, kad nieko neišeis, nes jis lotyniškas, o jie ir patys skaityt nemoka.

Tik staiga pačiam bukliausiam toptelėjo: Pala! – tarė jis. – Mes gi nemokam lotyniškai. Anei jų barbariškos tarmės. Kokia gi kalba mes šnekėjomės?

Tas pats už durų toptelėjo ir Teodorikui su Kasiodoru.
Metę terliotis su ąsočiu, jie išmušė visą bačkos dangtį.

PASIUNTINIAI PRIE BALTIJOS

Apie kelionę atgal verčiau nešnekėsime, tik pasakysime, kad imperatoriaus finikai baigėsi jau Luzitanijoje, o pusiaukelėje jie turėjo kautis su berberų raiteliais, bet pasiklausinėdami vietinių geografų jie šiaip ne taip grįžo namo.

Parėjo jie visai susenę, dovanas išmetę, nieko neatsiminė, o ir juos pačius beveik visi buvo primiršę. Pasiuntiniai tik pasakė visai susirinkusiai tautai, kad jie visi yra lietuviai ir kad gyvena ten, kur randamas gintaras.

Nuo to laiko gintaras tapo lietuvių savimonės pagrindu. Jei lietuvis nebeatsimena, kas esąs, jam pakanka pažvelgti į gintaro šmotelį – ir ūmai pasijunta stovįs prieš Teodoriką ir Europą, jau išsižiojęs ilgai prakalbai, bet išgąsty užmiršęs tekstą.

TACITAS APIE AISČIUS

Romėnas Tacitas apie aisčius rašė, kad jie nuo priešų ginasi šernų figūrėlėmis bei vėzdais, ir kai kurie neišmanėliai stebisi, kaip šerno figūrėlė gali praversti mūšyje. Tačiau romėnų istorikas pamiršo pridurti, kad tos šernų figūrėlės buvo natūralaus dydžio, tad kovai jos tiko.

Ta aplinkybė kai ką liudija ir apie senųjų lietuvių ūgį bei stotą.

LIETUVIAI IR SARMATAI

Labiausiai iš savo kaimynų lietuviai vertino sarmatus, nes šie stengėsi nesipainioti lietuviams po kojų – sarmatai gyvendavo kibitkose, nuolat važinėdavo po stepę, nesiprausę, apsikarstę ožkenom, iš tolo dvokdavo surūgusiais kailiais ir nuolat sarmatydavosi, kad yra tokie apskretę ir smirdantys; nuo to ir žodis „sarmata“ pareina.

Sarmatai labai gerbė lietuvius už kultūringumą ir pagarbiai vadindavo juos „Mūsų didieji mokytojai“, tik sykį lietuviai susizgribo, kad tokie mokiniai garbės nedaro, ir liepė sarmatams liautis. Šie taip susidrovėjo ir sumizgo, jog iš gėdos prasmego į žemę su visom savo kibitkom.

BAJORAI ANT PILIAKALNIŲ

Lietuviai labai mėgdavo pilti piliakalnius ir pripylė jų gyvą begalę, ir kiekvienas kiek labiau prakutęs bajoras su saviškiais susipildavo piliakalni, užlipdavo ant jo ir su ilgesiu žiūrėdavo į tolį, nes iš esmės nežinojo, ką su tuo piliakalniu daugiau veikti.

Vakarais būdavo gražu žiūrėti – sulipa ant kiekvieno piliakalnio po bajorą, į tolį žiūri, šnekasi, taboka, kirviais dalijasi.

Ir kad pradės visi barzdas kasytis, kad pradės!

Ir visi – vienu metu!

PALEMONAS IŠPLAUKIA IR ATPLAUKIA

Romėnas Palemonas susirėjo su imperatoriumi, prišnekėjo jam visokių įžeidimų, padegė Romą, sėdo į laivus su savo kompanija ir išplaukė. Pakeliui prisiskaitė Tacito ir nutarė plaukti pas aisčius,

kurie labai taikūs, geri, be to, varo gerą šmugelį su gintaro žaliava. Palemonas pamanė pats įkursiąs šiaurėje eksporto bendrovę ir te Neronas nagus graužiasi.

Kelionėje romėnai matė didelę bangžuvę ir tris jūrų sirenas, jūros arklį, dvi Neses, trylika milžiniškų kalmarų, šešis miražus, Kon Tikį, pasiklydusią kiniečių džonką, Neptūną, paukštį Roka, bet kai išvydo aukštus žaliuojančius Lietuvos krantus, visos tos grožybės išdulkėjo jiems iš galvos.

Pakrantėn atvykę vietos gyventojai atnešę romėnams padovanojo gėrybių, kuriomis nuo seno garsėjo šis kraštas – šiaudų, dervos, medžių žievių. Dar kelias runomis raižytas medines knygeles apie dorą gyvenimo būdą.

Palemonas suprato, kad jis kiek apsišovė, bet grįžti jau buvo vėlu.

KITA ISTORIJA

Arba kiti mokslo vyrai ir tradicijos žinovai pasakoja, kad buvę kitaip. Esą Palemonas sykį išplaukė iš Ostijos uosto su šeima kiek pasiplaukioti, bet prisikvietė visokių draugų, prisipirko vyno ir taip plaukė – nuo uosto iki uosto, nuo vienos pakrantės vyninės prie kitos, kol galiausiai visai susisuko galvos ir jie, prisišvartavę prie kažkokių barbariškų krantų, niekaip negalėjo grįžti atgal.

O iš tiesų Palemonas norėjęs atrasti Ameriką.

PALEMONAS KARALIAUJA

Romėnai lietuviams labai patiko ir jie išsirinko Palemoną karaliauti. Padirbo jam karūną iš balų rūdos, supylė atskirą piliakalnį, net pastatė numą, bet paskui lietuviams nusibodo ir jie išsiskirstė kas sau.

Palemonui su saviškiais teko plėsti dirvonus, rauti kelmus, arti, sėti, pjauti, austi. Romėnai vaikščiojo trilinki, sudriskusiom togom, suprakaitavę ir plūdo lietuvius su visu Palemonu. Šveisdamas nuolat rūdijančią karūną, Palemonas romėnus guodė, kad jie visi bent jau įeisią į legendinę istoriją ir visi juos šlovins, bet jais netikės, taigi jie ateinančioms kartoms būsią kaip dievai.

O pats vakarais nulįsdavo į patį tamsiausią užkaborį ir apsipildavo graudžiomis ašaromis.

LIETUVIAI PALEMONĄ GERBIA

Lietuviai gerbė savo karalių, bet nenešė jam nei valgyti, nei gerti, o kai Palemonas prašydavo nors kokios vištos ar kurapkos, lietuviai kažką murmėdavo apie savo prigimtą individualizmą, o romėnai, supykę ant Palemono, priekaištingai įrodinėdavo, kad dievams nereikia valgyti, ir taip pat nieko neduodavo. Palemonas slankiodavo išbadėjęs ir misdavo žolelėmis ar koku kilpomis pagautu žvėreliu.

Bet kai Palemonas numirė, lietuviai jį labai gražiai palaidojo – su dainomis, ritualiniais šokiais ir žaidimais, žirgų lenktynėmis; tris mėnesius visi tik valgė, gėrė ir geru žodžiu minėjo savo karalių.

Ant jo kapo lietuviai pastatė medinį Palemono stabą, kuris Lietuvos darganose greitai supuvo, tačiau ir tada stabo vietoje užaugusiuose krūmuose jie rinkdavosi, aukodavo Palemonui vištas, žąsis, keptus paršelius ir gausiai laistydavo šabakštynus alumi.

SUSITIKIMAI SU ŠIAURĖS TAUTOMIS

Lietuviai apskritai buvo kiek melancholiški ir kartais, stovėdami ant piliakalnių, pastebėdavo kokius šešėlius, šmėkšninčius pro šalį šen bei ten. Iš pradžių lietuviai manė, jog tai tik kokie ypač žvitrūs

babaušiai, bet po keliolikos metų, pagiryje spąstais pagavę vieną tokį, išsiaiškino, kad tai danas, skubantis iš Jutlandijos į Bizantiją, ir dar labiau nustebė, kai tas danas pasakė, esą, danų nuomone, jie valdo Lietuvą ir Kuršą.

Tie danai taip greitai viską darydavo, o jų pačių būdavo taip mažai, kad lietuviams tik prieš akis mirgėjo ir būdavo sunku suprasti, kas čia dedasi. Kartą vienas danas prabėgdamas pasakė, jog danų karalius netoliese pastatė bažnyčią, bet kol lietuviai susigaudė, kol susiruošė pasižiūrėti, kol nuėjo, ta danų bažnyčia jau buvo visai susmegusi į žemę, apaugusi vijokliais, o patys danai išnešę kudašių kažkur kitur.

BRUNONAS ATVYKSTA Į LIETUVĄ

Kai Brunonas, nutaręs pasiaukoti dėl kuo ankstesnio Lietuvos vardo paminėjimo, atvyko prie Lietuvos sienos, jį pasitiko griežti muitininkai, ginkluoti ietimis. Paaiškėjus, kad Brunonas neturi vizos, jį muitininkai mėgino visaip nuvyti nuo sienos, bet tas vis sukinėjosi aplinkui, ieškodamas kokio miško takelio. Tad muitininkai sučiupo Brunoną su jo palydovais, iškraustė kišenes ir nuvedė pas karalių Netimerą.

Pakeliui Brunonas padarė vieną stebuklą, kitą, bet kadangi lietuvių žyniai irgi mokėdavo kerėti ir rodyti visokius prajovus, muitininkai pernelyg nesusižavėjo tais pokštais ir vis ragino Brunoną elgtis gražiai ir liautis. O tas neklauso, eina ir šast – vieną stebuklą. Šast – kitą.

Muitininkai net nusiplūkė.

BRUNONAS IR NETIMERAS

Karalius Netimeras, pamatęs Brunoną, labai iš jo juokėsi – pats apsirengęs nelyginant valkata, vienuoliškais drabužiais, o čia mokys mat, kaip gyventi. Netimeras davė Brunonui kiaunės kepurę, kad tas atrodytų kaip žmogus, ir norėjo išgrūsti įkyruolį atgal, o Brunonas tik vaikščiojo ir vaikščiojo paskui Netimerą ir tik kalbėjo – krikštykis tu, krikštykis. Netimeras, pamatęs tolumoje Brunoną, net bėgdavo slėptis į tamsią girią, bet Brunonas ir čia jį atrasdavo.

DISPUTAS

Galiausiai Netimeras buvo prispaustas prie sienos, nes Brunonas sakė, kol tas neapsikrikštysiąs, jis iš Lietuvos niekur neis. Netimeras bandė lyg tarp kitko Brunoną padegti, bet tasai niekaip nedegė.

Tada ramybės dėlei Netimeras pasakė, kad turįs tuziną aukštųjų ir dvylika tuzinų šiaip svarbių dievų, neskaitant visokio dvasingo mailiaus, tad vienu daugiau ar mažiau – jam jokios skirtumo. Brunonas ėmė kabinėtis prie sąvokų, bet galiausiai jie susitarė dėl kompromiso ir Netimeras apsikrikštijo.

O kad lietuviai vėliau persigalvojo ir nukirto Brunonui galvą, tai vien nelemtas atsitiktinumas. Juolab Brunonas jiems buvo jau gerokai įkyrėjęs. Nors esama mokymų, kad taip jie pasielgė, idant jeitų į istoriją ir būtų paminėti. Tais laikais išgarsėti mat būdavo galima tik kokiam nors žinomam asmeniui nukirtus galvą.

LIETUVIAI IR BOLESLOVAS

Lenkų karalius Boleslovas, išgirdęs apie Brunono žūtį, labai susikrimto ir iš lietuvių išpirko kankinio palaikus. Lietuviai patenkinti išsidalijo pinigus ir parašė Boleslovui, kad atsiųstų dar tokių šaunių vyrų

kaip Brunonas, mat negyvi jie daug kainuoja.

Boleslovas susirūpinęs ėmė klausinėti savo aplinkos vienuolių, tačiau šie tik kažką mykdavo ir nusukdavo akis į šalį.

Taip lietuviams su Boleslovu nieko ir neišdegė.

LIETUVA TOLIAU GARSĖJA

Praėjo trys dešimtys metų, bet jokie metraščiai anei kronikos, kuriuos prenumeruodavosi lietuviai, nieko apie juos neužsiminė. Tada jie neapsikentę susirašė su didžiuoju kniazium Jaroslavu, kad tas ateitų į Lietuvą, kiek apsidairytų ir grįžęs atgal lieptų metraštininkams šią ekskursiją aprašyti.

Jaroslavas su savo metraštininkais, haremais, juokdariais, kariauna atėjo į Lietuvą, apsidairė, susimokėjo už viešbučius, po to išvyko; lietuviai iš prigimto mandagumo jam kasmet ėmė siųsti duoklę liepų karnomis. Bet kadangi Jaroslavas kiek nusivylė servisu, o ir duoklė buvo ne kažin kokia, metraštininkui liepė užrašyti tik vieną eilutę: „1040 m. ėjo Jaroslavas į Lietuvą“. Arba jų kitakalbe kalba: „Jaroslav ide na Litvu“.

Lietuviai nebuvo labai patenkinti, tačiau ir vėl išgarsėjo.

Jaroslavas bet kur nevaikšto. Tačiau kitais metais Jaroslavas pasuko atostogauti Mozūrijos ežerų link, ir lietuviai liko it musę kandę.

APIE AISČIŲ ĮPROČIUS

Keliautojai, apsilankę aisčiuose, girdavo jų papročius ir įpročius, bet labiausiai girdavo jų midų ir vaišingumą. Iš to matyti, kad lietuviai nuo seno žinojo, kaip tvarkyti savo įvaizdžio reikalus.

Tačiau didžiausią keliautojų pavydą kėlė aisčių sugebėjimas nusigerti nuo pieno. Patiems jiems to meno išsimokyti nepavyko – ir nieko nuostabaus. Adomas Brėmenietis pasakoja: eina prūsas, kumele vakare pamelžęs – ir jau į šalis šlitinėja (1075).

Šis talentas kėlė visų to meto Europos intelektualų pavydą.

DAR APIE AISČIŲ ĮPROČIUS

Prūsai buvo įpratę turėti kelias žmonas ir vis prisipirkdavo vieną kitą. Prūsų žmonos su nerimu laukdavo vyrų, grįžtančių iš turgaus – padauginęs kumyso prūsas galėjo prisipirkti ne ūkyje reikalingų daiktų ar druskos, o mergų.

Galiausiai moterys susirinkusios parašė popiežiui piktą skundą ir popiežius atsiuntė bulę, kad prūsai turėtų tik po vieną žmoną – kaip kokie ubagai. Bet prūsai tada dar buvo pagonys ir iš popiežiaus nesupratlyvumo tik šaipėsi. O žmonoms, suprantama, gerai davė į kailį.

LIETUVIŲ ŽIRGAI

Lietuvius aplankę keliautojai pastebėjo ypatingą lietuvių žirgų veislę, tie senobiniai žirgai buvo ištvermingi, neaukšti, plačiu snukiu, apaugę vilna, gaurais, stamboki. Sprendžiant iš aprašymų, tai buvo ne kokie arkliai, o jakai, kuriuos lietuviams kadaise padovanojo jų pusbroliai inkai nuo Andų aukštikalnių.

TAURAI

Lietuviai mėgdavo medžioti taurus, bet juos ir gerbė, iš tauro ragų gėrė, iš kanopų darydavosi vazes bijūnams sumerkti, iš kaulų gamindavosi švilpynes. Niekas taip ir nesužinojo, kas tie taurai, nesužinojo, nes nesusizgribo senobės lietuvių pasiklausti: o iš tikrųjų taurai tai buvo mamuto ir karvės hibridas, kurį lietuviai išvedė ledynmečio pabaigoje.

PRŪSAI IR LENKAI

Prūsai, kaip pasakoja Petras Dusburgietis, labai mėgo lenkų ir apskritai Vakarų kultūrą; todėl prūsai eidavo mušti lenkų, tik pernelyg dažnai, – šie jau ėmė teisintis nuovargiu ir nebekovodavo; prūsai, atėję niautis su lenkais, pasakydavo, jog nieko bloga lenkams nedarys, jei šie duos jiems ryškiaspalvių drabužių. Lenkai net kiek pablūdo bemargindami, o prūsams vis buvo negana.

Galiausiai lenkai Augustave prūsams atidarė dėvėtos labdaros parduotuvę (1018).

PRŪSAI TEUTONUS SIAUBIA

Kada Dobrynės ordino riteriai apsigyveno Kulme, netoli Torūnės, juos prūsai visaip persekiojo, tad riteriams teko įlipti į ąžuolą ir iš ąžuolo pasidaryti tokį nelyginant įtvirtintą lizdą; jie tame lizde sėdėdavo ir niekur neidavo, net nusišlapinti bijojo. Šlapinasi koks riteris iš lizdo – žiū – prūsas apačioj bestovįs.

Ir koks piktas tas prūsas!

PRŪSŲ RAŠTAS

Petras Dusburgietis pasakoja apie prūsus, jog jie nepažino rašto ir stebėdavosi, kad kvailais ženkleliais Vakarų europiečiai, antraip lenkai, gali kitam perduoti protingas mintis.

Kitoje vietoje jis pasakoja, kad prūsai lenkų kunigaikščiui Boleslovui siųsdavę laiškus su visokiais įžeidinėjimais bei grasinimais.

Psiakrew – rašydavo prūsai susierzinę.

PRŪSAI IR RUPŪŽĖS

Dusburgietis rašo, kad prūsai garbindavo Mėnulį ir rupūžes. Ir išties – prūsai, vos rupūžę pamatę, krisdavo kniūbsti ir visaip ją šlovindavo.

Rupūžė tu, rupūžė, – sakydavo prūsai.

Bet kas dėdavosi, kai prūsai pamatydavo Mėnulį!

PRŪSAI IR ARKLIAI

Prūsai, kaip pasakoja Dusburgietis, paniškai bijojo baltų žirgų, vengdavo ant jų užsėsti ar tvarte laikyti – taip jiems buvo baisu tų baltų žirgų.

Tačiau kitokio plauko arklių prūsai visai nebijojo ir narsiai jais jodinėdavo.

HERKUS MANTAS IR PRŪSAI

Herkus Mantas Vokietijoje besimokydamas prisiskaitė Homero, Heziodo ir Juvenalio, o pargrįžęs

Prūsijon sukėlė prūsų sukilimą.

Mes juk graikai, sakė jis prūsams.

Prūsai ir sukilo.

MANTAS IR HIRCHALSAS

Kada prūsai sugavo tokį žioplą riterį, vardu Hirchalsas, jiems panūdo jį padegti. Tik čia prisistatė Herkus Mantas ir sako: taupykim malkas, vyrai.

Prūsai pagalvojo, pasitarė su žyniais ir Hirchalsą paleido.

Eina Hirchalsas namo, į Vokietiją, žiūri – angelai ant kelio. Ir tiek malkų prinešę!

Hirchalsas ėmė ir nesusilaikė.

PRŪSAI BURIA

Prūsai labai mėgdavo burti ir tik pamato kokį neaiškumą – kad pradės burti, net dulkės rūksta. O jiems viskas apskritai būdavo neaišku – tad teutonai visada žinojo, jei horizonte kyla dulkės – prūsai abejoja.

Prūsai burdami net nustebdavo: vos imam burti, teutonai jau ir čia.

Taip prūsai atrado akauzalinę sinchronizaciją.

DAR APIE BURTUS

Lietuviai ir prūsai žinojo tokius burtus iš kiaulės mentikaulio – reikėdavo tą mentikaulį iškepti, įtrynus čiobreliais ir kmynais, po to nugrauzti mėsą iki kaulo. Po to lietuviai spėdavo ateitį iš žymių, kurias ant kaulų būdavo palikę jų dantys.

KULTŪRNAŠA

Lietuviai ir žemaičiai buvo labai religingi, gerbė savo dievus, bet liūdėjo, kad jų tikybos neišpažįsta daugiau jokia gentis. Tad jie išrinko išmintingiausią ir dievobaimingiausią vyrą, žemaitį, vardu Velykis, sukėlė jam gerą plaustą, įdėjo sūrio, alaus ir išsiuntė į vandenynus plaukioti. Vos priplaukęs kokią salą, jis išlipdavo ir meiliai, bet tvirtai klausdavo pirmo sutikto čiabuvio:

Kon tiki?

Čiabuvis pasakydavo, kad jis tiki animizmu, pacifizmu ar predestinacija su reinkarnacija, ir už tokias šnekas Velykis jam išsyk voždavo vėzdu per kaktą; taip jis praplaukiojo visą Atlanto ir Ramųjį vandenynus, ir visose salose jo apsilankymo labai bijodavo, nes naivūs čiabuviai nuolat nepataikydavo atsakyti ir skaudžiai nukentėdavo. Su pagarba Velykj jie vadino Kon Tikiu.

Savo klajones Kon Tikis užbaigė mažoje uolėtoje saloje, kuri nuo jo vardo imta vadinti Velykų sala. O vietiniai gyventojai jo garbei pristatė daugybę stovylių, su ilgesiu žvelgiančių Žemaitijos pusėn.

GALVOS YRA GALVOS

Lietuviai, prūsai, žemgaliai ir kiti baltai kapodavo priešams galvas, bet ir jiems taip nutikdavo. Žemgaliai, kol dar buvo nesusipratę, nugalėję lietuvius, prikrovė jų galvų kelis vežimus, bet tos galvos prabilo į juos žmogaus balsu ir žemgaliai, atsiprašę lietuvių, su jais susidėjo prieš vokiečius.

Lietuvos ir Prūsų keliai buvo sėte nusėti vadinamųjų „galvininkų“. Tai prūsas terbelėje Boleslovui

Vaitiekaus galvą neša, tai lietuviai Brunono palaikus Lenkijon gabena, tai žemgaliai Žvelgaičio galvą lietuviams bogina, – iš visų pusių zuite zujo pasiuntiniai su rezginėlėmis; jie visada labai skubėdavo, nes tos galvos dvokė, tad šių pasiuntinių į jokią smuklę pernaktoti nepriimdavo.

LATGALIŲ KRIKŠTAS

Kada vokiečiai atvyko pas latgalius ir vienuolis Alebrandas ėmė juos įtikinėti krikštytis, latgaliai ilgai samprotavo – krikštytis jiems ar ne. Galiausiai nutarė pasiklausti savo pagoniškų dievų, ar jiems krikštytis, ar ne, ir metė burtus. Dievai jiems atsakė – bala nematė, krikštykitės (1207)

Latgaliai ėmė ir apsikrikštijo.

LATVIŲ STABAS

O svarbiausias latgalių stabas buvo vardu Zirgas Galva. Livoniečiai spėjo, kad jį latgaliai nusidrožė, nusižiūrėję į šachmatų figūrą, juolab stabo išvaizda buvo labai panaši. Bet išties tai latgaliai Zirgas Galva nusižiūrėjo nuo žemaičių – mat šie laidodavosi podraug su nukirsta žirgo galva, o latgaliai norėjo bent iš dalies prilygti narsiesiems ir išmintingiesiems kaimynams.

KURŠIAI PUOLA

Kuršiai, apsiautę Rygą, kurioje beliko keliasdešimt gynėjų, nutarė kiek paburti, kada geriau pulti pilį – trečiadienį ar gal šeštadienį? Klausinėjo dievų, tie irgi svarstė, laužė galvas. Gražu buvo pažiūrėti – sėdi šeši tūkstančiai kuršių ant smėliuko, sukryžiaavę kojas, ir svaido prieš save kas monetėles, kas kraujažolės stiebelius, visi susimąstę. Ir vis kažkas ne taip, vis geriau norisi (1210). Ir taip būrė dvi savaites.

Kol kuršiai stropiai užsiiminėjo I-Dzingu, vokiečiai surinko kariuomenę ir juos sumušė.

LIETUVIAI IR UGNIS

Lietuviai labai vertindavo ugnį, už tai juos bizantiečiai net vadindavo pirsolatrais, ugniameldžiais. Vos tik lietuvis pamato kur miške ugnelę, it galvą pametęs lekia ten ir žiūri į liepsnas, žiūri.

Ir jam taip gera ant širdies pasidaro.

Teutonai niekingai šiuo pomėgiu naudojosi – vakarais kur prie Ragainės užkurdavo lauželį ir tykodavo – per naktį pagaudavo kokius penkis šešis lietuvius iš už anapus Memelio atsiyrusius pasigėrėti ugnele.

DARSYK APIE LIETUVIUS IR UGNĮ

Tačiau lietuviai už tokį vylių riteriams keršijo – laimėję mūšį, vieną jų, sukrovę gerą laužą, užsodinę ant žirgo, padegdavo. Prieš padegdami visaip išdabindavo, apkaišydavo kaspinėliais, lauko gėlėmis, paukščių plunksnomis ir panašiomis grožybėmis, kad riteriui ne gėda būtų pasirodyti prieš lietuvių dievus, bet riteriai vis vien plūsdavosi ir būdavo labai nepatenkinti.

TREČIĄ KARTĄ APIE LIETUVIUS IR UGNĮ

Kadangi lietuviai labai mėgo ugnelę kūrenti, tačiau lazdelėmis ugnį įtrinti daug vargo, o titnagu

skeldamas nagus apsidaužai, tad jie labai vertindavo degtukus, už dėžutę degtukų duodavo dvi tris kryžiuočių galvas.

Teutonai labai susirūpino ir uždraudė į Lietuvą įvežti geležį, druską ir degtukus. Tačiau lietuviai ugnies gaudavo iš Bizantijos, o vėlesniais laikais prekybą degtukais uzurpavo švedų piratai.

Teutonų kėsmai niekingai žlugo.

APIE TEUTONUS IR UGNĮ

Kryžiuočių riteriai laikui bėgant pasidarė labai nervingi. Vos tik pamato lietuvį su degtukais, ima jau iš tolo šaudyti iš arbaletų ir šauktis Mergelės Marijos.

Bet ši žinojo, kieno žeme taps Lietuva, ir šiuo klausimu laikėsi neutralumo.

TEUTONŲ MALDA

Bet teutonai neatlyžo ir iš apačios, kryžiais ir kalavijais mojuodami, vis šaukėsi Marijos užtarimo, nes lietuviai jiems kėlė nejaukumo jausmą.

Marija neapsikentusi apsiėmė pačiam kryžiuočių magistrui ir pasiūlė teutonams vartoti jonažolių nuovirą, gelbstintį nuo nervingumo.

VIS TIEK APIE UGNĮ

Kryžiuočiai praminė lietuvius „berniukai su degtukais" ir net ėmė nešiotis mažus kibirėlius su vandeniu – pamatę lietuvį, išsyk stengdavosi jį perlieti vandeniu, o tik po to sutikdavo šnekėtis ar muštis.

VOLUINĖS SUTARTIS

Kada lietuvių kunigaikščiai susirinko sudaryti sutarties su rusais dėl naftos, Mindaugas, nors jaunas – jau ir čia.

Tai rodė jo gerą politinę nuovoką.

MINDAUGAS VALDŽIĄ IMA

Kai Mindaugas nutarė, kad atėjo laikas karaliauti, pasirodė, kad jis turi labai daug draugų, pažįstamų, giminių, sąjungininkų, kuriems taip ir niežėjo pirštai jam visaip padėti ir po to įsitaisyti kur muitinėje ar karaliaus kanceliarijoje. Tada Mindaugas pradėjo pirmąjį Lietuvoje karą su korupcija – įsakė visus permušti, o kuriuos galėjo pasiekti, ir savo rankomis nunovijo.

Kai aplink liko vien priešai, Mindaugas užsidėjo karūną.

Ir kaip ji jam tiko prie veido, ta karūna!

MINDAUGAS KARALIAUJA

Mindaugas ėmė karaliauti, vaikščiojo į mišias, gerdavo su kryžiuočiais ir vyskupais, bet greitai pajuto, kad tai ne ta kompanija. Anekdotų nemoka, nesiprausia, kažkokie apkiautę, o iš jo vis daugiau žemių nori. Po jo pilį visokie nepažįstami zuja, nesisveikina net, lenkai monopolininkai zlotus bruka, švedai dūmų telegrafą monopolizuoja, vokiečiai mokesčius kelia, indėnų pasiuntinys gyventi

moko, kaip indėnišką makiažą darytis, demonstruoja. O vyskupai iš Romos jau vaidilutes privatizuos. Pasitarė vieną vakarą Mindaugas su Zuikių dievu ir Treniota – ir atsimetė nuo krikščionybės.

DLUGOŠAS APIE LIETUVIUS

Lietuviai, kaip rašė lenkų istorikas Dluogošas, dėl jų gyvenamose vietose spengiančių šalčių nuolat vaikščiojo snarglėtomis nosimis.

Žinoma, tai niekingas pramanas. Verčiau į savo nosį būtų pasižiūrėjęs, ir šiaip – rado kas kabintis prie nosių – lenkai.

LIETUVIŲ INDĖLIS Į AUKŠTĄJĄ MADĄ

Būtent lietuviai dar priešistoriniais laikais išrado tokią apdaro detalę – kišenę, iš jų lenkai ją ir nusižiūrėjo, pavadinę ją *kieszzen*, nes nedidelis lenkų protas nesugebėjo rasti nuosavo žodžio iš lietuvių nugvelbtam aksesuarui.

O į kišenę juk labai patogų įkišti snarglėtą nosinę.

Apie tai, kas išrado nosinę, verčiau nekalbėsime. Lietuvių kultūroje nosinės taip įsišaknijusios, kad lietuviai net išrado nosines balseis ir išmokė jų lenkus su visais prancūzais.

LIETUVIAI IR DVARO KULTŪRA

Lietuviai įdėjo indėlį į europinę civilizaciją. Būtent per Lietuvą Vakarų Europos dvarus pasiekė baldakimas, kurį lietuviai kūrybiškai perėmė iš mongolų.

Mongolų chanai ir batijai tokiais baldakimais atsitverdavo nuo taigos mašalų.

LYVIAI IR LIETUVIAI

Kai lietuviai užpuldavo lyvius, šie, būdami gamtos vaikai, bėgdavo į miškus ir iš ten, pliaupiant lietui, pro medžių šakas liūdnei žiūrėdavo, kaip lietuviai plėšia jų būstus, geria jų girą ir valgo jų grikius. Tada toks gudrus ir narsus teutonas, ten pasitaikęs, pasakė, kad lyviai, užuot šlapę, geriau išsikastų kokią žeminę tokiems atvejams.

Lyvius taip nustebino to teutono išmintis, kad nutarė krikštytis, bet lietui praėjus atsisakė šio akimirkos įgeidžio. O ir lietuviai namo nuėjo.

LYVIAI JUOKUS KREČIA

Tas teutonas – o vardas jo buvo Meinhardas ir jis vadino save lyvių vyskupu – lipo ir lipo prie lyvių, kad šie krikštytųsi net pažadėjo pastatyti jiems pilį, nes ir pats tingėjo vis lakstyti ir lakstyti į mišką su lyviais. O lyviams tai kas – pripratę. Ir galiausiai Meinhardas prikalbėjęs lyvius prisikvietė akmentašių iš Gotlando, šie ėmė ir pastatė pilį Ykeskoloje. Lyviai patenkinti sulindo į pilį, užsikabino duris kabliuku ir neįsileidžia to teutono, tik juokiasi.

O krikštytis, – sako jie, – tai mums lyviškas honoras neleidžia.

ŽEMGALIAI PYKSTA

Žemgaliai, išgirdę kad lyviai pasistatė didelę pilį iš akmenų, labai juokėsi, susivijo daug virvių ir, atėję prie tvirtovės, ėmė traukti pilies akmenis į Dauguvą, bet akmenis gotlandiečiai buvo gerai sulipdę švediškais klijais ir šie laikėsi. Lyviai tik spjaudė nuo sienų ant žemgalių ir prasivardžiavo. Žemgaliai supykę pasitraukė, tačiau pažadėjo to reikalo taip nepalikti, bet grįžę namo pateko kaip tik į derliaus šventę, kurią jie švęsdavo bent jau tris mėnesius iš eilės, ir viską užmiršo.

MISIJA ESTIJOJE

Toks Teodorikas, cistersas, 1191 m. buvo pasiūstas pas estus, kad juos atverstų, bet ten jam labai nepasisekė, nes estai jo neklausė, jis valkiojosi po apylinkes, meldėsi, meditavo, bet kažin kaip nusimeditavo ir netyčiom prarijo Saulę, už ką estai labai įsiuto, liepė jam išspjauti šviesulį ir nešdintis namo.

Tai atsitiko per Jono Krikštytojo dieną, t. y. birželio 24-ą, kai Saulę žiovaujant labai lengva netyčiom gurktelėti – bežiovaujant ar kokiu kitu būdu, juolab atsitiktinai pasitaikė Saulės užtemimas, kai ji pasidaro visai mažytė, panaši į putpelės kiaušinėį.

Taip nelemtas atsitiktinumas sutrukdė atversti estus. Vėliau šis cistersas, Teodorikas, tapo estų vyskupu ir labiau stengėsi elgtis atsargiau – bežiovaudamas jis įprato prisidengti burną ranka.

O Estijoje visi – ir vyskupai ir vienuoliai – žiovaudavo, vos tik pamatę kokį estą. O kadangi tų estų buvo daug, vyskupas Teodorikas galiausiai betramdydamas žiovulį išsinarino žandikaulį ir šitaip nukentėjo dėl tikėjimo.

LIGONIŲ GYDYMAS [1]

Tas pats Teodorikas dar pas lyvius buvo pakviestas pas sužeistą lyvį iš Toreidos, ir tas lyvis žadėjo apsikrikštyti, jei Teodorikas jį pagydys. Teodorikas pasižadėjo, bet nė bieso nenusimanė, kaip gydomi žmonės, net lyviai. Jis pasirovė visokių žolių, durnaropių, gysločių, laukinių garstyčių, dar kažkokių augalų, kurių visai nepažino, viską sumaišė ir, pasiklojęs Dievu, viską sugrūdo, kad lyvis nepažintų, ką čia ryja, ir davė tam lyviui antpilo. Lyvis pasveiko, kas Teodoriką nepaprastai nustebino, ir sveikuolis ištis apsikrikštijo, kas jį nustebino dar labiau.

Užvis labiausiai nustebino Dievas, kai jo angelai papasakojo jam apie išgydymo stebuklą, nes Dievas tuo metu buvo užsiėmęs su arabų alchemikais ir ne lyviai jam rūpėjo.

O Teodorikas pasikėlė į puikybę ir ėmė laikyti save žiniuoniu ir žolininku.

LIGONIŲ GYDYMAS [2]

Gandas apie Teodoriko verslą – sveikata mainais už krikštą – pasiekė kitus lyvius ir vienas toks visai besigalaujantis vis norėjo pasikviesti tą garsų krikščionių šamaną su krapylu, bet jam vis neleido jo moterys, tik galiausiai, pamačiusios, kad blogiau nebus, leido Teodorikui atvykti. Teodorikas apsmilkė tą lyvį džiovintų kiaulpienių mišiniu, pakrikštijo, ir tas lyvis laimingai atidavė Dievui dūšią.

Teodoriko šlovė kiek priblėso, nors vienas toks lyvis, už septynių mylių viręs alų ir pats neseniai apsikrikštijęs, skelbė matęs, kaip to lyvio dūšią du balti angelai už pažastų nusinešė į dangų.

Na matote, kokia sėkmė, – džiaugėsi Teodorikas, o lyviai tik kraipė galvas ir kažką pasikuždėję vėl užsikabino Ykeskolos pilyje.

POPIEŽIAUS PATARIMAS

Vyskupas Meinhardas, niekaip nesugebėjęs lyvių pakrikštyti iki galo, nes šie tai krikštydavosi, tai vėl atsimesdavo, pasiuntė tą patį brolių Teodoriką pas popiežių Celestiną III patarimo, kaip bent jau pakrikštytus lyvius išlaikyti tikėjime.

Ilgai keliavęs Teodorikas, visas suprakaitavęs, pradvokęs ir nusėtas votimis, iš pačios Romos atnešė popiežiaus patarimą vyskupui Meinhardui: bent jau tuos pakrikštytus lyvius reikia išlaikyti tikėjime.

Meinhardas ilgai stebėjosi popiežiaus išmintimi.

O tada vyskupas susikvietė visus Livonijos seniūnus, ir krikščionis, ir pagonis, ir jų akivaizdoje oriai pasimirė (1196).

VYSKUPAS BERTOLDAS LYVIUS GANO

Po Meinhardo mirties nauju lyvių vyskupu tapti pasiūlyta cistersų abatui Bertoldui, niekam nekliudžiusiam ir ramiai sau gyvenusiam pas fryzus prie Hanoverio.

Bertoldas, prisiklausęs visokių neteisingų gandų apie lyvius (o jie buvo patys romiausi bei humaniškausi iš savo kaimynų, dėl to dažnai gaudavo nuo jų pylos, ypač – nuo lietuvių), purtėsi ir atsikalbinėjo, bet, Brėmeno arkivyskupo aprėktas, turėjo sutikti ir priėmė šią garbę.

Bijodamas lyvių, Bertoldas nutarė juos nuo pat pradžios palenkti gerumu bei vaišingumu ir pirma sušaukė visą jų diduomenę, tiek pagonis, tiek krikščionis į didelę puotą. Tiems taip patiko iškeltos vaišės, kad visi sutartinai ėmė Bertoldą šlovinti, o paryčiui įkaitę patys lyviai susimušė dėl pažiūrų – vieni sakė, kad Bertoldą reikia padegti su visa bažnyčia, antri – kad paprasčiausiai užmušti, treči – tiesiog paskandinti.

Bertoldo laimė, kad kol lyviai pešėsi dėl idėjinių nesutarimų, jis spėjo laivu pasprukti į Gotlandą, o paskui į Europą skųstis.

Po to grįžo su kariuomene, susikirto su lyviais, ir lyviai jį, mūšio metu pervėrę ietimi, rankomis sudraskė į gabalus.

Prireikus lyviai rasdavo kompromisą (1198).

KURŠIŲ PRIESAIKA

Kai vokiečiai pastatė Rygą, prie pilies ir miesto atvyko kuršių pasiuntiniai. Pamatę, kad čia gera vieta turgui ir yra smuklių, nutarė nepulti livoniečių, o sudaryti taiką.

Livoniečiai siūlė paspausti rankas ar pasirašyti kokį raštą, bet kuršiai pareiškė, kad tokios priesaikos netikros. Tikra priesaika duodama praliejant kraują. Vyskupas Albertas jau išsigando, bet kuršiai paprašė iš rygiečių vištos, prie miesto sienos paukštį papjovė, išsikepė, vieną blauzdą davė apgraužti vyskupui ir nuėjo žiaumodami.

Vyskupas, žinodamas neramų kuršių būdą, liepė mieste užveisti kuo daugiau vištų. Ir išties, greitai per tas sutartis aplink miesto sienas mėtėsi vien tik vištų kaulai. Vyskupas net ėmė manyti, kad jei ne sutartys, kuršiai braidžiotų po kemsynus pusalkaniai. O kuršiams tikrai prireikdavo per dieną prisiekti du tris kartus – tai vienam kuršiui, tai keliems, o kartais ateidavo prisiekti net moterų su mažais vaikais.

LIETUVIAI ŽAIDŽIA

Lietuvių kariauna žygiuodama pro Rygos vyskupiją, kai kėlėsi per Dauguvą, aptiko du vyskupo Alberto žvejus, ramiai ten traukiančius tinklus.

Lietuviai negalėjo atsilaikyti pagundai – užpuolė tuos žvejus ir atėmė drabužius. Nuogi žvejai pabėgo į Rygą skūstis, tik be jokio reikalo – juk lietuviai tiesiog norėjo su tais žvejais pažaisti „Eglę žalčių karalienę“.

PIRMASIS SPEKTAKLIS

1206 m. žiemą Rygoje riteriai nutarė surengti naujakrikštams ir pagonims misteriją, tokį kalėdinį vaidinimą, idant pagonys, matydami biblinius vaizdus, geriau susipažintų su tikėjimo pagrindais. Bet riteriai ir vienuoliai nesugebėjo sumąstyti nieko geresnio, nei parodyti visas kovas iš Senojo Testamento ir Naujojo Testamento; kaip tikratikiai plovė pagonis ir patys buvo žudomi – visas pjautynes dėl tikėjimo, kūdikėlių žudymus, Dovydą su Galijotu – žiūrovams net šurpas ant pagaugų lipo; galiausiai viską turėjo užbaigti masinė scena – Gedeonas turėjo šarvuotas kautis su pilistimiečiais; į tą masinę sceną subėgo keli šimtai ginkluotų statistų-pilistimų; pagonys žiūrovai, o ir naujakrikštai suvokė, kad čia ne prieš gera ir išsilakstė iš to vaidinimo, tik su dideliu vargu pavyko pasivijus jiems išaiškinti, kad čia viskas tik vaidinimas.

Lyviai grįžo, oriai pasižiūrėjo viską iki pabaigos ir, supratę, kad čia tik manevrai prieš būsimas jų pjautynes, grįžę irgi pasimankštinę bei pasifechtavę lazdomis, sukilo prieš atėjūnus.

Menas reikalauja aukų – toje epochoje ši frazė buvo suprantama pažodžiui.

PAŽANGA

Tais pačiais 1206 m. vyskupas Albertas nutarė pasiųsti dovanų Voldemarui, Polocko kunigaikščiui, ir šitaip su juo susidraugauti. Kaip visada tokiais neaišku kuo pasibaigsiančiais atvejais, į kelionę jis pasiuntė abatą Teodoriką, o dovanų kunigaikščiui – žirgą, pabalnotą ir šarvuotą. Tačiau pakeliui Teodoriką užpuolė lietuvių plėšikai, viską iš jo atėmė – teko vienais apatiniais stoti prieš kunigaikštį.

Voldemaras nenustebo, tik pasakė, kad tai buvo jokie ne plėšikai, o tiesiog eiliniai lietuvių muitininkai, kurie dabar, beje, yra perėmę europietiškus standartus ir nebeužmušinėja keliauninkų, o tik atima drabužius ir ką vertingesnio, o šiaip – praleidžia gyvus.

Deja, Teodorikas be dovanų kunigaikščiui didesnio įspūdžio nepadarė. O Voldemaras pats iš Lietuvos kunigaikščių išsiprašė muitininkų delegaciją pasikeisti patyrimu.

DOVANĖLĖ

Lyvių vadas ir seniūnas Akas, dažnai saviškius vedęs muštis su vokiečiais, ejęs prieš šiuos sąmoningai su lietuviais, vienoje kovoje žuvo. Vokiečiai labai džiaugėsi Ako mirtimi, nukirto lavonui galvą ir ją kaip pergalės ženklą nusiuntė vyskupui Albertui. Vyskupas džiaugdamašis iškėlė Ako galvą abiem rankom dangopi ir iškilmingai bei susigraudinęs padėkojo Dievui, o paskui susimąstė, ką iš tos galvos jam pasidaryti naudingo ūkyje; iš pradžių manė pasidirbti peleninę, bet prisiminė, kad nerūko, po to ketino dėtis ten riešutus žiemai, kad vakarais turėtų ko užtriauškšti, tačiau neturėjo dantų, tada pripylė galvon džiovintų figų, kurių jam siūsdavo tamplierius kolega iš Jeruzalės, bet pro nosiaskyles ir akiaskyles tos figos vis byrėjo ir byrėjo, galiausiai vyskupui net pabodo su ta galva bovytis, bet

dovanos juk neišmesi – tad jis iš jos pasidarė aliejinę lempelę su dviem dagčiais, žėrinčiais akiduobėse, ir vakarais prie spingsinčių švieselių skaitydavo ką nors pamaldaus ar iš dykumos tėvų gyvenimo, o jei nusibosdavo – tai Lukianą.

DANAI PILĮ STATO

1207 m. pradžioje danai, vadovaujami savo karaliaus ir lydimi Lundo arkivyskupo Andriaus, su didžiule kariuomene išsikėlė Ezelio saloje, esančioje palei pačią Estiją. Panūdę iš čia nešti tikėjimo šviesą ir kariauti su Baltijos pakrančių pagonimis, jie Ezelyje pastatė didelę, tvirtą pilį. Tačiau kai pilis buvo baigta, pasirodė, kad statyti pilį visi buvo greiti, bet pagonių bijo. Pilyje, nors ir didelėje bei galingoje, niekas iš gausybės danų nieku gyvu nenorėjo pasilikti. Tada danai sugriovė tvirtovę ir susimąstę parplaukė namo.

PIRMASIS LIETUVIŲ KALBOS PAMINKLAS

Kai lietuviai per 1207 m. Kalėdas įsiveržė į Toreidos žemę, jie įsiveržė ir į Kubeselės gyvenvietę, kur bažnyčioje vyko kalėdinės pamaldos; parapijiečiai išsilakstė ir didžiama buvo lauke permušti, kunigai baigė laikyti Mišias, visus šventuosius rakandus paslėpė, sudėjo į zakristijos kampą ir ten pasislėpė patys. Čia kaip tik įėjo vienas lietuvis ir, kaip toliau tęsia Henrikas Latvis, „įėjo į bažnyčią, visą apėjo ir jau buvo beveik prie zakristijos, bet kada pamatė, kad altorius nudengtas ir ant jo nieko nėra, kas jam tiktų, pasakė: ba! Ir išėjo iš bažnyčios pas savuosius“.

Be juokų – tai pirmasis lietuvių kalbos žodinis garsinis paminklas, užrašytas liudininkų.

Ba!

Įsijauskime, – kokia gelmė, kad ir nelietuviška...

O net iš šio menko fragmento galima spręsti, kad lietuviai XIII a. turėjo dabar jau, deja, išnykusią šauksmininkinių nusivylusių nustebtukų tuštumai nusakyti formą.

MENO JĖGA

Kai 1208 m. estai užpuolė latvių naujakrikštų Beverino pilį, latviai narsiai gynėsi, bet estai jau pradėjo imti viršų, tada iš nevirties toks vienuolis, nepaisydamas estų strėlių, užkopė ant pilies sienos ir ėmė griežti smuikėle; esą jis čia sau iš liūdesio šermenų melodiją išsigrieš; estai, pakerėti instrumento garsų, nustojo muštis, tik su nuostaba bei pasigėrėjimu klausėsi, kaip smuikelė griežia.

Po to, susigėdę nuo tokio grožio, parėjo namo.

LIETUVIAI IETIS MĖTO

Kai lietuviai 1213 m. priėjo prie Dauguvos, rengdamiesi persikelti per upę ir ten, aname krante, gerai pasimušti su teutonais, tai išsirikiavo prie kranto ir pradėjo svaidyti ietis į upę, žiūrėdami, kas toliau numes.

Latviai su teutonais Kuoknesės pilyje stebėjosi tokiu lietuvių elgesiu, bet tai buvo tik pirmoji lietuvių olimpiada. Diskų nei kamuolių civilizacija jiems dar nebuvo atnešusi.

NEVYKĘ BELAISVIAI

Lietuviai tame pačiame žygyje neblogai pakariavo ir, priėję prie Trikatujės, šios padauguvio žemės pilaitės, jos valdovą Talibalda su sūnumi Varibula paėmė į nelaisvę. Bet visą kelią labai stebėjosi tokiais keistais belaisvių vardais, Talibalda ir Varibula iš Trikatujės, tad būdami geros širdies ir dūšioje poetai, ėmė ir tuos latvius paleido.

O tie latviai ir nuėjo miškais miškais drovėdamiesi ir slapstydamiesi nuo varnalėšų ir jžūlesnių kiškių į tą savo Trikatuję – abu, ir Talibalda, ir Varibula.

TALIBALDOS MIRTIS

O likimo ironija – tasai Talibalda, grįžęs pas savuosius, susidėjo su teutonais ir išėjo į žygį prieš estus, ir rado kur eiti – į estų pilaitę Trikatuję, ten jį estai pagavo ir, būdami šiurkštūs ir neišsilavinę, iškepė tarsi žuvį, bent jau taip pasakoja kronikininkas.

Bet už tai latviai tiems estams parodė, iš kur kojos dygsta, išpjovė pusę šalies ir sudegino visą šimtą tų estų, o kitus užmušė arba pakrikštijo, ir estai labai bjaurėjosi visais trimis susidorojimo būdais, nes būti pakrikštytam latvio anokia čia garbė, greičiau nesusipratimas, bet taip jiems ir reikia, tiems estams. O po to 1215 m. likusius pakrikštijo toks Petras Kakuvaldė iš Rygos, čia jau mes patylėsime.

APIE DIDELĮ BADA

Kai naugardiečiai apsupo teutonus ir estus Odenpės pilyje, ten prasidėjo toks badas, kad, pristigus maisto ir šieno, arkliai ėmė graužti vienas kito uodegas (1216). Ką tuo metu veikė pati jgula, teutonai su estais, nepranešama.

LIETUVIAI JURIDIŠKAI MĄSTO

Žemgaliai iš Mežuotnės apsikrikštijo ir už tai iš teutonų gavo daug spalvotų paveikslėlių ir raudonų bei mėlynų karoliukų, bet paveikslėliai veikia nusibodo, o karoliukus išbarstė vaikai, tad žemgaliai supykę atsimetė nuo krikšto ir iš pykčio susimušė su lyviais, kurie, tiesa, čia buvo niekuo dėti, tik turėjo nelaimės pasipainioti po ranka.

Po to atėjo visokių hercogų su bombardom, keturi tūkstančiai kitokių teutonų ir apgulė Mežuotnės pilį. O jos pilėnai buvo sutarę su lietuviais ir Vestardu, kitų žemgalių vadu, kad tie, Mežuotnę teutonams užpuolus, ateitų prie pilies. Bet, žiopli būdami, sumokėjo iš anksto.

Kai Vestardas su savaisiais ir lietuviai priėjo prie apgultos Mežuotnės pilies, pamatė tūkstančius riterių, bombardas, daug visokių balistų, bolverkų, hercogų, magistrų ir vyskupų, viską įdėmiai apžiūrėjo, apčiupinėjo pirštais ir pasuko namo. Nuo Mežuotnės pilies sienų apgultieji šaukė nueinančius, kad tie tuoj pat imtų muštis su teutonais, o lietuviai atsakė: „Mes gavome iš žemgalių atlyginimą už tai, kad ateisime ir pasižiūrėsime į teutonų kariuomenę. Kadangi dabar ją matome, tai grįžtame į savo žemę, nenorėdami ardyti su teutonais sudarytos taikos“.

Iš šios frazės galima spėti, kad teisinis mąstymas jau tada Lietuvoje buvo labai aukšto lygio, o advokatų luomas turėjo klestėti. O Mežuotnės gynėjai pilaitę, žinia, prakišo.

PRŪSAI PER DAUG PRISIŽADA

Prūsai, sudarydami taikos sutartį su Ordinu, pasižadėjo neturėti daugiau kaip vienos žmonos,

atsisakyti žynių, nepirkti žmonių nė nepralošti jų kauliukais, laidotis kaip kokie kirminai žemėje, nebegarbinti dievų ir nebepuošti jų stabų gėlėmis. Dėl pastarojo punkto vyrai dar galėjo sutikti – galima tų gėlių ir nekabinti, bet juos labai erzino visa kita, nes žyniai pasakydavo, koks bus oras, kokia dievų nuotaika šiandien, o po mirties prūsams labai patikdavo raitiems skrieti į dausas medžioti, žaisti ir mylėtis su tuntais moteriškų – teutonai tik gundė kažkoku miglotu sėdėjimu ant debesų su triūbomis, kas, jų nuomone, buvo visai gerai normaliam žmogui.

Prūsai, visa tai pažadėję, kelis syk sukilo, po to pasėdėjo, papytkiavo prie pirkių ir žlugo, išmirė ir išnyko.

Todėl kiekvienas išsilavinęs žmogus, prisiminęs prūsus ar rūkydamas pypkę, prisimena ir senovės šumerus ir mohikanus, kurie irgi per daug prižadėjo. Tačiau pastarieji – nors persirūkę hašišo, kas gali būti laikoma pateisinama priežastimi.

MINDAUGAS VAKAROJA

Sėdi Mindaugas karūną užsimovęs, su Zuikių dievu kortom lošia ir klausosi, kaip tolumoje Daumantas kirvį galanda ir prūsai mirinėja – mirt, mirt viens po kito. Net ilgu pasidarė Mindaugui.

Susigraudino ir apsižioplinęs pralošė karūną Zuikių dievui.

Tas užsimaukšlino, patenkintas prieš žalvarinį veidrodėlį staisosi, savo gražumu gėrėsi, Mindaugas net prajuko. Išgėrė abu importinio reinvynio ir užmigo, tik Zuikų dievas, kad žemaičiai karūnos nenujotų, prieš migdamas ją gerai paslėpė.

Atsibudo – ogi neatsimena nė vienas, kur ta karūna, žiūri pastalin, žiūri pasuolin – nėra, ir viskas.

Po to, trečią dieną, atrado pušies viršūnėje įkeltą, jau vilties netekę.

Eina pro šalį Teliavelis, juokiasi su Treniota abu – tai pokštą iškrėtėm.

O Laumė, paežery skalbus, neiškentus triukšmo šlapiu žlugtu, neskirdama kas kaltas, kas ne – per galvas visiems, per galvas, o Perkūnas žaibais iš viršaus kad pradės čaizytis, tvarkos mokydamas.

Belaisviai riteriai, Mindaugo dvare prirakinti, labai mėgdavo tokias scenas, o keli net atsivertė į pagonybę, nes tokių prajovų savo germanijose dar nebuvo matę.

VYTENIS BELAISVIUS AUKLĖJA

Vytenis buvo talentingas pedagogas ir, kur tik kokį žioplesnį karį suradęs, vis jį ko pamokydavo – kaip kalaviją laikyti ar kaip lanko temple pritvirtinti mongolišku būdu. Net pro bobas nepraeidavo nepamokęs, kaip ropes virti, o jau kokį krikščionį pasigavęs išvis pašėldavo jį mokyti, kad tasai ne kaip reikalas tiki. Sykį net pamoką belaisviams paruošė – išrikiavo belaisvius kieme, numetė ant žemės ostiją ir pradėjo trypti – sakydamas: „Ką gi jūs garbinate? Duona niekad nebus Dievu. Geriau žiūrėkite, koks aš galingas, ir atsiverskite į stabmeldystę“. Bet belaisviai neturėjo nuovokos apie logiką, o Vytenis kąste buvo perkandęs Aristotelį ir juos niekino.

Tiesa, Dievas po to Vytenį nubaudė – bobos, kad ir kiek mokytos, prisvilino ropes. Bet šituo visa dangaus rūstybė ir baigėsi.

Dievas, matyt, irgi buvo skaitęs Aristotelį, o gal – nes jam amžinybėje jokie laikai nesvarbūs ar greičiau visi laikai maišosi – šitą seną ciniką Russelą.

MEDVĖGALIEČIŲ KRIKŠTAS

1328 m. teutonai su dešimttūkstantine kariuomene užėmė Medvėgalio pilį, ir Teutonų ordino

magistras jau linksmai galando kalaviją, ruošdamasis išpjauti belaisvius, tačiau įsikišo Čekijos karalius ir pasiūlė verčiau juos apkrikštyti. Magistras nusivylė, bet teko karaliui paklusti. Tik medvėgaliečiams greitai nusibodo būti krikščionimis, nes Čekijos karalius nujojo toliau, nepasirūpinęs įsteigti nė kokios užteigos ar kultūrinės įstaigos, o aplinkinių kaimų gyventojai prasivardžiavo, vadino medvėgališkius galgonklyniais, o tų kaimų mergos jų iš tolo baidėsi. Tada medvėgaliečiai nuvyko pas magistrą ir paprašė bent jau įgulos, kad juos apsaugotų nuo kaimynų, tasai nieko nedavė, nes manė, kad tie netikri krikščionys, nes ne jis juos krikštijo, o antrąsyk perkrikštyti buvo nei šis, nei tas.

Tada visi naujakrikštai su palengvėjimu atsidusę atsisakė priesaikos ir kitų kaimų mergos galėjo įsitikinti, kad jie visai ne galgonklyniai. Ir vėl parūko aukos Perkūnui.

VYTENIS ŽYNIUS MOKO

Kai didysis kunigaikštis Vytenis jojo pro Nevėžio bokštą, ant kurio žyniai sau ramiai kūreno ugnelę dievams, neapsikentęs užlipo į viršų ir pradėjo tuos žynius mokyti, kaip tą ugnelę kūrenti, kaip dėti malkas, kad skaisčiau žerėtų ir kad vėjas neužpūstų; žyniai mandagiai priėjo prie Vytenio ir mandagiai nustūmė nuo to bokšto, tarytumei netyčia, ir po to visaip atsiprašinėjo, o Vytenis nelabai ir pyko dėl jų nerangumo ir pamokė tą bokštą aptverti gražia tvorele.

VYTENIS PERKŪNĄ AUKLĖJA

Vytenis išjojo sykį pajodinėti, žirgas gerai išmiklintas, risčia bėga, karčiai vėjyje plaikstosi, o viršuje vėjas debesis gena, lietus pliaupia šuorais, o Perkūnas nuo tų susijaukusių juodų debesų tik žybt, tik žybt – ir trunkosi, darda savo vežėčiomis, o tos išklerusios, ir žirgus per laisvai atleidęs, ir žaibai kreivi kažkokie, — neišlaikė Vytenis ir ėmė iš apačios Perkūnui šūkalioti, kaip žaibuoti, patarinėja.

Bet Perkūnas šįsyk neišlaikė ir žiebė tiesiu taikymu. Žirgui tai nieko, o Vytenis žuvo nuo žaibo smūgio, parkrito paslikas ant žalios žolės.

Visi žyniai susirinkę gražiai Vytenį apgiedojo, apraudojo, sudegino pagal papročius, girdami velionį ir pasakodami, kad tik savo numylėtinius Perkūnas savo karalystėn pasiima žaibo kirčiu.

Bobos, maišydamos ropių šiupinį, irgi uoliai linkčiojo galvomis. Trumpai tariant, Vytenio žūtis nė vieno nepaliko abejingo.

KARAS SU IŠSKAIČIAVIMU

Lenkų karalius Lokietka 1300 m. gruodį apsupęs ir sumušęs teutonų kariuomenę, paėmė nelaisvėn 56 Ordino brolius ir priėjęs prie duobės, kur jie buvo laikomi, paklausė, kas jie tokie, tarsi būtų nežinojęs. Broliai atsakė, kad jie Ordino broliai. Karalius paliepė nuplėšti nuo jų drabužius, o juos nužudyti.

Mat valdovas turėjo didelį garderobą, bet jam jau buvo pakyrėję prakiurdinti drabužiai, o su lopais karalius atrodydavo nei šiaip, nei taip. Taigi Lokietka gavo net visai neblogus maršalo ir kelis komtūrų apdarus ir šitaip pasipelnė iš karo.

O siuvėjai jam pasitaikydavo niekam tikę.

SINEKŪRA

Pas didįjį magistrą Liuterį suėjo baisybė grafų, hercogų, kunigaikščių, karalių iš visos Europos, norėdami pakariauti su stabmeldžiais lietuviais, nes magistras dievagojosi žinąs, kur jų galima rasti žiemą. Tačiau, išvedęs armiją, Liuteris pasiklausė kelio vienos senos bobos (1344 m.), o ta, užuot

parodžius į Lietuvą, parodė į Sembą, ir visa kariuomenė ėmė sukti ratais. Ir tol suko, kol visai susisuko riterių galvos, o pagonių taip ir nepasirodė, užtat jie pasirodė šiaurėje ir siaubte nusiaubė visą Livoniją.

Tą patyrę, visi ėmė priekaištauti didžiajam magistrui, esą jis dėl visko kaltas, ir jis iš sielvarto išprotėjo, ėmė nusišnekėti ir nusilpo protu. Todėl Liuterį nušalino nuo magistro pareigų, o paskyrė komtūru į tokią pilaitę Engelsburgą.

Kaip naktimis miegodavo įgula su bepročiu komtūru pašonėje, nežinia – nors, antra vertus, kam budriai įgulai apskritai miegoti?

GEDIMINO SLAPTASIS SAPNAS

Gediminas nakčia ištis sapnavo ant kalno staugiantį geležinį vilką ir Lizdeikai papasakojo teisybę, ir Lizdeika viską teisingai išaiškino, ir Vilnius buvo pastatytas kur reikia ir kaip reikia.

Tik vieną dalyką Gediminas nutylėjo – be didžiojo vilko staugūno, jis dar sapnavo didelį riebę kiškį, milžiniško dydžio, kurio viena ausis rėmėsi į mėnulio jaunatį, kita į aušrinę, viena akis žiūrėjo į vakarus, kita į rytus, o pūstą uodegą graužė slibinas iš Nilo krokodilų padermės, liūdnas, alkanas ir žydrom akim.

O baisiausia, kad tas kiškis į nosį buvo įsivėręs musulmonišką auskarą ir šaukė: „Alach akbar!“, tik kažkodėl su latvišku akcentu.

GEDIMINO SAPNAI

Po to Gediminas sapnuodavo atsargiau, nes daugiau miestų statyti neleido biudžetas, o dėl to kiškio, tai jis galėjo reikšti arba Lietuvos išaukštinimą iki Tolimųjų Rytų, arba Tochtamyšo žlugimą, arba nesėkmingą kurapkų medžioklę, tad, norėdamas nusiraminti, vieną naktį Gediminas nusėlino pas pranciškonus ir dėl visa ko užsakė mišias. Po to tas kuoktelėjęs kiškis nebesisapnavo, o sapnavosi tik lenkės raudonais batais iki kelių, šokančios lietuvišką polką.

Gediminas užsakė pas Lizdeiką kokių miltelių, kad miegotų ramiai be sapnų, bet Lizdeika padūsavęs pasakė, kad tokių proškų nesti.

LIZDEIKOS SAPNAI

Lizdeika visiems aiškino sapnus ir juos gerai suprato, net žinojo, ką reiškia Gedimino sapnuotas kiškis milžinas, nors Gediminas apie jį nesipasakojo; Lizdeika žinojo, ką reiškia sapnuoti gandrą, šėšką, grybą, debesį, ir daug kitų paslapčių žemėje ir danguje, bet pats turėjo savo nikį, savo paslaptį, kuria negalėjo pasidalyti su niekuo, išskyrus gal Vytenį, bet Vytenis jau buvo rūpestingai Perkūno nutrenktas – kiekvieną naktį sapnavo Lizdeika savo gimtąjį lizdą, ir nors tu ką.

Kol vieną naktį netyčiom persisvėrė per lizdo kraštą ir krisdamas iš ąžuolo viršūnės užsimušė negyvai.

MEDŽIOKLĖS SĖKMĖ

Kaip pasakoja tradicija, Gediminas, medžiodamas giriose kažkur apie Galvės ežerą, sumedžojo nepaprastai gausų laimikį. Tokia neįtikėtina medžioklės sėkmė įtikino Gediminą, kad šitoje vietoje reikia įkurti miestą. Taip ir atsirado Trakai, į kuriuos Gediminas perkėlė sostinę iš Kernavės.

Tais laikais, matyt, urbanistinis mąstymas ir apskritai miestų įkūrimas buvo gana savitas. Kuo gilesnė giria, kuo ten daugiau žvėrių, tuo labiau kunigaikščiams magėdavo tankynėje įkurti sostinę.

Miško žvėrys nežinodavo, ką ir sakyti.

DAR KARTĄ APIE VILNIAUS ĮKŪRIMĄ

O Vilnių Gediminas apskritai įkūrė ne girioje, kurioje nudėjo taurą, bet išvis kapinėse, kur valdovai buvo laidojami. Urbanistai ir vėl plaukus rovėsi, bet Gediminui ši vieta buvo prie širdies, ir viskas.

Juk žinia, kad lietuviai nuo seno mėgsta kapines. Tad ir sostinę jose įsteigė.

BROLIAI VALDŽIĄ DALIJASI

Gediminas mirdamas Jaunutį, kaip nieko nesugebantį ir snarglių, paliko viešpatauti Vilniuje ir paskyrė jį vidaus reikalų ministru ir tvarkyti administracinius popierius bei svarbius raštus, kurių tuo metu didžiojo kunigaikščio kanceliarijoje buvo net septyni, neskaitant visokių rašalinių ir plunksnų, ir keturių grifelinų lentelių, ant kurių Jaunutis piešdavo gimtinės kalnus ir klonius, mat buvo gabus vaizduojamiesiems menams.

O Kęstučiui ir Algirdui paliko kariuomenę, tad Kęstutis, susitaręs su Algirdu nuversti Jaunutį, įvedė į Vilnių savo dalinius, užėmė abi pilies, Žemutinę ir Aukštutinę, o Jaunutis su pižama pabėgo į mišką. Tada Algirdas su Kęstučiu pasidalijo broliškai valdžią, o Jaunutį sugrąžino iš miško ir atidavė jam valdyti tokią Zaslavlio kunigaikštystę, nes abu vyresnieji broliai niekaip negalėjo atsiminti, kada ją nukariavo ir kur ji yra.

KĘSTUTIS IŠ NELAISVĖS BĖGA

Kai teutonai Kęstutį paėmė į nelaisvę, jis, prūso tarno padedamas, paspruko persirengęs kryžiuočiu su baltu apsiaustu juodu kryžiumi; pakeliui jis sutiko kitą kryžiuotį, kuris tarė: „Heil“, „Heil“ – drąsiai atsakė Kęstutis ir kryžėivis jo neatpažino.

Kartasis svetimų kalbų mokymasis praverčia, – nutarė Kęstutis ir atidarė Vilniuje kalbų koledžą bajoraičiams, bet tie ten plūdo mokytis tik totoriškai bei bažnytinės slavų kalbos.

KĘSTUTIS IR BIRUTĖ

Kęstutis, kaip praneša legendos, buvo labai pamaldus ir dievobaimingas ir labai gerbė savo dievus, atnašavo jiems aukas ir šiaip buvo pamaldus. Sykį, atostogaudamas Palangoje, užlipo ant vienos kopos, kur žyniai sudarinėjo horoskopus, o skaisčios mergelės kūreno šventąją ugnį; ten jis pamatė tokią gražią vaidilutę, kad išsyk pasiėmė po pažasčia ir nusinešė.

O tamstos horoskopas? – paklausė sutrikę žyniai.

Bala nematė tų horoskopų, – atsakė Kęstutis skubėdamas.

ANTRASIS KĘSTUČIO PABĖGIMAS ETC.

Kęstutį dažnokai imdavo į nelaisvę, mat jo draugai ir bičiuliai vokiečių ir lenkų riteriai vertino jo kompaniją, tik Kęstutis nevertindavo to svetingumo per ilgai. Antrąsyk į nelaisvę jį paėmė lenkai ir labai mandagiai su juo elgėsi, bet Kęstutis iš įpročio ir vėl pabėgo; po to vienos kovos metu vokiečiai jį vėl buvo dusyk paėmę į nelaisvę, bet jis išsisuko dar mūšio metu, po to teutonai jį dar du kartus ėmė į nelaisvę jau iš rimtųjų, ir taip du kartus, bet visą laiką, kad ir grandinėmis sukaustytas, Kęstutis vis vien nežinomais keliais pasprukdavo.

Po tų atsitikimų niekas Kęstučio daugiau j nelaisvę ir neimdavo, nes rūpesčių daug, o vis vien pabėgs.

Paprastai jis pabėgdavo rankomis išardęs mūro sieną, ir – pas Birutę.

Iš tikrųjų tai Kęstutis buvo nindzė.

ALGIRDAS PRIE MASKVOS

Kai Algirdas staigiu žygiu pirmą kartą priėjo prie Maskvos, jos valdovas Dimitrijus labai išsigando ir sutiko su visomis lietuvių sąlygomis. Algirdas j miesto pilies vartus įsmeigė ietį, kas buvo jau visiškas pažeminimas; Dimitrijus labai sielvartavo, nes buvo kaip tik Velykos ir jis norėjo kaip žmogus pasilinksminti, o čia lietuviai mieste.

Algirdas, žmogus gero būdo, kad Dimitrijus taip nesielvartautų, dovanojo jam velykinį kiaušinį, kurį gražiai išmargino žmona Julijona. Mat ji buvo stačiatikė ir pamokė Algirdą, kad tai Dimitrijui turėtų labai patikti.

Margutis buvo gražus, tačiau Dimitrijus mainais j tą kiaušinį atidavė Algirdui Možaiską, savo valdas iki Ugros upės, prisižadėjo sumokėsiąs Algirdo kariuomenei algą, o pačiam Algirdui atlyginsiąs karo išlaidas. O tų išlaidų Algirdas kad prirašė j sąskaitą...

Ko gero, tai buvo pats brangiausias velykinis kiaušinis pasaulyje.

KĘSTUČIO KILNUMAS

Kęstutis buvo dar ir labai kilnus, kai 1378 m. jo vadovaujami lietuviai užėmė Ekersbergo pilaitę, pilies vadas Johannesas Surbachas pasidavė j nelaisvę. Lietuviai jau ėmė krauti lauželį, savo įpročiu norėdami komtūrą paaukoti dievams, bet Kęstutis su tuo Surbachu paliaubų metu buvo nesyk gėręs ir puotavęs, o Surbachas buvo geras sugėrovas ir mokėjo daug anekdotų, tad jiedu susėdę įkalė po ąsotėlį kitą reinvynio ir Kęstutis tą Surbachą paleido laisvėn nesudegusį.

ALGIRDO LAIDOTUVĖS

Algirdas po mirties, būdamas kelis syk stačiatikis – bent jau taip gandai sklido, buvo sudegintas pagal lietuvių papročius. Su žirgais, ginklais, šarvuote. Dar prieš mirdamas jis svarstė, ar jam laidotis krikščioniškai, ar pagoniškai, tačiau jis turėjo septyniolika tokių gerų arabiškų ristūnų, kad būtinai norėjo juos pasiimti su savimi, o popas sakė, kad jei laidosis kaip stačiatikis, tas sumanymas neišdegs, ten jo laukia ne koks žirgynas, o auksinė arfa. Tuo tarpu Algirdas neturėjo klausos ir visokios liutnios ir dūdmaišiai varydavo jį j pasiutimą.

Taip Algirdas nuvijo popą ir mirė gerai nusiteikęs, ir buvo sudegintas ant laužo su savo geriausiais žirgais.

KITA ALGIRDO MIRTIS

Pagal kitą legendą Algirdas irgi slapta buvo priėmęs stačiatikystę, tačiau, su popu besišnekučiuodamas, sau ramiai mirinėdamas, žiūri – priešais jo mirusi žmona Julijona bestovinti, juokiasi patenkinta, piršteliu moja, kuti kuti sako, o pati tokia stambi, atkutusi, Algirdui net pakinkliai ėmė virpėti, o buvo jis drąsus vyras.

Tada Algirdas pasikvietė vaidilų su kanklėmis, Lizdeiką ir mirė oriai, kaip ir dera pagoniui, rodydamas špygas Julijonai, kuri prapliupo ūdyti Algirdą, bet buvo jau vėlu ir Viešpaties angelai

nuvedė ją raudančią už parankių atgal į amžiną šviesą.

JOGAILOS DIDYBĖ

Jogaila po Algirdo mirties tapo Lietuvos didžiuoju kunigaikščiu, nors šiaip jėga ir paprotys buvo Kęstučio pusėje. Tačiau Kęstutis buvo, kaip sakyta, kilnus ir nenorėjo įstoti į valdžią, jei jau Jogaila ten įsitaisė.

Tuo metu visi Lietuvoje tik ir šnekėjo – „koks kilnus Kęstutis, koks kilnus Kęstutis“. Juk panorėtų ir valdytų Lietuvą, pienburnį Jogailą nubedęs.

Jogailai tos kalbos pakyrėjo, jis pasirinko tokį kepėją Vaidilą, kad tas pasmaugtų Kęstutį, bet sąmokslas išaiškėjo, ir Kęstutis Vaidilą pakorė, o Jogailai davė kitas valdas, vėl iš kilnumo. Po intrigų ir kovų, Jogailos iškviestas tartis į Vilnių, Kęstutis su Vytautu buvo įmesti į rūsį ir Jogailos įsakymu Kęstutis buvo pasmaugtas, tam reikalui buvo iškviesti septyni budeliai, nes Kęstučio, kaip nindzės, labai bijota. Jogailai tokie politiniai metodai patiko, ir jis dar liepė ratu nukankinti kunigaikštienės Birutės tėvą kunigaikštį Vidimantą, žymiausią žemaičių bajorą, ir pro langą smagiai žiūrėjo į egzekuciją, valgydamas skanų blyną.

Jogaila tik trynėsi rankas – reikalai ėjosi sparčiai, Lietuvoje kilnių didžiūnų neliko, tad jis tokioje savo aplinkoje atrodė visai nieko sau, šiaip – šelmis pokštininkas.

Taip Jogaila pradėjo savo valdymą, kurį labai gražiai ir išmoningai aprašė kronikininkas Jonas Dluogošas.

JOGAILOS GERUMAS

Tarkime, Dluogošas rašė, kad Jogaila vengdavęs pralieti žmogaus kraują – ir išties, dėdė tai jis liepė pasmaugti, o ne nudurti, ir Vidimantui ne šiaip barbariškai galvą nukirsti, kad kraujai taškytųsi, o ant rato pririšti. Ir magistras Mikalojus Kozlovskis 1434 m. per pamokslą apie jau mirusį karalių pasakė, kad jis „jokio žmogaus mirčiai nepasmerkęs, kad žmogaus kraują pralieti vengęs“. Iš esmės – šventa teisybė, kai įsigilini.

JOGAILOS ŠVENTUMAS

Vieni autoriai rašė, kad komunijos ir išpažinties Jogaila vaikščiodavęs per Kalėdas ir Velykas, kiti, labiau šlovinantys jo pamaldumą – kad dar ir per Žolines, tiesa, tik kol Jadvyga dar gyva buvo ir skaudžiais niuksais pribakindavo Jogailą, o per mišias vis žnaibydavo, kad neužmigty.. Kiti autoriai tą aprašo kitais žodžiais – mišias lankydavęs uoliai, jei tik nepramiegodavęs, o miegoti mėgdavęs. Vos pradėjęs valdyti, Poznanėje per Žolinę liepė pastatyti Dievui žvakę ir velniui du žvakigalius. Tai liudija ne tik gilų, bet ir daugialypį pamaldumą, platų Jogailos požiūrį ir religinę toleranciją. (Tiesa, kur čia tolerancija, jei velniui – du?)

Dluogošas apie Jogailos prietarus rašo: „Išsiraudavo iš barzdos plaukų ir, apvyniojęs jais pirštus, vandeniui rankas plaudavosi. Prieš išeidamas iš namų visada tris kartus apsisukdavo vietoje ir į tris dalis sulaužytą šiaudelį numesdavo žemėn: išmokė jį to graikų tikėjimo motina. Bet niekam per savo gyvenimą nenorėjo pasakyti, kodėl ir kokių tikslu tai darydavęs, o įspėti buvo nelengva“. Apsikirpęs barzdos plaukus, juos sudegindavo.

Tik valytojas nervindavo tas nuolatinis šiaudelių skabymas, menėse dvokdavo svylančiais barzduplaukiais, o užsienio delegacijas, atvykusias kur iš Francijos, Jogaila irgi pasitikdavo, pirm

apsisukęs tris kartus ant vienos kojos, tuo sukeldamas dar didesnį įspūdį bei pagarbą pasiuntiniams, juolab paprastai mėgdavo dėvėti išvirkščius avikailius, vasarą ir žiemą.

Jogaila pakėlė Lenkijos autoritetą ir vis kiek sugebėdamas stengdavosi įvelti ją į Lietuvai naudingus karus, o lietuviai jį laiko išdaviku. Visai be reikalo. Jis tik Lietuvai pajungė Lenkiją, o visiems pasakė, kad yra priešingai. Visi ir patikėjo – ir lenkai, ir lietuviai. O pats Jogaila, kiek galima spręsti, į gyvenimo pabaigą šiuo požiūriu ėmė laikytis sinkretiško požiūrio.

JOGAILA ĮNIRTINGAI MELDŽIASI

Buvo tik vienas sykis, kai Jogaila meldėsi kaip pašėlęs ir niekaip nesidavė nuvedamas nuo altoriaus, prieš kurį parklupęs karštai prašė Dievą pergalės. Tai buvo Žalgirio mūšio metu. Tada Vytautas prieš pradėdamas kautynes pasiūlė karaliui Jogailai eiti į mūšį kiek pasimušti su teutonais, tačiau Jogaila kaip pamaldus katalikas atsakęs, kad pergalę lemia Dievas, o ne kažkokie žmonės, niekingai besikaujantys, ir kol Vytautas, lietuviai, lenkai, rusai, totoriai kovėsi su kryžiuočiais, Jogaila neišėjo iš palapinės su karo lauko altoriumi ir liepė laikyti vienas mišias po kitų, ir įnirtingai meldėsi, nors jo pavaldiniai tai syki, tai kitą mandagiai užsimindavo, jog padėtis nekokia ir karaliui būt gerai parodyt pavyzdį ir įsitraukti mūšin – bet karalius vis sakė, kad jis, užuot trynėsis be reikalo mūšio lauke, verčiau čia palapinėje paklūpės, meldamas Dievą pergalės.

Na ką – ir išmeldė Jogaila tą pergalę. Štai ką gali tikėjimas!

Ne be reikalo Jogailos karines sėkmes aprašęs Dlugošas sakė, kad karalius daugiau pergalių pasiekė meldamas Dievą nei kaudamasis mūšio lauke.

Žinojo, ką daro, Jogaila – ir garbaus amžiaus sulaukė, ir buvo laikomas labai jau pamaldžiu.

JOGAILA VALSTYBĖS VYRAS

Kaip liudija Dlugošas, karalius Jogaila pavalgęs paprastai guldavosi ir ilsėdavosi: „Miegodavo ilgai, o atsikėlęs iš lovos eidavo tiesiai į išvietę, kur taip pat ilgai sėdėdamas daug dalykų suderindavo arba sutvarkydavo; ir niekada nebūdavo toks prieinamas ir sukalbamas kaip tuo metu, tad visi paprastai naudojosi tuo laiku iškaulyti sau to, ko trokšdavo“.

Čia tiksliai citata be komentarų, o šiaip amžininkai šlovino Jogailos dosnumą, nes jis prašantiems visada dovanodavo ko prašomas ar bent pusę, tad prašytojai įgudo kaulyti dvigubai, kad gautų, kiek nori. Galiausiai jis išdalijo ne tik žydą, bet ir visą Lenkijos karalystę atidavė visokiems plikbajoriams ir įkyresniems praševoms, gabalas po gabalo. Ne savo – negaila.

Iš esmės Jogaila buvo „mūsų žmogus Krokuvoje“, kaip sakoma, rezidentas, toks Štirlicas ar Richardas Zorgė, ar Konradas Valenrodas, kuris sėkmingai suardė Lenkijos valstybę, tik kažkodėl lenkai iki dabar jį laiko vienytoju.

O kokiū būdu ir kokiomis aplinkybėmis įprašytas jis įkūrė Krokuvos universitetą, irgi galima nuspėti.

Tik tai iki šių dienų yra labiausiai saugoma valstybinė Lenkijos paslaptis.

JOGAILA – KULTŪROS NEŠĖJAS

Lenkai labai stebėjosi, kad Jogaila kasdien skusdavosi, nešiodavosi šukas, be to, šnypšdavosi ne į rankovę ar kumštį, kaip to meto inteligentas europietis, o nešiodavosi tam reikalui lininę nosinę. Jo dvariškiai lenkai stebėdavosi dar viena karaliaus pagoniška keistenybe – jis maudydavosi kas trečią

dieną, kartais net dažniau, kas dar daug vėliau, XVII–XVIII a. kokių prancūzų ar ispanų dvaruose buvo neįtikėtinas dalykas – vietoj vonios princesės vartodavo parfumeriją; todėl prancūzai ir tapo geriausi parfumerininkai, nes turėdavo užgožti nuo damų sklindantį ypatingos jėgos kvapą, kuris neįpratusį vyriškį galėdavo parmušti žemėn. Patys vyriškiai kvėpėdavo natūraliai – ožiu.

O lietuviams jokių kvėpalų nereikėjo ir jokių parfumų. Gal tik neužmirštuolių vandens mergelių veido skaistumui paryškinti.

JOGAILA LIETUVĄ KRIKŠTIJA

Jogaila, žinodamas lietuvių dvasingumą, derantį su praktiškumu ir darbštumu, atgabeno iš Lenkijos į Vilnių naujų vilnionių marškinių ir kitokių drabužių ir dalijo apsikrikštijusiems. Lietuviai, kadangi buvo dvasingi, krikštijosi, kadangi buvo praktiški, ėmė tuos vilnonius drabužius su malonumu, o kadangi buvo dar ir darbštūs, stodavo į eilę prie krikštyklės darsyk – su moterim ir mažais vaikais.

O po to, kadangi buvo dvasingi, darbštūs ir praktiški, sulipo į Nerį ir nusiplovė krikšto vandenį.

Iš prietaringumo, kad nuo jo kokia juodligė neįsimestų.

VYTAUTO VAIKYSTĖ

Vytautas tėvą Kęstutį retai matydavo, iš darbo ar komandiruotės jis parjodavo vėlai, padėdavo ietį į kampą, nusispirdavo mokasinus ir leisdavo sūnui pažaisti kokio kryžiuočio galva ar teutoniška mizerikordija, taip išaštrinta, kad perkirsdavo plauką, svaidyti į muses; dėl šitokių dalykų Birutė niurzgėdavo, nes jai ta galva, kurią sūnelis pilies kieme veltui spardydamas su kitais berniokais, būtų pravertus burtams ir juodajai magijai. O po to, jiems atsibodus siautėti, ta galva būdavo visai sumaitota, išmuštais dantimis ir Birutė negalėdavo suprasti, ką ji per magijos seansą švokščia; o mizerikordijomis ji mėgdavo pjaustyti duoną, darinėti žuvį ir turėjo savo virtuvėje gražų teutoniškų bei totoriškų peilių ir durklių rinkinį.

O nei drabužiai, nei aukso papuošalai jos nedomino, nes ji buvo kukli lietuvaitė ir paprasčiausiai įmesdavo kokią aukso sagę ar grandinę į vieną iš kubilų, kur laikė savo brangenybes.

VYTAUTAS NINDZĖ

Nelabai kas yra aprašinėjęs nei senovės lietuvių kovos menų, nei paprasto lietuviško snukiamušio, žinovų prilyginamo tibetietiškomis tantrinės karatė rūšims; tiesa tik, kad lietuviai šį snukiamušį iš pradžių išbandydavo su savo moterimis, kas padarė jas darbščias, taurias ir pavyzdžiu ateinančioms kartoms.

Bet lietuviai, ypač senovės, vis dėlto išsinešė į pilkapius vieną paslaptį – lietuvišką nindziavimą. Ir Kęstutis buvo nindzė, kai daug syk bėgo iš nelaisvės apsimitęs kryžiuočiu, pakelės akmeniu ar įvairumo dėlei lauko ramunėle; o Vytautas nindzė buvo, kai apsilkęs moteriškais rūbais ir įvaldęs moterišką eigastį apmaudavo kalėjimų prižiūrėtojus. Po to parodė nindzės sugebėjimus, kai paslėpdavo Žemaitiją ir Ordinas negalėdavo niekur jos rasti. Vytautas yra, Ordinas yra, Žemaičių nėra.

Po to dingdavo ir Vytautas, o kryžiuočiai tik akimis klapsėdavo, nieko nenusimanydami apie nindzizmą. Galiausiai dingo ir kryžiuočiai, o toje vietoje atsirado Bismarckas, Ludendorffas ir Vydūnas.

Štai kaip nindziuojama lietuviškai!

VYTAUTO AUKLĖJIMAS

Vytauto motina buvo Birutė. Ji mokė Vytautą magijos, užkeikimų, maldų Mėnuliui ir Perkūnui, kitokių kiekvienam lietuviui privalių bendrojo išsilavinimo dalykų, o toks kryžiuotis belaisvis – skaityti, rašyti ir visokių kalbų, drauge ir katekizmo, o Vytautui tai sykais taip įgrisdavo, kad jis pasiversdavo vilkolakiu, nubėgdavo į pranciškonų bažnytelę ir ten ramiai nusnūsdavo ties Mergelės Marijos statula, murmedamas per sapną „pater noster“, kol jo nepažadindavo į bažnyčios špilį trenkęs įsižeidęs Perkūnas.

Birutė grįžusiam Vytautui gerai įkrėsdavo į kailį, o kryžiuotis riteris tylomis paglostydavo vilkolakio šerius. Jogaila labai pavydėjo Vytautui tokių sugebėjimų ir į uodegą prisegiodavo dagių; pats Jogaila, iš pat pradžių artimas stačiatikystei, vilku pasiversti nemokėjo. Todėl jam ir beliko tremtis ir Lenkijos karalystė.

DARSYK APIE VYTAUTO AUKLĖJIMĄ

Kęstutis didžiavosi, kad Vytautas moka pasiversti tai vilku, tai meška, kaip visi normalūs lietuvių kunigaikščiai, tačiau katekizmą iš jo atėmė.

„Mindaugui tai į gera neišėjo“, – primindavo Kęstutis jaunėliui.

KOVOS KRIKŠTAS

Pirmąsyk į karą Kęstutis ir Algirdas sūnus pasiėmė, kai jiems sukako apie aštuoniolika. Jogaila kaip vyresnis apžiūrėjo iš tolo teutonus palei Rūdavą, tolmais dunksantį Karaliaučių ir pasakė, kad jis nieko prieš pasimelsti Mėnuliui.

Vytautas kovėsi Kęstučio pašonėj ir nudūrė vieną klišą kryžiuotį, kuris ieškojo mirties kaip išganymo, nes buvo pagiriotas kaip velnias ir dar pridaręs visokių kvailų įžadų; bet pradžiai buvo visai nieko. O Jogaila, ilgai spoksojęs į Mėnulį, galiausiai nutarė, kad jame įsižiūrėjus galima įžvelgti gražią mergą arba saracėną su kreiva nosimi, ir šiuo atradimu džiugiai pasidalijo su aplinkiniais mokslo vyrais. Nuo to laiko Jogaila ėmė linkti į kontempliaciją, kuri jį užpuldavo mūšio metu, o Vytautą, nešinę ant ieties pamauta kryžiuočio galva, įkarščio pagautas pasmerkė už religinę netoleranciją.

Tiesa, Algirdas už tai Jogailą išbarė ir pasakė, kad jei toliau taip elgsis, baigsis blogai: paklius į kartuves ar pasidarys Lenkijos karaliumi, ir Jogaila persigandęs užsičiaupė.

JOGAILA IR MOKSLAS

Jogaila nemokėjo nei skaityti, nei rašyti, todėl įkūrė Krokuvos universitetą, bet prieš tai rinko apie save būsimą profesūrą, kuri visaip jį šlovino ir sakė, kad ta saracėno galva ne tik kreiva nosimi, bet ir pats Mėnulis iš saracėnų pareinąs, ypač pusmėnulis. Todėl Jogaila jau liepė statyti kopėčias ir mokslininkams jį nukabinti nuo dangaus, bet jam prisispapnavo šventas Jurgis, raitas ant Gyvačių karaliaus, ir pagrūmojo kumščiu, tad Jogaila, būdamas pamaldus, nutarė palikti viską taip, kaip yra. Mokslininkai nuliūdo, nes tarp jų buvo sekta, maniusi, kad Mėnulis padarytas iš sūrio, nors niekas neatsiminė, ar tą sūrį buvo suspaudusi Laumė ar Laimė, ar Pana Marija.

Tik kai kurie senoliai šnabždėdavosi, kad Jogailai visai pasimaišę, nes tas sūris seniai išpuvęs ir pelių apgraužtas.

VYTAUTAS PRIEŠĄ NIOKOJA

1377 m., kai Vytautui buvo kokie septyniolika, Kęstutis pasiuntė Vytautą, vediną būriu karių, į Užnemunę, idant sunaikintų ten paliktas kryžiuočių, įsiveržusių Lietuvos gilumon, maisto atsargas.

Vytautas prisirinko tokių pačių pienburnių jaunikių kaip jis pats, išmušė sargybas ir sėkmingai sunaikino visas Panemunėje suslėptas maisto atsargas, kaip buvo liepęs tėvas. Jaunuolis apskritai pasižymėjo geru apetitu.

VYTAUTO DVARAS

Vytauto dvare Gardine buvo galima apspangti nuo religinės tolerancijos. Čia pas Birutę priėškambaryje pasiuntiniai iš Palangos šventovės su atsrologinėmis prognozėmis eilės laukia, horoskopus teutonams piešia, Lizdeika barzdą mindžiodamas vis šio bei to apie dievų valią ir pomėgius pasiteirauti užsuka, čia popų delegacija iš Černigovo maišosi, praeiti neduoda, išsipustęs Bizantijos vyskupas į barzdą kryžiuočiui kabinasi. Vytautas vos prasibraudavo pro tą minią, o kadangi buvo neaukšto ūgio, niekas iš paskendusių religiniuose disputuose į jį nekreipdavo jokio dėmesio.

Bet Vytautas stengėsi tvardyti, nes garsėjo religine tolerancija ir šiokią tokią tvarką religinėje sumaištyje įvedė tik lamaistams iš už Baikalo padedant, mat šie labai taikliai šaudydavo iš lankų ir nieko nenorėjo atversti į budizmą, nes patys išpažino tokią slaptą šiaurės budizmo doktriną, kokia jokioms ponioms Blavatskoms nesisapnavo, ir niekam neturėjo teisės apie ją papasakoti, nuo jos slaptumo Birutės darželyje nuolat nuvydavo musmirės, kurias ten sodino šamanai kastanedininkai.

VYTAUTAS IR ŽEMAIČIAI

Kada, nužudžius Kęstutį, Vytautas liko visiškai vienas ir niekieno neremiamas, jis pabėgo į Ordiną ir ten su teutonais rezgė pinkles prieš Jogailą, o atostogas leisdavo Žemaitijoje – tai Palangoje, tai Šventojoje. Nuo to laiko ir prasidėjo lietuvių paprotys atostogauti pas Žemaičius, bet pajūry, kad prieš nosį būtų jūra, o ne patys žemaičiai, kurie buvo nerafinuoti, šiurkštūs ir nemokėdavo išvirti nei kavos, nei geresnės runkelių giros, už ką vieną sykį Vytautas supykęs ir užrašė Žemaičius Ordinui. Tačiau Žemaičius tuo metu valdė ir Jogaila su Skirgaila, Ordinas ir pats Vytautas, kuris slaptai titulavosi Žemaičių valdovu.

Žemaičiai supyko ir nusipiešė savo vėliavą, ir įsivedė pasus, muitinę, ir patapo separatistais.

VYTAUTAS TOLIAU DIRBA LIETUVAI

Vytautas, kaip Lietuvos patriotas, ir pas kryžiuočius dirbo Lietuvos naudai ir gėrybei – užrašęs Ordinui Žemaičius, užrašė Kauną, Trakus, Vilnių, Jogailos žandikaulį ir pusę Mozūrijos; būtų dar užrašęs šį bei tą, bet baigėsi rašalas.

O prieš tai pasikrikštijo Vygando vardu, nes norėjo iškrėsti dar vieną kiaulę Jogailai, kuriam labai patiko stačiatikių pamaldos, auksiniai altoriai ir gražios barzdos.

O Vytautui barzda neaugo, ir taip Lietuva tapo katalikiška šalis.

ŽEMAIČIAI POLITIKUOJA

Žemaičiai Vytautui tarpininkaujant iš Ordino Vakarų gaudavo labdaros, maisto, ginklų, o vyresnieji apskritai buvo apipilti dovanomis, ir 1384 m. jau patys žemaičiai atidavė keletą žemių,

Tarp jų ir Būtingę, ir Mažeikius. Bet už tas dovanas tuoj pat pradėjo mokėti patys, nes ten ištryško

nafta ir užtvindė pasėlius bei rugių laukus ir Ordinui teko gabenti naftą į Bizantiją, kur iš naftos dar mokėta gaminti graikiškąją ugnį.

VYTAUTAS IR JOGAILA TAIKOSI

Vytautas pabėgo nuo kryžiuočių, nes Jogaila jam pažadėjo Trakus, tėviškę ir visokių žemių, bet atvykęs Lietuvon gavo tik Polesės pelkes valdyti. Užtat Jogaila jį pasiėmė ekskursijon Krokuvon, kur Jogaila pasikrikštijo, o Vytautas dėl visa ko – irgi, antrąsyk, sakydamas, kad sviestu košės nepagadinsi, ir gavo dar vieną, Aleksandro, vardą.

Gerai pagalvojus, Vytautas buvo geresnis krikščionis nei Jogaila, nes buvo pasikrikštijęs du kartus, o Jogaila tik vieną. Jogaila pusbroliui dėl to labai pavydėjo, bet prietaringi lenkų vyskupai neleido Jogailai krikštytis kelis syk. Tačiau šis atsiėmė savo, pakrikštydamas tūkstančius lietuvių ir žemaičių.

VYTAUTAS ANTRĄSYK BĖGA PAS KRYŽIUOČIUS

Vytautas nukariavo Jogailai visokių žemių, numalšino maištus, o Jogaila, piktas, kad pusbroliui taip gerai einasi, nieko jam nedavė ir iškėlė vyriausiu Lietuvoje Skirgailą, ir net Trakus šiam atidavė, pradėjo pakelėse ir smuklėse gaudyti Vytauto bajorus, neleidavo jiems net ramiai išgerti, liepė jiems šnekėti lenkiškai ir periminėjo Vytauto laiškus, pasodinęs pašte prie langelio savo žmogų, ėmė pravardžiuoti Vytautą „Vycka-kicka“ ir sakydavo atimsięs iš jo ir tas pelkes, kurias tas dar valdė, ir nebeėmė į jokias ekskursijas, o Skirgaila sąžiningai pasižadėjo Vytautą nugalaboti, kai pasitaikys proga.

Tada Vytautas pasijuto lietuvis esąs, pasidarė patriotas, metė šnekėti lenkiškai ir pabėgo pas kryžiuočius antrą kartą.

STEBUKLAS PAKELIUI

Bėga Vytautas pas kryžiuočius, o čia priešais tokia boba iš miško išlenda, visa sulinkusi, lazda pasiramščiuodama. Traukis iš kelio, sena ragana, – pasakė Vytautas atsainiai.

Aš esu Lietuva, – atsiliepė ta bobelė, – visada esu tavo kelyje, ir nuo šiolei mudu būsiva šlovinami drauge, kas sakys „Vytautas“, galvos „Lietuva“, sakys „Lietuva“, manys „Vytautas“...

Vytautas atsargiai apjojo senę, o atsigręžęs pamatė – vietoje bobos – geltonkasė mėlynakė mergina, mojanči jam skepetaite.

Bėk pas kryžiuočius, gelbėk Lietuvą, – šaukė iš paskos mergelė. – Tu kiekvienam lietuviui nuo šiol būsi pavyzdys, ir mokyklose apie tave mokys, apie tavo meilę Tėvynei.

Vytautas pamąstė ir net pats susigraudino.

Žalgiris, Žalgiris, – sugriaudėjo iš paskos trys milijonai balsų, ir Vytautas persigandęs paragino žirgą.

SKIRGAILOS BŪDAS

Skirgaila Jogailai labai patiko, nes jų vardai gražiai rimavosi Skirgaila-Jogaila, be to, Skirgaila buvo tikras lietuvis, pasak amžininkų, gerdavo iki išprotėjimo, nepažindavo geriausių draugų, mušdavosi, kardu kapodavo aplink susirinkusius žmones (o ko, žiopliai, rinkdavosi?), o atsipeikėjęs pats apraišiodavo visus sužeistuosius, nes buvo geras chirurgas.

Iki dabar Skirgailos pavyzdžiu seka Lietuvos kaimas, atrama mūsų ir atgaivos šaltinis; o kokių

chirurgų mes turime!

Iš tikrųjų Skirgailos nuodėmė Lietuvai viena – jis klausė Jogailos, savo valdovo, ir jam pakluso, o tai Lietuvoje visada buvo prasto tono požymis.

O patyliukais tai Skirgaila taip ardėsi, nes tikėjosi, kad apie jį koks vaidila sudės dainą ar bent kada nors parašys dramą. Jis žinojo, jog visa kita beviltiška, nes Vytautas buvo daug klastingesnis ir daug artimesnis Lietuvos širdžiai, nors ir kaip jos link mušėsi Skirgaila.

VYTAUTAS LIETUVĄ IMA

Vytautas su kryžiuočiais ir žemaičiais, kurie pagaliau ėmė suprasti vieni kitus ir suvokė, kad jų charakteriai panašūs, tai yra nenusmailinti, nusiaubė Lietuvą ir palengva paėmė daugelį pilių; Jogaila, patyręs apie Skirgailos nesėkmes ir nepopuliarumą, norėjo paskirti Lietuvai valdyti savo brolių Vygandą Aleksandrą, bet Vytauto agentai šį nunuodijo – Vytautui nepatiko, kad tasai krikščioniškai vadinasi lygiai kaip jis ir koks žioplesnis kaimietis gali supainioti, tada sumušė kelias lietuvių įgulas, po to kelias vokiečių ir susitaikė su Jogaila, kuris pasižadėjo būti geras ir daugiau taip nedaryti, ir atidavė Vytautui Lietuvos Didžiąją Kunigaikštystę. Taip gražiai ir draugiškai apsikabinę pusbroliai pradėjo vykdyti tai, kas amžininkų buvo pavadinta naująja politika.

VYTAUTO CHARAKTERIS

Kaip sakoma, Vytautas visur vadovavosi teisingumo jausmu, be jo nė žingsnio nežengdavo, dažnai ir teisingai patardavo, tačiau išmintingai ir su protu. Laisvalaikiu žaisdavo šachmatais, medžiodavo ir niekada nėra žaidęs žymėtais šachmatais – tą amžininkai yra pastebėję ir įvertinę; kadangi buvo labai teisingas, jam pirkliai nešte nešdavo dovanas, brangenybes, kurias jis paskui dosniai dalydavo kitiems. Tokie jau tie pirkliai būdavo, tik akimirką laisvesnę nutaiko ar kokius šermuonėlių kailinius gauna – ir paknopstom pas Vytautą.

Tačiau ypač teisingas būdavo saviškiams prasikaltėliams, kurių nė vieno nepaliko rūsčiai nenubaudęs. Būdavo lakoniškas, bet jam nebuvo svetimas ir sąmojo jausmas, ką rodo ir tai, kad nukrito nuo žirgo, bemaž prieš pat Karūną gaudamas, ir paliko Lietuvą nei šiaip, nei taip – nei karalystę, nei kunigaikštystę, nei laisvą, nei sąjungoje, nei lietuvišką, nei rusišką, nei turtingą, nei beturtę, su dviem jūrom, tačiau be laivyno, užtat labai didelę. Todėl palikuonys jį ir šlovino per amžius, net totoriai, kurie irgi mėgdavo dideles valstybes, kur nė galo nesupaisysi nei kur jos prasideda, nei kur baigiasi, nei kokia kalba jose kalbama, nei kas jas valdo, kurios nei monarchija, nei kunigaikštystė, nei karalystė, nei demokratija. Visa tai, visi platūs mostai – nuo Vytauto.

Matyt, mažas būdamas, mėgdavo didelius daiktus; na ir pasidirbo sau Lietuvos Didžiąją...

Ir kitiems, žinoma, kurie naudojosi kaip mokėjo ir kaip galėjo, matavosi pagal dydį ir skonį.

O Didžioju Vytautas liepė save vadinti dar gyvas būdamas, nes netikėjo veidrodžiais, o tik tuo, ką pats matė. Juolab veidrodžiai būdavo blyškūs ir apmūsiję. Nemūsiški.

VYTAUTO LAIKŲ ATGARSIAI

Kai prancūzas Žilberas de Lanua, savo saraceniška kalba pasirašinėjęs visai nežmoniškai lietuviškam liežuviui – Ghillebert de Lannoy, keliavo per Lietuvą 1413–1414, jis kiek aprašė matytus vaizdelius; Vilniaus Aukštutinę pilį, kurioje rezidavo Vytautas, jis pavadino sutvirtinta akmenimis, žeme ir mūru, o viduje ji buvusi medinė; o ta pilis ant kalno, apsupta tik medine siena, padaryta mūro pavidalo. Taigi,

akmenys ir mūras iš viršaus – medis ir žemės iš vidaus. Atrodo, jog šie pavyzdžiai iš XV a. įkvėpė ir Vilniaus restauratorius, kurie restauruoja namus tik iš priekio, kad atrodytų kaip tikri. Tai ir yra garsioji lietuvių fasadinė architektūra. Kaip ir geltonas paviljonas Hanoverio parodoje – iš viršaus televizorius „Šilelis“, iš vidaus – krentantis lėktuvas.

O pats miestas ilgas ir siauras ir namai mediniai, labai negražiai sustatyti, – toliau kabinosi prie miesto vaizdo Žilberas de Lanua.

Pižonas.

VYTAUTAS IR ŽIRGAI

Pagal to paties prancūzo liudijimą Vytautas Didysis turėjo 10 000 pabalnotų žirgų. Ir, matyt, antra tiek nepabalnotų!

Ir nepasirinko tinkamo, – galvoji žmogus.

ŽILBERAS IR VĖL LIETUVOJE

Tačiau tas valkata nenustygdamas vėl atsibeldė į Lietuvą, 1421 m., ir triskart drauge su pačiu Vytautu valgė pietus Kremeneco pilyje, o pats atvežė jam linkėjimų ir dovanų nuo Anglijos karaliaus. Valgydamas riteris labai dairėsi, norėdamas prie ko nors prisikabinti, ir jam patiko du dalykai – egzotiški saracėnai ir tai, kad penktadienį prie stalo buvo valgoma mėsa ir žuvis.

O užvis labiausiai jį sužavėjo totorius su barzda, kuri siekė žemiau kelių ir buvo įvyniota į galvos apdangalą.

Žilberas de Lanua nutarė irgi kada nors tokią užsiauginti.

ŽEMAIČIŲ BŪDAS

XV a. Dlugošas, apibūdinamas žemaičių charakterį, sako, kad jie buvo laukiniai, netašyti, žiaurūs ir linkę į visokius nusikaltimus, burtus, kerėjimus, gyveno po vienu stogu su gyvuliais, turėdavo kelias žmonas, valgė duoną ir mėsą, – bet mes tuo negalime patikėti ir visa tai yra paprasčiausia netiesa, nes istorikas nė žodžiu neužsimena apie pilstuką ir beliašus.

ŽEMAIČIAI GIRAITES KERTA

Žemaičių seniūnas Kęsgaila, pats lietuvis, Jogailos paskirtas, buvo uolus krikščionis ir po Žemaičių krikšto 1413 m. prižiūrėjo, kad tieji neatkristų į pagonybę, jodinėjo aplink su šmaikščiu ir vis dairydavosi, ar kur dūmelis pamiškėj nerūksta; kad būtų geriau, jis liepė patiems žemaičiams iškirsti šventas giraites, ir šitai atsirado daug naujų derlingų žemių.

Taip Kęsgaila pradėjo medienos eksportą į Europą, o jau tų giraičių, ir ypač šventų, po visą Žemaitiją buvo tokia gausybė, jog rinka buvo taip užversta, kad ispanai iš tos medienos ėmė statyti laivus ir neiškentę atrado Naujajį Pasaulį.

LIETUVA CIVILIZUOJASI

Trakuose per 1440 m. Verbų sekmadienį Jonas Čartoriskis su suokalbininkais užpuolė Lietuvos didįjį kunigaikštį Žygimantą, suvarpė jį durklais, o pats užėmė pilį su visais turtais; kunigaikščio lavoną užmestą ant vežėčių, paleidęs arklį, išbogino už pilies ribų. Po to visi Lietuvos didikai

Žygimantą gražiai palaidojo Vilniaus katedroje, viename kape su Vytautu.

Visa tai liudija, kaip gražiai Lietuva įėjo į Europos civilizaciją – ėmė žudyti savo valdovus elegantiškai, stiletais, kaip kokie italų aristokratai.

O anksčiau – kirviais, alebardomis, kuokomis, ratu apstoję, it barbarai kokie – koja čia, ranka čia, apie kepenis ar blužnį nė nekalbant.

Ir kokias laidotuves iškėlė, su juodomis kariatomis, ir antkapis iš juodo marmuro!

APIE DIDĮJĄ KUNIGAİKŠTĮ ŽYĞIMANTĄ

Žygimantas, iki užsitraukė pavaldinių nemalonę, buvo be galo žiaurus ir godus, dėl menkiausios priežasties linkęs bausti, žudyti, buvo vidutinio ūgio, mažakalbis, mėgstantis prabangą, nepaprastai piktas ir ūmus, gviešęsis turtų, būdamas žiaurus ir klastingas, kiekvieną dėl bet kokio skundo kaip sąmokslininką, besikėsinantį į jo gyvybę, baudė: pirmučiausia visiškai apiplėšdamas, paskui kalėjimu, po to kankinimais, kuriais išplėšdavo prisipažinimą, ir galiausiai mirtimi. Čia galima įžiūrėti teisinės sistemos formavimąsi, nes jau nebuvo žudoma ir plėšiama kaip papuolė, o būdavo ir skundas, ir tardymas, ir kalėjimas, ir prisipažinimas – ir tik tada kirsdavo galvą.

Tad šis kilnus vyras buvo Lietuvos teisininkų pirmtakas, ir jie galėtų jį laikyti savo patronu.

DAR KARTĄ APIE ŽYĞIMANTĄ

O šitaip elgėsi, įkalbėtas burtininkų, kurios valdė jo protą ir teikė patarimus. Jis, sumaišęs žmonių ir laukinių žvėrių kraują, aukojo stabams, kad sužinotų ateitį ir iš piktųjų dvasių patirtų, kas slapta kėsina į jo gyvybę.

Galima tarti, tai buvo renesansinė asmenybė, aplenkusi savo laiką, ir jam reikėjo gimti kokioj kultūringoje Italijoje, gyventi Venecijoje ar Romoje, kur anuomet būtų jautęsis savas tarp savų, kur panelės gerdavo kūdikėlių kraują, idant veideliai skaistesni būtų, o jau galabydavo markizai kits kitą, kad Dieve duok... Bet savam krašte pranašu nebūsi.

KAZIMIERAS Į KARALIUS TAIKOMAS

Krokuvoje lietuviai nusižiūrėjo tokį mažą karalaitį, kuris nieko taip nemėgo kaip medžioklės ir pasakų, tad lietuvių agentūra, vos sugaudavo kieme tą karalaitį, taip ir imdavo jam pasakoti apie Lietuvos girias, kur knibžda šernų, stumbrų, taurų, stirnų ir kitokios žvėrienos, ir pasakas apie karalaitę ant kalno; bet kai papasakojo pasaką apie Bebenčiuką, karalaitis pabėgo ir pasislėpė kopūstuose, tik ausys kyšojo.

Vis dėlto jį pavyko pagauti, ištraukti už ausų ir nuvežti į Lietuvos girias.

Pakeliui Kazimieras žiūrėjo į sielius, plukdomus Nemunu ir Nerimi žemyn, ir kažką negero įtarė, bet buvo jau vėlu, Kęsgaila su visokiais italais jau buvo iškirtę pusę girių, mat sakė, kad tos šventos ir tos šventos, ir tos šventos.

Nuo to laiko Trakuose ir Vilniuje buvo įkurti Žvėrynai, o Kazimieras vedžiojamas po juos, kad pažiūrėtų, kaip atrodo miško žvėrys. Kazimieras liepė atsodinti miškus, o kad tie labai ilgai auga, ir Kazimierui teko gyventi baisiai daug, iki pat 1492 m., kol buvo atrasta Amerika.

VENECIJOS AMBASADORIAUS LANKYMASIS

1474 m. Venecijos pasiuntinys Ambrozijus Kontarinis lankėsi Trakuose pas karalių Kazimierą, kur

pastebėjo, kad lietuviai maitinasi „beveik kaip mes“, t. y. venecijiečiai (tas „beveik“, aišku, reiškė tai, kad nebuvo suknistų makaronų), gerai gamina ir daug valgo.

Kontariniui taip patiko viešnagė ir pokalbiai su karaliumi Kazimieru, jog jis pareiškė: „Man rodė tokią malonę, nuoširdumą ir mandagumą, jog įsitikinau, kad labai teisingai pas mus kalbama: jau daug metų nėra teisingesnio karaliaus už Lenkijos karalių Kazimierą“.

Taigi – Žygimanto pasėta sėkla augo, davė vaisius, augo teisingumas, dora ir užsieniečių kultas, kuris po Žalgirio mūšio buvo kiek apmalšęs.

AMBASADORIUS IR VĖL UŽSUKA

Grįždamas iš kelionės į Persiją, Kontarinis, atsiminęs, kad prieš trejus metus čia gerai užkando, 1477 m. vėl užsuko į Trakus; paplepėjęs ir papasakojęs savo įspūdžius iš totoriškų kelionių, pasiuntinys buvo pakviestas kuklių karališkų pusryčių.

Pusryčiams jis iš karaliaus gavo vietoj pižamos purpurinius damasto rūbus, papuoštus kiaunių kailiukais, ir prasidėjo pusryčiai, įėjo „karalius su sūnumis, jų priekyje su karališku spindesiu žengė trimitininkai. Karalius atsisėdo pirmas, jo dešinėje – abu sūnūs, kairėje užėmė vietą pirmasis karalystės vyskupas. Šalia jo, netoli karaliaus, buvo paskirta vieta man. Bajorai, kurie taip pat dalyvavo puotoje, atsisėdo toliau. Per pusryčius buvo apie 40 asmenų. Kai tik nešdavo naujus valgius, trimitininkai išeidavo į priekį ir sutrimituodavo. Ant stalo buvo dedami padėklai, gausiai prikrauti įvairių valgių. Pusryčiai truko dvi valandas“ – pasakoja Kontarinis.

Pietų laukti jis neišdrįso, nors iki jų buvo likęs koks pusvalandis; išdūmė į tą savo Veneciją, patenkintas priėmimu ir kultūrine programa.

Nuo to laiko su Venecijos respublika nusistovėjo geri kultūriniai ir prekybiniai ryšiai, nors joks pasiuntinys čia neatkako, joks liutnistų ansamblis iš Italijos į šiaurę nenuvažiavo anei kanklininkų trupė – į pietus. Tą Kontarinio atsakaitą atrado Venecijos raštininkai XIX a. pabaigoje, kai Italiją jau Garibaldi buvo suvienijęs, o Lietuvos jau nebuvo, tpfu, dar nebuvo. Tad ataskaitą atidavė istorikams.

Bet Kontarinis nors papusryčiavo ir iki gaudesio ausyse prisiklausė fanfarų.

LIETUVA EUROPOJE

Tais laikais Lietuva Lietuvoje garsėjo medžiu, medžio anglimi, suodžių, dervos eksportu, sakais, plunksnomis, taukais ir kitokiomis gėrybėmis, kurias gabendavo į Europą; pirkliai vaikščiodavo suodini, dervuoti ir aplipę paukščių plunksnomis, o sveikindamiesi tarpusavyje sulipdavo sakuotais delnais; tai pirkliai, o reikėjo pažiūrėti į krovikus!

EKOLOGIJA

Tais laikais Lietuva bukletuose turistams būdavo vadinama ne koku gintarėlio lašu, o Europos perlu, ir dar juoduojų, nes pamiškėse nuolat smilkdavo medžio anglies gamintojų deginami rąstai, o baržomis gabenami suodžiai nujuodindavo visą Nemuno vandenį; virš miestų rūkdavo geležies rūdos krosnys ir įvairiais būdais smagindavosi rūmų pečkuriai, nes didikai mėgdavo šilumą ir jaukumą.

Sielių buvo tiek daug, kad jie ėmė trukdyti laivybai Nemunu bei Nerimi, o sakų prisiriję kiškiai ir briedžiai lipte lipdavo prie medžiotojų iečių, nei medžiotojo atplėši, nes tas sėdėdavo išsakuotame balne, nei briedžio nudursi, nes tas dar ir medžio anglim aplipęs.

Tačiau visi lietuviai, suprantama, džiaugėsi, nes tai vadinta ėjimu į Europą, ir jie buvo jau civilizuoti

europiečiai, o ne šiaip nuskarę sabalų ir kiaunių kailiais apsirėdę barbarai. Iš Europos jiems plaukte plaukė stiklinės vazos, marmuras didikų pilių apdailai ir gražiems poniškiems kapams pagal paskutinę itališką madą, su išraitymais.

KALBINIAI DALYKAI

Tuo laiku atsirado dar vienas civilizacinis poreikis – surasti kalbą, kuria Lietuvoje visi šnekėtų. Lietuviai kalbėjo lietuviškai ir lotyniškai, lenkiškai, gudiškai, totoriškai, maskoliškai, vokiškai, bet daugiau anei vienos kalbos nesuprasdavo, dar kiek itališkai graibėsi, jei ten mokslus eidavo. Tuo metu lenkai mokėjo lenkiškai, gudai gudiškai, lotynai – lotyniškai, vokiečiai – vokiškai ir niekaip nesiejo susišnekėti, vis talmačiaus reikdavo, vertėjo, o pokalbiai gal kartais atlapi būdavo – apie sąmokslą, verslą ar mergas – ir tuos talmačius pasišnekėjus vis reikėdavo pribaugti, tad niekas nenorėjo eiti vertėjauti, iki to nusirito.

Bet bajorai pastebėjo vieną dalyką – šiaip jie nesusišneka, bet išgėrę midaus – Dieve duok šneka, net rūksta. Ir pagiriodami dar šmotelius tos bendrakalbės pamena, tik išsiblaivę – anei kiek.

Tad sykį suėjo visi žymieji Lietuvos ponai, – ir iš Lenkijos, ir Gudijos, ir totorių – pasistatė alaus, midaus, vyno ir pradėjo puotauti. Ir buvo išsikvietę raštininkus, kad anie, šiems šnekučiuojant, užrašytų, kokia kalba jie tarpusavy, girti būdami, susišneka. Ir pradėjo. Ir gėrė, iš pradžių anei viens kito suprasdami, anei ką, apšilę ėmė kits kitą nuvokti, gerai įgėrę apie karą pradėjo šnekėti, kad alus skiestas, kad mergos totorės niekam tikusios, per daug nori, ir susišnekėję pasimušė bardišiais ir kardais, pasišpagavo ir užmigo kas kur.

Ryte raštininkai jiems viską perskaitė – ir visi viską suprato, ką vakar ūtarojo.

Taip ir atsirado LDK kanceliarinė kalba.

NAUJOVĖS, VALSTYBĘ STIPRINANČIOS

Nuo tada įvesti įstatymai, kad lietuvių ir lenkų, ir gudų bajorai visą laiką pakaušę vaikščiotų, nes tada jie galėdavo susišnekėti viens su kitu, o per Ponų Tarybos posėdžius vos spėdavo alaus bačkas ridenti, jei koks rimtas reikalas būdavo svarstomas.

Šitie papročiai patiko ir valstiečiams, ir jie ėmė po mažumėlę perimti aukštesniąją dvarų kultūrą; anksčiau gi lietuviai visai negerdavo, tik per šventes, šermenis, prieš mūšį, per mūšį, na dar po mūšio papuotaudavo ir šiaip, sušilti norėdami, ar nuo slogos karšto midaus ąsotėlį įkaldavo prieš miegą ir atsikėlę – kaip vaistą. O alų tik per pietus gerdavo, prie ropių šutinio.

Iki šiol Lenkijoje, Lietuvoje, Abiejose Gudijose ir Maskolijoje tų papročių griežtai laikomasi.

NEĮTIKĖTINAS PRAJOVAS

1492 metais, – nuoširdžiai rašo istorikai, – žmonės Lietuvoje jautė širdyje kažkokį keistą liūdesį.

Keista – tai ką, tik nuo tų metų?

LIETUVIŲ ĮTAKA GAMTOS REIŠKINIAMS

Tiesa, kaip tik tais metais Kolumbas atrado Ameriką, mirė karalius Kazimieras, buvo išrinktas jo įpėdiniu Aleksandras, viduržiemyje užplūdo tokia šiluma, jog pradėjo želti pievos, žydėti gėlės, o paukščiai – sukti lizdus, tačiau po to užėjo toks atšiaurus kovas, kad šaltis bei šalnos viską nuvirino.

Lenkai, rusai ir ispanai spėliojo – ar tai dėl lietuvių melancholijos paūmėjimo įtakos pasaulio klimatui, ar dėl be saiko Kastilijoje naudojamų dezodorantų?

GLOBALIZACIJA

1498 m. Lietuvoje pirmą kartą pradėjo siautėti nežinoma venerinė liga, naujas antkrytis, nuo kurio nežinota jokių vaistų, ypač prislėgęs prastuomenę; tai buvo sifilis, kurį Kolumbo jūreiviai parsigabeno iš Amerikos salų – pagalvojus, gana greitai.

O šiaip tai buvo Dievo koronė už Amerikos atradimą. Būtų sėdėję ten sau su savo Holivudais, mormonais, saksofonais ir bombonešiais, mums jų masinės kultūros visai nereikėjo. Šlamštas vien.

Ir svarbiausia gi „Titanikas“ nebūtų paskendęs!

O Darius su Girėnu!?

ALEKSANDRO SANTUOKA

Didysis Lietuvos kunigaikštis Aleksandras vedė Elena, caro Ivano dukrą, bet per ją Lietuvą ištiko vienos bėdos, nes Ivanas vis tiek kariavo, o Aleksandras vaikštinėjo palei sieną su Rusija, tai į Minską, tai į Brianską nuvesdavo armiją, ten pastoviniuodavo, o visų pajėgų prieš Maskvą mesti bijojo.

Mat grįžus jam Elenytė būtų tokią pirtį užkūrus. Užtat kai Aleksandras buvo išrinktas dar ir lenkų karaliumi, jis liepė lenkams neduoti jai karūnos, nes buvo stačiatikė.

Elena, parėjus namo, Aleksandru įkando į pirštą ir prispojė į minkštai virtą kiaušinį, kuriuos Aleksandras labai vertino.

O mušti žmonos Aleksandras negalėjo – vos tik imdavosi šio naudingo šaliai amato, Elena imdavo rėkti, kad ją persekioja už tikėjimą.

ALEKSANDRO NELAIMĖS

Aleksandras vis nespėdavo į karą su rusais, ir tai jo didikai Smolenske vieni prieš carą mušdavosi, tai samdyta kariuomenė, laukusi nesulaukusi Aleksandro, išsibėgiodavo, tai totorių, prieš Maskvą išėjusių, šimtatūkstantinis būrys turėjo laukti metus laukuose badaudamas, kol Aleksandras karūnuosis Lenkijos karaliumi ir dar deramai papuotaus šia proga, o po to gi žmogui išsipagirti reikia. Aleksandru vis kažkaip nesisekė – jis nuolat prasilenkdavo su sąjungininkais, savo būrius nuvesdavo ne ten, kur susitaręs, užmiršdavo miesto, kurį žada pulti, vardą ir vis rašydavo laiškus Ivanui Vasiljevičiui, norėdamas sutvarkyti pašlijusius santykius, o kiekviename laiške pridarydavo klaidų Maskolių caro tituluose, tai jį Mengliu Girėjumi pavadindavo, tai caru Saltanu, ir kiekvienas laiškas dėl tos painiavos dar padidindavo ir taip nervingo caro įniršį. Norėdamas įsiteikti, sykį net pavadino jį Kaščejumi Babajagovičiumi, tai Ivanas visai įsisiautėjo, trypė kojomis ir išsyk pasiuntė dar tris pulkus prie Smolensko, be eilės.

Aleksandras, tai išgirdęs, labai stebėjosi, galvojo vis, o gal jam vertėjo jį tituluoti ne Kaščejumi Babajagovičiumi, o Jagababovičiumi, ar dar geriau, Jabababovičiumi, ir kitame laiške pavadino ir tai ir kitaip, ir trečiaip, bet nežinia, ar ką būtų padėję, nes Aleksandro uošvis, maskolių caras, vos gavęs paštą, kažin kodėl pasiuto, papjovė savo sūnų ir numirė nuo apopleksijos.

ALEKSANDRO NELAIMĖS TĘSIASI

Negana, kad mirė uošvis, tai mirė dar ir Aleksandro brolis Gniezno kardinolas kunigaikštis Frydrichas, kuris, pasak istorikų, buvo aukšto ūgio ir oraus veido, bet elgėsi taip, kaip nieku būdu nedera elgtis kunigaikščiui, – mat beveik visą laisvalaikį girtuokliavo, o būdamas menkos dvasios

žmogus, dažniausiai ir linksminosi šlykščiose, dūmų pilnose landynėse. Įdomu, jog istorikai prikaišioja jam ne tai, kad taip elgėsi, būdamas kardinolu, o tai, kad žemino kunigaikščio vardą. Ir dar įdomu – sakoma, esą „beveik visą laisvalaikį“, kas kviečia susimąstyti – ką jis darydavo likusį laisvalaikį, kai nesilinksmindavo „dūmų pilnose landynėse“?

O šiaip tai žinom tuos lenkus. Va – Jerzy Pilchas atvažiavo.

Gerti mat pamokys...

ALEKSANDRO NELAIMĖS PEREINA Į LIETUVOS NELAIMES

Kol Aleksandras rūpinosi epistoliarinio žanro tobulinimu, Lenkijos karūna ir religine tolerancija, Krymo totoriai zujo prie Pripetės, Bobruisko, Slucko, Nesvyžiaus, Naugarduko ir gerbdami Aleksandrą, kad šis pernelyg netrukdo ir nesikiša į jų laisvalaikio leidimo būdus, pasuko į Lenkiją. Galiausiai garsiausi Lietuvos bajorai susijungė ir, trečią sykį totoriams išnirus prie Naugarduko, juos sumušė.

– Na štai, – tarė Aleksandras. – Mat ką gali asmeninė iniciatyva. O zirzė – valstybė turi padėti, valstybė...

KRYMO TOTORIAI NAUGARDUKE

Krymo totoriai, kuriems vadovavo Menglis Girėjus ir jo sūnūs Bitis, Burnašas, Mechmetas, nenurimdami nusiaubė Polocko, Vitebsko, Minsko žemes ir priėjo prie Naugarduko, kur susirinkęs Lietuvos Seimas svarstė svarbius vidaus politikos klausimus: kaip geriau įtikti karaliui, ir dėl akcizų. Išgirdę apie totorius, seimūnai pasiėmė šobles ir savo ginkluotas palydas ir išsilakstė kas kur, tik Naugarduko vaivada Albertas Goštautas su saviškiais, atidavęs miestą, užsidarė pilyje ir šaudė į totorius iš armotų, kol totoriams nusibodo ir jie, apiplėšę apylinkes, grįžo namo, į stepę. Nostalgija užkamavo...

O bajorai džiaugėsi pilyje – servizai, ir tie išsaugoti, o kiek parako išpyškinta, o jau garbės ir šlovės kiek!

ALEKSANDRAS VEIKSMŲ IMASI

1506 m. po visų šių nelaimių karaliaus Aleksandro širdis sunerimo ir jis, atsiliepdamas į tautos lūkesčius, ėmė ir įsakė aptverti Vilnių nauja siena bei atnaujino Žemutinės ir Aukštutinės pilies įtvirtinimus. O jei pats netyčia būčiau Vilniuje, kai totoriai puola, – galvojo.

Totoriai išžudė ir išsivarė pas save apie šimtą tūkstančių žmonių, o senių ir vaikų niekas neskaičiavo, nes karaliaus kanceliarija neturėjo po ranka logaritminės liniuotės.

Paskalis dar buvo jos neatradęs. O dar maras prasidėjo... – bala nematė tos statistikos, – kalbėjosi išmintingi raštininkai.

PRAKALBA

Pas Aleksandrą atvyko totorius Šich Achmetas, kuris metus bergždžiai laukė Aleksandro su sutelkta savo totorių kariuomene eiti prieš maskolius; karalius sakė jam, kad per mažai laukė, ir apskritai jis pats tuoj, po metų kitų, ims ir susirengs į užpėnai žadėtą karą, – ką, tam Šich Achmetui užpakalis dega? Aleksandras tik neturi armijos, šit surinks kariuomenę, žybt, žybt, nepraeis nė keleri metai; totorius į tai atsakė – o tai buvo abiejų valstybių seime Radome – taigi, karaliau, pažvelk aplink, kiek

tavo vyrų, visi su šoblėmis, tik prisakyk ir visi šokam ant žirgų, ir varom ant tų maskolių! Ką jie, karo bijo, o jei taip, – kam juos laikai?

Bet čia įsiterpė valstybės kancleris, pamokydamas tą barbarą: „Skitai turi vienokių įstatymų bei papročių, o lenkai kitokių. Skitų tauta pripratusi plėsti kaimynus. Valdovo paliepta, ji nuolatos kariauja, lengvindama savo varganą gyvenimą. Lenkijoje kiekvienas žmogus pats rūpinasi savo šeimos turtu: niekas neverčiamas traukti į karo žygį iš tėvynės, vieni valstybėje verčiasi žemdirbyste, amatais bei prekyba, kiti garbina Dievą, sprendžia teismuose bylas, rūpinasi pilių apsauga ir tarnauja didikams, žodžiu, kiekvienas gyvena taip, kaip nori“.

Nuo Vytauto mirties buvo tepraėję septyniasdešimt metų...

Vytautas už tokius savo seniūno žodžius būtų savo rankomis virvelę pasikarti įdavęs, mat Vytautas delikatus buvo, Kęstutis būtų galvą nurovęs; Aleksandras sėdėjo ir galvą linkčiojo.

O Šich Achmetą už karo kurstymą po kurio laiko pasodino į kalėjimą.

SVETIMŠALIŲ ŠMEIŽTAS

Svetimšaliai, kaip žinoma, labai pavydėjo lietuviams tvarkos ir doros; tad iš pavydo prisigalvodavo visokių nesąmonių. Net vaizdai jiems imdavo regėtis. Erotiniai. Sakoma, kad lietuviai artojai taip nusiplūkdavę kiauras dienas ardami žemę, kad negalėdavę pakakinti savo moterų, o vakare tik brinkt ant šono ir miega. Moterys tapo labai irzlios ir visaip burnodavo. Tad buvo įvesti tokie vadinamieji santuokos pagalbininkai, kurie būdavo jaunesni, dienomis kirmydavo kur kamaroje, gerai valgydavo, o kur keliaudami lietuviai valstiečiai tuos pagalbininkus žmonų liepiami veždavosi vežimuose, tie irgi drybsodavo juose, rodydami baisaus nuovargio ir nemigos ženklus, žiovaudavo ir ėsdavo už tris.

Užtat moterys švytėte švytėjusios.

Laimei, mokslininkai įrodė, kad tai visai ne tiesa, o šlykštus šmeižtas. Tiesa tai buvo visai kitokia, nors, deja, tą tiesą visi susirūpinę gerinti įvaizdį užmiršo.

PRABOČIŲ BĖDOS

Dar mūsų senoliai turėjo bėdų su laumėmis. Tai buvo tokios stambios gražios plikos mergos, vaikščiodavusios vakarais ištisais tuntais, jei rasdavo kokį bernėką, supuldavo visos vienu kartu ir imdavo kutenti – taip anais laikais būdavo vadinamas seksualinis priekabiavimas; jei tų laumių būdavo daug, o naktis ilga, tai tą berną jos mirtinai užkutendavusios; jei pasitaikydavo stipresnis, jaunesnis, tai dar pareidavo namo svyruodamas, tris dienas pasirgdavo lovoje ir tuomet jau pasimirdavo.

Vyrai vakarais vengdavo net nusišlapinti išeiti į lauką ir myždavo priemenėse į kibirus, langines laumių nagams dreskiant.

SLOGUTĖS

Tai būdavo tokios panos, irgi visai nuogos, bet gražios ir blondinės. Jos, vyrui miegant, įlisdavo pro rakto skylutę kaip dūmelis, pasiversdavo mergom ir prasidėdavo linksmybės, visai kitaip nei su laumėm. Slogutės nekalbėdavusios, ir tai jas skyrė nuo moterų gerąja žodžio prasme, o vienas smulkus nepatogumas – kad jos visąlaik būdavo viršuje, gerai pagalvojus, visai ne trūkumas. Tad dėl slogučių niekas nesiskundė, priešingai, stengdavosi jas suturėti – mat išeiti, pabėgti jos galėdavusios tik pro tą angą, pro kurią įdūmavo; užkimšdavo vyrai durų plyšį ar sklasties skylę koku škurliu ir

turėdavo tą panytę sau.

Tiesa, jos būdavo vėsokos, vis – negyvos juk. Ir vakarais į kapines žvalgydavosi ilgesingu žvilgsniu.

Bet apskritai tai negali būti tobulos tos moteriškos, – kalbėdavosi vyrai vakare pypkiuodami prie pupų darželio.

MERGELĖS IR BERNELIAI

Kai XVI a. toks Georgas Braunas anuometiniam turistų vadove aprašinėjo vilniečių papročius, jam į akis krito labai ženklus lietuvių pamaldumas; tie, kurie, pasak Brauno, praėjusią naktį neleistinai sanguliaudavo, berneliai ir mergelės, ryte nedrįsdavo eiti į bažnyčią, o ją apspitę susidrovėję žiūrėdavo į kunigą, laikantį mišias, iš lauko pusės.

Kunigai pykdavo ir plūsdavo, kad tie neina į bažnyčią, nes per mišias toji stovėdavo apytuštė, tik keli akli luoši seniai klausydavosi kunigo, pliekiančio paleistuvystę, o iš lauko prie bažnyčios plyšių tik ir sprausdavosi ištisa minia, tik girdėdavosi, – duok man paklausyti, duok man!..

VILNIUS VYSTOSI IR RUTULIOJASI

Su krikščionybe atėjo ir civilizacijos malonumai. Visas Vilnius tapo nusėtas aptiekomis ir barzdaskučių kabinetais, barzdaskučiai, vyrai, mėgstantys kraują ir rimtus reikalus, ir dantis raudavo, ir barzdas skusdavo, ir kraują nuleisdavo.

Mat pagrindinis vaistas nuo visų ligų buvo kraujo nuleidimas. Per gripo epidemiją smagu žiūrėti būdavo į barzdaskučius, visi kraujais apsitaškę, su replėmis gysloms atverti, pacientų eilė prie durų laukia, viduje kraujas į bliūdus teška, šunes staugia, bobos riejas, vaikai snarglėjasi. Medicina vadinasi.

Europa!

APTIEKOS SOSTAPILYJE

Į kunigaikštystės sostinę, be dantų rovimo ir barzdų skutimo salonų, civilizacija atnešė aptiekas. Jų buvo po dvi trim troboms, o arčiau dviaukščių kvartalo, rūmų link, jos buvo vis prašmatnesnės ir puikesnės. O prekiaavo ten liekarstvom, ir iš Italijų, Francijų, iš Prūsų ir iš Kinijos su Abiejomis Indijomis plūdo visokie vaistų vaistai: ir vienaragio kiaušiniai, ir gyvačių išnaros, smulkiai sumaltos, ir devyndrekiai, ir trejos devynerios, ir raganosio mėšlas, džiovintas kubeliais, ir papūgų snapų trauktinės, švininiai indai vaistų mišiniams ruošti, eglių sakų nuovirai, žalčių liežuvėliai, gyvatės nuodai, drakono dantys, žiurkių užpiltinės, negro nagai uksuse, finikai ir cinamonas.

O bačkose pasieniais, iki lygumai pritvatintose, raitėsi dėlės – tuo metu jos atstojo vitaminus mažiems vaikams ir nuo slogos gelbėdavo.

Visa tai buvo galima nusipirkti vaistinėse ir laikyta medicina. O visa kita tai jau buvo grynas raganavimas ir už tai degindavo ant laužo – už visokius čiobrelius ir panašias pragariškas baisybes.

GŪDI PROVINCIA

O Lietuvos gelmėje, kaime, ką jau kalbėt apie Žemaičius, jokių naujienų kaip ir nebūta, net žvakės, ir tos buvo tik bažnyčiose ir dvaruose naudojamos. Vakaraus tik lietuviai kaip inteligentai pasišviesdavo balanomis, žemaičiai, žinia, ko iš jų norėt – moliūgo luobe žibindavo ruonio taukus, kurie smirdėdavo ir rūkdavo, bet žemaičiams buvo ir kvapnu, ir šilta, o įžiūrėti jų numuose atvirai

sakant ir nebuvo ką. Žemaičiai taip ir apakdavo, nežiūrėję ir nepamatę, ko jų būste primėtyta.

Bet šitaip ir atsirado žemaičių kulinarija – svarbu, kad valgis smirdėtų ir būtų pagamintas iš bet ko, ką patamsyje užgriebi sauja, aplink save besitursydamas. Griekiai, sūris, surūgęs pienas, lašiniai, mergos koja.

Kastiniai, šiupiniai – taip ir sukurti buvo. Eksperimento keliu.

APIE ŽEMAIČIŲ IR LIETUVIŲ TAPATUMĄ

Lietuviai ir žemaičiai šiaipjau daugiau niekuo nesiskyrė, tik lietuviai mandagesni, kytresni buvo, greičiau lenkiškai mokydavosi, Universitetą mat ruošėsi savo žemėse kurti, kad žemaičiai turėtų kur mokytis, taigi lietuviai buvo žavesni už žemaičius, miklūs, vikrūs, skautūs, dažnai prausdavosi, dainuodavo ant kalnų sustoję, ir kas jiems. Pašokdavo dar turistams pakelėse ar kaimo turizmo zonose ir skatiką ar šilingą kokį prisidurdavo. O žemaičius, per apsirikimą išlindusius iš girių, pakeleiviai iš tolimų kraštų apibūdindavo kaip nerangius troliaus.

Mes visai ne troliai, – rimtai sakydavo žemaičiai, bet tie pakeleiviai, kol žemaitis sugalvodavo bei ištardavo sakinį, jau būdavo kur Vienoje ar Totorijoje, ar pas persų karalių ir nieko nespėdavo išgirsti, tik tylų griaudėjimą kažkur už nugaros, it kas barabaną būgnytų už upių ir girių.

DARSIK IŠ GŪDŽIOS PROVINCIJOS

Bet apskritai keliautojai pažymėdavo bendrą visų lietuvių ir žemaičių (ne trolių) būdo bruožą ar pomėgį – jie visi kartu ir atskirai baisiai jau pjaudavo ožius. Tik pamato kur lietuvis ožį – ir pjaut, ir pjaut. Tiesiog rankos niežtėdavo.

Ožiai jau nebežinojo kur pasidėti, o keliautojai, išlipę iš pašto kariatos prie girios nusišlapinti, vos giliau paėjęję, pamatydavo – štai viename miškelyje, štai kitame – lietuviai ožį pjauna, čia jau papjovę, o čia jau alumi užgeria.

O čia pakrūmėje ir lupa ožį penkiese.

Bet tų ožių kaip susitarę niekam neduodavo nė atsikąsti.

Toks mūsų pagoniškas Ritualas, – sakydavo, paritę dar vieną ožį.

LIETUVIAI MIŠKE

O lietuviai miške jausdavosi kaip namie, ten rinkdavosi šokti ratelius, giedodavo, gerdavo alų ir tai vieną medį apsikabina, tai kitą, tai įlipa, tai nulipa, tai, mandresnį medį suradę, išvis pasiunta rangytis tarpušakiuose.

O jau kelmus kaip mėgdavo, ypač tuos, su šungrybių kekėmis ir gyvatynais, – nuvyt negalima, kol lietuvis visų šungrybių ir musmirių nesušlemščia, su visom angim neišsibučiuoja, po to, su gražiausia, didžiausia ir karūnuota pasibučiavęs, eina namo, ir jam viskas kiaurai žemę matosi ir kiaurai sienas.

KARČEMOS IR KULTŪRA

Nuo Jogailos laikų kur tik būdavo pastatoma bažnyčia, ji pastatydavo ir karčemą, nuo kurios net šykštuolis Jogaila neimdavo PVM-o, ir nuo to meto kiekviena bažnyčia ar vienuolynas turėjo po neapmokestintą karčemą. Kur bažnyčia – ten karčema. Kur karčema – ten bažnyčia.

Kad būtų aiškiau, ypač žemaičiams, karčemos būdavo įrengiamos tiesiai prieš bažnyčios vartus, idant pati nosis nuvestų. Iš bažnyčios po mišių žmonės plūsdavo į karčemą, ten prisigerdavo,

pasimušdavo pagal vyriškus papročius ir po to apsiverkę vėl liuobdavo į bažnyčią atgailauti ir verkti. O atgailą – nuplauti reikia. Taip ir zujo šniūrais, kunigai net trūkį gaudavo, be poilsio dienų dirbdavo, kol galiausiai atsitokėjo ir karčemas išnuomojo žydams.

Taip klebonai bent šeštadienį gavo laisvą.

Šitaipos Lietuvos krikštas vis gilėjo ir gilėjo. O ten kur bažnyčia, ten ir karčema, ir mokykla prie bažnyčios. Taip lietuviai ir įsisuko į gyvenimo verpetą kaip visateisiai Europos lenkai.

KARČEMŲ KLAUSIMU

Kaip byloja istorikai, karčemų būta vienos kitos kiekviename miestelyje; ir pamislįjus vargu ar šiandien jų daugiau. Baisogaloje XVI a. buvo 15 alaus karčemų ir viena midaus, Ariogaloje – 35 alaus karčemos ir viena midaus, Maišiagalėje – irgi 35 alaus, bet midaus 4. Šeduvoje – juk didmiestis, – būta iš viso šimtas trylikos karčemų; jei skaičiuotume gyventojų ir karčemų atitikimą, Rietave 81 nuošimtis kiemų [maždaug šeimų] laikė karčemas, Šalčininkuose – 90 nuošimčių.

Taip išmintingai Lietuvos valdovai sprendė nedarbo ir laisvalaikio problemas, o drauge ir išdan byrėdavo.

Kada lietuviams išmintingi valdovai pristatė tiek karčemų, ir jie patys suprato, jog nebėra laiko ožius pjauti ir gyvatėms psichoanalizę dėstyti giriose; prasidėjo vadinamasis sovietmečio alkoholizmas. Maždaug nuo Žygimanto Augusto, nors ištis tai gal gerokai anksčiau, gal šimtmečiu.

O pagalvojus apie alkoholikus lietuvius – kokia bėda būdavo, kai Ariogaloje visas karčemas apeiti tekdavo, o tai 35 bokalai ar ąsočiai, kiekvienoje karčemoje išgeriant po vieną, kuklaujant. O ką daryti tokiam didmiestyje kaip Šeduva? Pereik dabar, žmogau, šimtą trylika smuklių.

O eidavo lietuviai. Ir pereidavo. Juk toks reikalas... garbės, taip sakant.

LIETUVIUS BĖDOS SPAUDŽIA

O šiaip tai lietuvis iškišo galvą iš trobos – jį tijūnas tik pliaukšt botagu perlieja, išaina laukan, žydas į karčemą, kunigas į bažnyčią, ponas į lažą šaukia, nors persiplėšk.

Eina lietuvis suvargęs, prieš smūtkelius kepurę nusiiminėja, kryžkelėse velniukus baido, iš patilčių laumės jį apspjau do, iš viršaus Perkūnas griaudžia, lašinių nori, kruša graso, o laukuose laksto lenkai margais žiponais ir juostom persirišę, bėga tie lenkai, rankomis kaip malūno sparnais moja ir kad polonizuoja, kad polonizuoja!

JUODASKVERNIŲ PROHIBICIJA

Asketiškesnės prigimties jaunuoliai, žinoma, tokios sumaištis nepakeldavo ir eidavo ten, kur juos kviesdavo pašaukimas, vienuolynuosna. Tuo metu kaip tik jėzuitai tapo madingi, Lietuvoje irgi garsėję dorybėmis. Bet suvaržymai būdavo žiaurūs, griežti ir ne viena siela turėjo rištis askezės pančiais, dejuodama iš skausmo.

Taip per vieną vizitaciją žiaurus jėzuitų provincijos inspektorius kunigas Fabricijus Bamfas iškėlė ašaras spaudžiančio kietumo reikalavimą novicijams, kurie turėjo būti ypač gerai išbandomi gebėjimu atsisakyti alkoholio pagundų. Jis žvėriškai paliepė: „Probacijos namuose, arba naujokyne, tegul vienuolyno broliukai pratinasi niekada negerti, išskyrus įprastą pietų, vakarienės ar pusryčių metą, gal tik esant kokiam staigiam, ypatingam reikalui“.

Tad vargšai naujokai, iki taps vienuoliais, galėdavo gerklę alaus ąsočiu, midaus taure ir kvortele

arielkos praskalauti tik ryte, per pietus ir per vakarienę, o jau jei panūdai, brolau, dar įkalti lenčui ar faifoklokui, – užginta. Na, nebent koks reikalas, sveikata šlubuoja. Ar gal kokio šventojo diena šiandien.

Gandai apie naujokyno žiaurybes ir kančias, kurias turėjo kęsti novicijai, sklido po visą Lietuvą, ir kankinamų vaikelių tėvai ir motinos, broliai ir seserys raudodavo prie naujokyno sienų.

KARALIUS MERDĖJA, TOTORIAI BRAVORUS IMA

Prie pat Lietuvos siaučiant totorių ordoms, galiausiai vieną sykį bajorai atsitokėjo, kad jų vynuogynai pietuose jau totorių užimti, ir, negana to, jie kėsinaisi į visus bravorus iki pat Lydos, o kad kas – ir į patį Vilnių, ir čia jau neiškentė ir padarė tai, ko anksčiau, karaliui Aleksandrui valdant, dar nebuvo nuveikę – susirinko į karą Lydoje.

Tuo metu karalius Aleksandras merdėjo, o jį gydė toks Balinskis, ir gydė voniomis bei prakaito varymu, ir kuo labiau karalius merdėjo, tuo daugiau garbusis medikas jį maudė, kol galiausiai Balinskį uždarė į kalėjimą.

O medikų profsajungos – nė murmur. Tik apšaukė Balinskį šarlatanu, nes tas turėjo duoti karaliui, ir kvailiui aišku, cinoberio ir leisti gerai pakvėpuoti gyvsidabrio garais, gerinančiais ligonių savijautą, kaip rekomenduojama pagal naujausius medicinos nurodymus.

MŪŠIS PRIE LIPOS

Lietuvių kariuomenei vadovavo etmonas Stanislovas Kiška, besididžiuojantis kilmingu savo giminės vardu, ir kol vaikė pavienius totorių pulkelius, buvo gerai, bet prieš pat lemiamą mūšį, išsirikiavus kariuomenėms viena priešais kitą, nakčia ūmai susirgo, *nomen est omen*, bet apsitriedėliai neteisiami; perdavė vadovavimą Mykolui Glinskiui, kad tas karjeristas nuo totorių galą gautų, bet Glinskis gerai vadovavo, pats kraujuose pasipūškino, trys žirgai po juo krito, ant ketvirto pats sveikas mūšį baigė, totoriai buvo sutriuškinti ir gėdingai grįžo prie kiparisų arbatos lupti, o bravoriai buvo išlaisvinti.

Tuo metu, vos gavęs žinią apie pergalę, mirė karalius Aleksandras.

ALEKSANDRO VALDYMAS KAIPO TOKS

1506 m. rugpjūčio 19 d. miręs karalius tebuvo sulaukęs 46 metų. Buvo lėtas, nekalbus, mėgo karinę muziką, matyt, maršus, bet pats į mūšį lįsti nebuvo linkęs; prakišo kelias žemes, bet tik dėl to, kad niekas jo neklausė ir neleisdavo į karą, nors ir kaip jis įkalbinėdavo bajorus eiti kiek pasimušti; buvo apsuptas gausios palydos, švaistėsi, antraip buvo dosnus, todėl jo broliai trynė rankas, kad anksti mirė ir jiems dar liko.

Aleksandras per skubą buvo palaidotas Vilniuje, nes bajorai turėjo visokių reikalų šiose apylinkėse, o į Vilnių atvyko Žygimantas, Aleksandro brolis, kuris ir buvo vainikuotas valdovu.

Žygimantas, bet ne tas. Visai kitas Žygimantas. Renesansas dar tik aušo, o Bona Sforca dar lakstė be kelnyčių Italijoje.

ŽYGYMANTO JAUNYSTĖ

Žygimantas Augustas buvo labai linksmas karalaitis, nes gavo gerą itališką išsilavinimą, mokėjo skaityti ir negerdavo kas pakliūva, nebent dėl pateisinamų priežasčių, kai reinvynis baigdavosi. Vaikščiodavo po rūmų menes, žiūrėdavo į save veidrodžiuose ir sakydavo aplinkiniams – štai kaip turi

atrodyti renesansinė asmenybė.

Veidrodžiuse atsispindėdavo rūmų šmėklos, gražiai pakirpta jaunuolio šėveliūra, karalienė motina, barstanti spalvotus miltelius tai į vieną vazą tai į kitą, ir gausybė susikabinusių porų, šokančių kadrilius, polkas, žibančios žvakės krištolo sietynuose, o Žygimantas Augustas, sykais pajutęs nenumaldomą graužatį širdyje, eidavo į savo kambarį, kur turėjo po lova pasiritinęs Padanijos vyno statinaitę. Turėjo jis ir kitą paslaptį – tikrojo valdovo, geriausio valdovo etalonas jam buvo Harunas al Rašidas, ir jo portretą jis buvo pasikabinęs greta gintarinės inkrustacijos, vaizduojančios raudančią Lietuvą. Karalienė Bona jam kabindavo vis naujas plikas mergas pagal itališką manierą, dar rubensus visokius, o Žygimantas nuo lovos nesikeldamas tik koja nuspirzdavo tą flamando tapytą prancūzė ar neapolietę ir toliau gėrėdavosi raudančia Lietuva; karalienė Bona, ir ta stebėdavosi tokiu karalaičio pomėgiu.

Tačiau senasis Žygimantas tik šypsodavosi į barzdą ir sakydavęs palikti vaikiui tą darbelį, nes tai būsimo didžio valdovo bruožas. Verkianti valstybė – tai gerai valdoma valstybė. Ir didžiavosi savojo mėlyno kraujo jėga.

Tačiau kai syki karalius užklupo Žygimantą, besimeldžiantį prieš Fidelio Kastro abrozdelį, labai supyko ir trypė kojomis, ir jaunas Žygimantas patyrė persekiojimus dėl tikėjimo.

PRANAŠINGI ŽENKLAI

Syki eina Žygimantas Augustas paryčiais po baliuko, o Vilniuje pro skarmalius, ubagus visokius perbristi neįmanoma, guli išsiipleikę, gatvėse pūliais mėtosi, snargliais drabstosi, Žygimantui net negera pasidarė. Tad, nepriejęs prie pilies, susivėmė. Taip ir stovi Žygimantas Didžiojoje gatvėje, vemia visas, italas smuikininkas jam už nugaros griežia, lietuviai lyg utėlės plūsta, liūlj leidžia, grašių kaulija, o Žygimantas žiūri, ir jam matosi, kad jo vėmalas karališkas, žalias su auksinėm gyslelėm. Parodė italui, o tas, būdamas prietaringas, sumaišė su elgetų liūliais, pirštu pamakalavo, patrynė, pamaišė, palaižė ir išpranašavo karaliui, kad jis ves Romos princesę.

Žygimantas net žagsėti nustojo.

ŽYGMANTAS SU MOTINA

Parėjo Žygimantas namo ir pasieniais, pakiemiais, aplinkiniais koridoriais, kad tik nesutiktų motinos, į savo apartamentus sliūkina. O pilis tai Žemutinė! Ir dar Valdovų! Ir niekas nežino, kas jos viduj, nei pati Bona, nei senasis karalius, nei jaunas; ką jau čia, architektai, ir tie nieko nežinojo, ką ir kaip stato; ir žemėlapio nėra, tai vienon menėn nusitrenkia Žygimantukas, tai kiton, tai į pagrabą įsilaužia, tai į meilės aiškinimąsi, ir vis savo apartamentų nerasdamas. Atsisėdo vienam koridoriuje, verkia, – namų nerandu, koks aš čia karalius, – galvoja Žygimantas susikrimtęs.

Tik čia iš mūro sienos išniro blyški permatoma figūra, apsirėdžiusi pagal etruskų madą, ir niūriai sudundeno, žemaitiškai su hetitų priegaidėmis:

Pagonių imperijos... pagonių imperijos...

KARALIENĖ MOTINA

O karalienė Bona surado Žygimantą, prie virtuvės durų prarūgusiu kvasu besigaivaliojantį, parvedė į apartamentus, ant lovos paguldė, o Žygimantas tik kad pasakoja, kad pasakoja, prieš užsnūsdamas dar italo pranašystę apie Romos princesę pasakė ir užmigo neramiu karališku miegu. Bona Sforca

susirūpinusi pakilo, surado tą italiūkštį, davė jam atsikąsti kriaušės, ir tas numirė žaliai vemdamas.

Kriaušės šiemetinės nekokios, – tepasakė Bona prievaizdai ir tasai pats iš baimės pasikorė sode, tik dėl atsargumo ant vyšnios.

LAIMINGA ŠEIMYNA

Bona parašė kelis laiškus, suplakė kelis buteliukus, kaip pratusi, ir kai Žygimantas, nieko neatsimindamas apie atvirumo priepuolį, po kelių mėnesių atėjo pas ją kaip kasdien rytą pasisveikinti, apkabinusi jį tarė švelniai:

Žigmuti, išpiršau tau Romos karalaitę Elžbietą.

Žygimantas nustebo, bet paklusniai pasakė, kad tinka.

Turėsime ką laidot katedroj, – kalbėjo jausmingai abu, jaunėlis ir motina, seniui karaliui, – rūšiai tai potuščiai, vyskupas seniai bėdavoja.

Karalius irgi nesipriešino, nes žinojo, kad žmonos psichoanalitikas jau seniai buvo prirašęs jai marčią.

ŽYGMANTAS IŠVADAS DARO

Žygimantas nutarė, kad burtai ir juodoji magija vertas reikalas, jei jau taip gražiai pranašystės tvirtinasi, ir parašė Paracelsui, kad atsiųstų jam iš Alemanijos kokį magą, įgudusį taumaturgijoje nekromantijoje, o kad kas – ir atsarginį alchemiką priedo, nes karalienė motina juos labai mėgdavo, užsidarydavo su kuriuo nors bokšte ir ilgomis pilnaties naktimis ten abu kratydavo miltelius buteliukuose.

GERAS VARDAS

Karalienė Bona labai vertino savo gerą vardą, kurį parsivežė iš Italijos, o vėliau išsivežė drauge su dviem šimtais keturiasdešimčia tuzinų dengtų keturkinkių vežimų, o kol buvo Vilniuje ar Krokuvoje, rūpinosi, kad jos gerą vardą minėtų ir palikuonys. Kiekvienam kaimiečiui padarė reformą ir davė po dvidešimt hektarų žemės. Valakų reforma, – pavadino šią labdarą Bona Sforca, nes labai jau mėgo valakiškus riešutus. Žemės su savim neišsiveši, – samprotavo ji.

O valstiečiai galvojo sau, – Bona davė dvidešimt, o Landsbergis tik tai tris. Bet jeigu sudėsi, tai gausis, tai gausis...

Niekaip nesuskaičiuodavo valstiečiai, nes Universiteto Bona taip ir nepastatė, paliko tą reikalą vengrams su Kapsuku.

KARALIŲ PASAKA

Žygimantas jaunėlis nesipriešino santuokai, nes jam buvo tas pats, juk mergų pilnas Vilnius, jis dar džiaugėsi, kad gaus Elžbietą iš Romos, nes kol ta italė susikraus savo skudurus, kol ką, kol išsiruoš, kol važiuos, o dar plėšikai, kelio kamščiai, – kol ta mergiotė atvažiuos, pasens ir numirs, ir jam nereikės tos senės vesti.

Jis tik išsiderėjo iš tėvo ir motinos, kad kol pirmoji žmona atvažiuos, jis galės kiek atsipalaiduoti, – o jie tarpusavyje Elžbietą jau vadindavo „pirmąja žmona“ ir vis kikendavo, sukišę karališkas galvas. Šią viziją, beje, ir pamatė Čiurlionis, priešdamas „Karalių pasaką“, bet per miglas neįžiūrėjo Bonos Sforcos, kuri tuo metu iš už nugaros Čiurlionį įkalbinėjo pavadinti paveikslą „Valakų reformos pašlovinimas“.

Čiurlionis dėl tų šnabždesių už nugaros net pasidarė truputį nervingas.

ELŽBIETOS PASVEIKINIMAS

Bet Elžbieta atvyko gana greitai. Mergiotė išties norėjo rimtai pasikrauti Romoje, tėvų namuose, įsidėti kumpių, sūrio, džiovintų vaisių ir baltalų veidui, bet tėvas ir seserys atėmė visą kraitį, nes sakė, palik tėvynei, kas jos, be to, Elžbieta norėjo pati būti karalienė, kas, kad skitų ir hiperborėjų, tad tik iškabino nagais tris akis ir paliko tą bergždžią reikalą. Važiavo ji bemaž tuščiomis, pašto karietomis, o buvo su ilga nosimi ir liesa, tad plėšikų nė muitininkų nesudomino ir atsidūrė prie rūmų vartų po kelių mėnesių, visa suprakaitavusi ir sulysusi dar labiau.

Žygimantas, kuris dusyk perdien prausdavosi pirtyje, ir mėgo, kad moteriai būtų kur įžnybti, raukėsi, spjaudėsi ir mirkčiojo Bonai Sforcai, o ta, išsibučiavusi su marčia, išsyk apibarstė ją milteliais nuo blusų ir padavė skanią kriaušę.

VEDYBOS SU LAIMINGA PABAIGA

Kai Romos karalaitė atvyko, Žygimantas turėjo ją vesti, bet jau prieš altorių pasakė Elžbietai, kad neilgam tas reikalas, ir te ši nesijaudina. O Elžbieta buvo, kaip pasirodė geriau patikrinus, ne italė, o paprasčiausia austrė, tad dėl disciplinos ir bendros tvarkos, metams po vestuvių praėjus, numirė ir Žygimantas ją už tai net pradėjo gerbti. Visa šeimyna palaidotąją Elžbietą vadino susipratusia, gera ir sakėsi Augustėliui parinksią dar tokių.

Bet jaunasis karalius, pajutęs nukritusias vadžias, pradėjo vaikščioti į smukles ir literatūrinius salonus ir ten su liuteronimis vesdavo ilgus disputus apie tikėjimą ir visaip juos gėdindavo. Tik šie po kalbų su Žygimantu kažkodėl atsiversdavo ne į katalikų tikėjimą, o į judėjų ar kalvinistų, o vienas po tokio pokalbio tapo sufijumi, nors ir nelabai gaudėsi, ką tie sufijai, po šimts, išpažįsta ir kaip jam čia dabar elgtis.

Žygimantas mat mokėjo kalbėti ir įtikinėti, bet bibliotekoje buvo prisiskaitęs be atrankos visokių knygų ir kalbėdavo nenuosekliai ar neteisingai, bet ne iš piktos valios.

Tai renesanso žmogaus požymis, sakydavo jis, iš smuklės su savo italais eidamas pas mergas; daug įtikinamų kalbų, bet mintys prieštaringos, kažkaip veliasi ir išeina net ne priešingai, nei tikėjaisi, ir ne visai kitaip ar visai priešingai – o paprasčiausiai trečiaip.

Tu pralenkei laiką, karaliau, sakydavo maloniai kuris nors iš italų, – tai jau ne renesansas, o postmodernas.

ŽYGYMANTAS GEDI

Elžbietą Žygimantas, kaip ir dera, apraudojo, palaidojo su marmuru, abiem patiko su vyskupu, ir karalienė Bona pasakė, kad antkapis gėdos tai jau nedaro giminei; o Žygimantas sakė aplaistysiąs šį reikalą ir nuoširdžiai kibo į darbą, juolab Vilniuje tuo metu jau buvo geras tūkstantis smuklių, ne taip kaip šiais dekadanso laikais.

Ir stebėdavosi Žygimantas, neišmanantis ekonomikos – kuo daugiau jis pats geria, tuo labiau jo kišenpinigiai auga – ryte nuėjęs į bankomatą pažiūrėdavo, kad pragerta suma ne tik grįžo, bet ir padidėjo. Mokesčiai mat karalaičiui ėjo. Laisvoji rinkta – sakydavo jam vyrukai iš *Banko Ambroziano*: kuo daugiau išleidi, tuo daugiau turi. O Žygimantas tik stebėdavosi – vos tik užėina jis dėl savo sąskaitos į banką, ten italai dubenyse tik dukatus plauna – su muilu – tik plauna. Kad geriau žvilgėtų,

– sakydavo. Dėl šeimos viskas, dėl šeimos...

ŽYGMANTAS AMŽININKŲ AKIMIS

Žygimantuką amžininkai gerbė, nes buvo įpratinti. Vos devynerių metų sulaukusį jį karalius tėvas vainikavo karaliumi, bet Žygimantukas nesididžiavo per daug. Ko čia išsidirbinėti, jei valdai didelę ir turtingą šalį, tėvas su motina padeda, karūną turi, o jau iš anksto vadinsiesi Augustu. Viskas iki tavęs padaryta.

O Bona suteikė jam, kaip sakyta, renesansinio išsilavinimo pagrindus; anot amžininkų, jis buvo „jaunatviškai lengvabūdiškas, be to, iš mažumės taip išauklėtas, kad mėgo šokti, puotauti ir visaip linksmintis su moterimis“. Iki septyniolikos Bona jo išvis neišleido iš savo glėbio, o kai paleisdavo, jaunuolį apspisdavo rūmų freilinos, kurios jį visaip bakindavo, kušindavo, baksnodavo, kutendavo, kramsnodavo, plekšnodavo ir mokydavo linksmintis; bajorai net sukėlė pusėtiną maištą, pasiūlė karaliui atimti karaliuką iš italės ir moterų globos, nes jis ne tik neišmanys nieko karyboje, bet nusilps, išseks, sulys, nusis visai ir pasimirs be laiko ir naudos valstybei. Mat toks tuo metu medicinoje tvyrojo prietaras, kad vyrui besimylint su sėkla išteka ir smegenų lašelis, tad bajorų rūpestis buvo suprantamas. Smegenų ląstelės neatsikuria – nervinasi jie, dusindami nuosavas ir taip išgverusių nervų ląsteles.

Senasis karalius turėjo paklaustyti ir perkėlė Žygimantuką iš vieno rūmų kambario į visai kitą, ir pradėjo mokyti medžioklės, taktikos ir gerti neseniai vokiečių vienuolių išrastą arielką, o ne kokius ten vynus su punšais irgi medaus likeriais, ir dar kad ant viršaus plaukiotų malvazijoje mirkytos cukruotos vyšnios.

BARBORA MEDYJE

Barborą, dar mažylė mergytė, dažnai dingdavo iš Radvilų baltų palocių, palikusi totorę auklę, mokiusią mergišką gerų manierų, ir liuteronės guvernantės bėgiodavo suplukusios, pradingėlės rėkdamos, iki tėvas Jurgis liepdavo eiti į sodną, kur Barborytė mažne kiekvieną sykį būdavo aptinkama kokiam aukštesniame medyje, ar obelyje, ar grūšioje, ir sėdi ten, godas godoja, slyvomis mėtosi ir su aniuolais šnekasi lotyniškai.

Jurgis Radvila baisiai jau didžiavosi savo atžala, nes tai šeimyniškas įprotis buvo – juk Radvilos iš Lizdeikos pareina, to didžiojo lietuvių kunigo, kuris erelio lizde ant ažuolo atrastas.

Pater semper incertus, – galvojo sau patenkintas Jurgis, ypač kai apie renesansą šnekame, – bet šita tai jau tikrai Lizdeikaitė.

O Barbora ant kiekvieno praeivio tai obuolį švyst, tai grūšią pokšt!

Taip ji intuityviai provokavo Lietuvoje Niutono atsiradimą. Tik galvos apačioje dažniausiai pasitaikydavo kietos, arijoniškos ar kalvinistų.

BARBORA IR KAIMYNŲ VAIKAI

Baisiai patikdavo Radvilaitei medyje, ji ten lizdą susisuko, gyvena ramiai, dangaus paukšteliu šnekina, debesėliams dantis užkalba, riešutus, obuolius kremta. Sapiegiukai ar Goštautukai, kai dar pykdavosi su Radvilomis, pro sodą lėkdami, medinėm šoblėm mosikuodami, pagalius apsižergę, net prasivardžiuodavo, vadino Radvilas bambizais ir dar darvinistais, nors net patys nežinojo, ką šis negražus žodis reiškia, snargliai tokie!

BARBOROS NULAIPINIMAS

Barborytę sykais reikėdavo nulaipinti nuo medžio, kur ji suvisam apsigyveno, perrengti naujais švariais tautiškais rūbeliais, užkabinti gintaro karolius ir apauti raudonais bateliais sidabro padkavėlėm. Nelipdavo Barbora, nors tu ką. Jai žemčiūgų saujas rodo, blyną geltoną, avietes, sviesto luitą – nelipa.

Tik sykj pasirodė motina, gimusi Barbora Kolanka, Podolės vaivadaitė, ir sušuko iš po vengierskos slyvos viršun, – ale zejdz cureczko, serdeczko moje, na pierwsze zaręczyny czas nadszedł!

Ach, szlachetna mamusiu, – pasakė Barborytė, – jak tęsknie po niebie i ptactwu niebieskiemu i wolnosc swą chcę na wieki ze sobą miec, a pani mamusiu o kajdanachzaręczynach mowi... a koleczko Gosztoldowce czy z periami zwyklymy, czy z brilyantami Isnięcymy?

Alez po co gadac, – atsakė Barbora motina, – Renesans na dworze, wolnosc, braterstwo-siosterstwo i milosc panuje, zejdz curko z drzewa, Gosztold juz czeka na dolu. Co litwiny pomyslą, widzący szlachetną dziewczynie, na drzewie zyjąca-sidzącą?

Pomyslą, ze swoja jestem, *Modeyno* czyz *Ragoyna* – nusijuokė bajoraitė; – a na drzewach sami doskonale się znają-kochają...

I – co wiele gadac, – pospiesnie zlazla z drzewa, po koleczko przepięknie dbając. Zlazla i stala symbolem Litewskosci i Milosci odwiecznej.

Ale nie narazie...

BARBORYTĖS MOTINA

Barboros motina buvo kunigaikštytė iš Podolės, Kolanka mergautine pavarde, ir, reikia manyti, kad graži kaip ir visos lietuvės, ypač tos, kur iš slavių padermės pareina; o ukrainietę buvo pamilęs toks šmikis dvarponaitis iš karaliaus Žygimanto dvaro, juolab Jurgis etmonas tai į vieną žygį traukia, tai į kitą, tai kaimynus lupa prie tvoros, tai Barbora motina turėjo laiko, po grūšia su gubernantėmis mažę ir jos seserį Oną epistolarinio žanro mokė, kaip kliksų ant pergamento netaškyti, o pritaškius gražiai nulaižyti, koketavimo ir dažylų ant veido tepimo meno. O tas dvarponaitis, toks Andrzejus Gurka, už tvoros tik švykšt, tik vikst, veidą priplojęs prie skylės žiūri, meile Barborai Kolankai skundžiasi, sako – nemiela niekas visam pasauliui, tik Kolanka jį galinti išgydyti.

Ar gydė – niekas nežino. Iš visko sprendžiant – ne. Bet Andrzejus parbėgęs pasipasakodavo savo draugams ir jie susijaudinę sudėjo apie jo meilę poemą (1522).

EPOCHINIS FAKTAS IŠ SEKSUALUMO ISTORIJS

Su tuo yra susijęs lietuvių seksualumo istorijos faktas. A. Gurkos meilę aprašęs ir pagal ją dainą sukūręs Andrzejus Krzyckis paminėjo, kad „milosci jednak pali zar“ ir kad tada „Kochający prawuje się sam z sobą“ – tai yra, mylintysis užsiima savibarška, antraip – tai pirmas masturbacijos aprašymas Lenkų-Lietuvių Literatūroje ir Mene.

ŠLYKŠTI INSINUACIJA

Bet jei vyrams tekdavo šitaip maldytis vos pažiūrėjus į Barborą vyresniąją, kas būdavo, kai Pilies gatvėn išeidavo jaunėlė Barborytė?

JURGIS RADVILA

Jurgis Radvila, grynas lietuvis, aršus kare ir kliaučių ieškantis taikos metu, buvo ir vyriausiasis LDK etmonas, ir Vilniaus kaštelionas, tęšęs ir toliau tvirtinęs Radvilų galią. Jį amžininkai vadino „Vilniaus ponu“, „Nugalėtoju“, ir tai buvo tikras pavyzdingas lietuvis, visada kėlęs Lietuvos interesus aukščiau visko. Tiesa, kartais ir savo; plėtė savo dvarus, pripirkdamas gretimas žemes, bet kada pardavėjas ateidavo atsiimti pinigų, būdavo nuleidžiamas nuo laiptų, o ir gatvėje pamatęs Jurgis Radvila puldavo pirmas tokį spardyti, ir spardyti ir kojomis, ir rankomis! Ir dar plūsdavo!

Už Lietuvą šitaip, už Lietuvą, – sakydavo šnopusdamas, net uždusęs.

DAR KARTĄ APIE JURGĮ RADVILĄ

Viena tokia ponija, Jonienė Davainienė, pardavė Radvilai savąją Induros valdą, kuri Radviloms labai gražiai lipo prie žemėlapio; pasižadėjęs tai kvailei sumokėti 800 kapų grašių, jis vėliau persigalvojo.

Juk tai pasiutę pinigai! – sakė.

SKOLOS LAKŠTAI

Ta pati šykštuolė negana, kad sekiojo visaip Vilniaus poną, bet dar jam skolos raštą po nosimi kaišiojo, neištvėręs Radvila užsiundė ant jos savo kūnsargius; tie ją tol lupo ir kankino, kol ištraukė tą skolos raštą. Ir taip daug syk, ne iš vieno, o tie niekšeliai karaliui skundus rašė, bylinėjosi, bet, žinia, nieko nepesė, nes Jurgis Radvila buvo Autoritetas.

O šiandien skundžiamasi – iš kur ėmėsi autoritetai ir mafija?

Iš pašaknų, broliai ir sesės, iš paties Lizdeikos kamieno.

Bet Jurgis Radvila, reikia pasakyti, buvo džentelmenas. Tos kvailos bobos pats savo rankomis nemušė. Taip jis išreiškė LDK vyravusią pagarbos moteriai nuostatą ir kaip tais laikais išvis buvo feministas.

JURGIS RADVILA IR KARALIAUS RŪMAI

Šiaip tai Jurgio Radvilos pažintis su Žygimantu Augustu tradiciška – kol karalius buvo jaunas, Jurgis nugvelbė pabandymui iš Žygimantuko Merkinę, manė – nepastebės, avinas, žioplai dar, sąskaitų nesupranta, miestu daugiau, mažiau, jam kas. Tik po metų susigaudė Bona, Jurgis Radvila jai kaip ir visada tokiais atvejais kaišiojo padirbtus popierius, sakė, buvo Zigmą įkalęs, padovanojo, dabar neatsimena.

Radvilų šeimoje kaligrafija vertinta. Barbaros rašysena, kaip tyrinėtojai sako, irgi buvo puiki. Budo Lietuva, budo, kuto ir pruso!

DAR KARTĄ APIE TĄ PATĮ

Jurgis Radvila buvo šaunus vyras, mėgdavo ir medžiokles, ir kas tokiais atvejais priklausio; 1529 m. medžiodamas Valkininkuose su Žygimantu tėvu, pametė savo antspaudą su herbu. Matyt, gerai buvo pamedžiota, o tokie dalykai vyrą puošia.

Kada imsime Varėnos miškuose kasti uraną, reiks pirm užleisti archeologus, tegul paieško to antspaudo.

BARBOROS NUTEKĖJIMAS NR. 1

Barbora ištekėjo už Stanislovo Goštauto, Naugarduko, vėliau ir Trakų vaivados, santuokoje juodu išgyveno penkerius metus (1537–1542). Goštautų *familia* irgi buvo ne iš kelmo spirta, visi kaip vienas lietuviai, tik ne visada žmonos, – ir fundavo, statė, kultūrinio ir kultūrinosi. Barbora ir dėl atsinešto kraičio, ir dėl naujų valdų tapo viena turtingiausių LDK moterų, rūpinosi ūkiu, lakstė iš dvaro į dvarą, iš rūmų į rūmus ir pramoko muzikos ir baletu, kas jai vėliau pravertė. Goštautai irgi nemokėjo už tai, ką pirkto, mušė skolintojus ir pardavėjus ne blogiau nei Radvilos. *Šeima*, savaimė suprantama, ir Barborai čia viskas patiko, viskas buvo grynai lietuviška, alsavo tautinio atgimimo dvasia, lygiai kaip namuose, net susikalbėti galėjo rusėniškai, ne tik lenkiškai.

Radvilos tyčia išleido Barborą už Goštauto, nes tie buvo bene stipriausi konkurentai anuomet; po Barboros santuokos Goštautų saulelė kažin kodėl ėmė leistis.

BARBORA GIEDRO BŪDO

Įpratusi medyje prie paukštelių ir debesėlių, Barbora buvo skaisčiaveidė ir linksma, bėgiojo aplink, važinėjo iš svečių į svečius ir visai neliūdėjo dėl vyro mirties.

Bet juk tai tik Goštautas – nustebusi atsakydavo priekaištautojams Goštautienė.

Ir vėl eidavo ristas kūliais pievoje, tarp žiedų.

PAMAŠTYMAS APIE FAMILIJAS

Mafiją, kaip ir kišenes bei baldakimą, išrado lietuviai, o ne ten kokie siciliečiai provincialai, ir basta; ir Goštautų, ir Radvilų, ir Sapiegų, ir Pacų šeimos pasižymėjo tuo, kad mušė, klastojo, atiminėjo, nemokėjo, lindo prie valdžios, gerdavo kaip arkliai, bet pagiriodami visada tai bažnyčią šen, bažnyčią ten stato, dailininką, architektą iš Italijos pakviečia, ir šit – kiek Radvilos bažnyčių pristatė ir rūmų viešam naudojimui, o Goštautai išvis Lietuvos metrašty fundavo. Kuo daugiau prisidirba, tuo daugiau pastato, kuo daugiau nuodėmių, tuo daugiau vienuolynų.

O nuodėmės familijų tai neblogos buvo, – Antakalnio barokas, o Pažaislis? Kiek reikėjo prisidirbti, kad nuodėmės atpirkti tik Pažaisliu galėjai, ir tai iš dalies, negarantuotai.

Kai pagalvoji – ar šiandienos familijos nepašyktėtų bent jau Lietuviškajai enciklopedijai? Negi taip ir atsipirks – funduoja dienraščius ir atsikniskit, gana jums mat...

PAMAŠTYMAI APIE KIŠENES

Kad kišenė lietuviškos kilmės padargas, liudija ne tik lenkų skolinys kieszen, bet ir paprasčiausia istorijos ir gamtos logika. Kadangi Lietuvoje šalta, žmonėms išaugusios didelės nosys ir tos nosys nuolat varva, tai natūralu, varvindami nosį, ne burnokime ant motušės gamtos, o dėkokime jai bei Darvinui. Snarglys, tekšėdamas, pašalina su liūliais šarmingų lietaus rūgščių ir PH perteklių, ir tam reikalui gamta sukūrė lietuvius. Tam, kad jie savo ruožtu išrastų nosines. O nosinės išrado kišenes. Kišenės – kultūrą. Juk labai nekultūringa laikyti rankas kišenėse, tą žino net prancūzai ir visiems apie tai pasakoja lyg apie nuosavą išradimą.

IŠVADA

Taigi, lietuviai sukūrė mafiją ir kultūrą, ir nėra čia ko prikaišioti mums, kad atvaizduose Barboros didelė nosis!

ORUS KONSTATAVIMAS

Patys matom.

IŠVADA DĖL BALDAKIMO

O to baldakimo tai bala nematė.

PAPILDOMA IŠVADA DĖL BALDAKIMO

Nors pagalvojus baldakimas apskritai buvo ne tik apsauga nuo uodų, bet ir sukūrė filosofiją ir meilės meną. Ir ne tik. Nebūtų baldakimo, nebūtų nei Rousseau, nei markizo de Sade'o, taigi ir prancūzų revoliucijos, kurią šie buduariniai veikėjai, filosofavę iš po savo baldakimų, ir sukėlė.

Kiekvienam po baldakimą! – šaukė revoliucionieriai, šturmuodami Bastiliją ir Ermitažą.

ŽYGMANTAS KEIČIA ELGESĮ

Žygimantas Augustas gėrė dvaruose, medžiojo ir vaizdavo renesansą, italai architektai ir dizaineriai trainiojosi prie Aliumnato vakarais kirkindamiesi, svaitydamiesi Senekos citatomis, eiliuodavo Neapolio tarme Platoną, giedodavo po langais kits kitam serenadas. Viskas buvo kaip Europoje, net siestą italai įvedė dvare ir kvėpinosi vietoje sumaišytais parfumais. Bet sykį kažkas nutiko. Žygimantas prisipirko knygų, visą biblioteką, ir skaitydavo vakarais užsirakinęs prie vyno ąsočio, užuot gėręs kur smuklėje inkognito, kaip dera karaliui, ar kutenęs Vilniaus mergas.

Negerai, – kalbėdavosi dvariškiečiai, – Žygimantas gęsta akyse. Žvilgsnis žiba, kūnas lysta. Barzda tik kyšo. Bruko jam vaistus iš raganosio ragų, ir Žygimantas akim žybsėdamas juos rijo, pilvą pasiglostydamas. Bet nesitaisė. Bona Sforca nujautė kažką negera ir nusamdė privatų detektyvą. Bet detektyvas, kaip vėliau paaiškėjo, dirbo Radviloms ir pranešė Bonai, kad Žygimantas užsidaręs studijuoja Mošę Maimonidą, kuris kaip tik buvo madingas tarp alchemikų ir karalių.

Bona trumpam nurimo.

ŽYGMANTAS MĮSLINGAS

Žygimantas naktimis studijuodavo, o dienomis per visokias audiencijas tik snūduriuoja ir snūduriuoja, nuo sosto po tris kartus per priėmimą krinta, ant kėdės nesilaiko per pietus, kažkoks nusilpęs ir įtartinas. Nusiuntė Bona jam tris freilinas saracėnes iš Arabijos, visokių pokštų pas turkų sultoną išmokytas, o karalius visai pasiutęs išvijo jas, rėkdamas, kad jam pasimelsti neduoda nė kabalos studijuoti neleidžia, koks jis, po galais, karalius, ir dar rensansinis. Ką kiti Europos dvarai pasakys, jei valdovas kabalos neišmano, – klausė jis pasipiktinęs, net koja tryptelėjo, kas jam visai nebūdinga buvo.

BONA STENGIASI

Pasitarė Bona Sforca su savo astrologu ir psichoanalitiku, kortų metėja, pasiskundė Žygimantu, ir visi trys kaip vienas susakė tą patį, Bona susikrimtusi davė jiems po kriaušę ir tie nuėjo, liūdnei kramtydami, lyg nujausdami negero ką. Pasakė jie visi mat Bonai, kad itališkos mados gal karaliaus

širdį kamuoja, ir renesansas visai įsisiautėjo, ir tikriausiai Žygimantą kita aistra graužia, irgi ta iš madingiausių ir aristokratiškiausių, antikinė.

Nusiuntė tada Bona panakčiais menestrelį pas Žygimantą, tokį apvailaina sėdinyte, šviežiai iš Italijos, pati iškvėpino, išdabino, apatinius parinko, o Žygimantas, trypdamas iš nekantros, pasiklausė arijos, po to įsiutęs sulaužė menestreliai nosį, kai tas lindo bučiuotis. Ir užsitrenkė duris.

MENESTRELIS NUKENČIA PER SMALSUMĄ

Tas pats menestrelis, įširdęs dėl to, kad buvo atstumtas, ir nutaręs pats viską atskleisti, išėjo nakčia į karaliaus rūmų sodną, prie galinių durų, ir stebi budėdamas, kas bus. Ir žiū – išties durys veriasi, karalius apsidairo, apsidairo ir šmirkšt nuo krūmo prie krūmo, – Vilnelės link lekia.

Jau apsidžiaugė menestrelis, ir ėmė paskui cipenti, bet čia atsitiktinai pasipainiojo Radvilų kūnsargiai, prilupo jį ir įmetė į pamazgų duobę, ir kol italiukas atsipeikėjo, vos neprigėręs, kol parfumais dvėsinosi, kol gydėsi, taip ir nepriekėpėstavo prie Bonos karaliaus apskūsti.

NIEKINGOS APKALBOS

Ir vis dėlto po Vilnių pradėjo skliti keisti gandai. Matė kas karalių tai naktį gąsdinančiai blaivą, nenormaliomis akimis brendantį per Vilnelę, mantiją iki bambos pasiraitojusį, tai su kopėčiomis po pažastimi viename parke, tai ristele tursenantį apie Radvilų rūmus, tai apie miesto sienas, raktais tik žvangina, duralės cypia, o kur – nematyti tamsoje.

Bona vieną rytą prispyrė sūnų pasiaiškinti, o tas kiek sutrikęs pasisakė kad jis čia naktimis kalno šonuose basilisko ieško. Basiliskas, kaip visi žinojo, žvėris kytras, jo nepagausi su tinklais, jį ant mergelių gaudo. Bona pradėjo aiškinti sūnui elementarius dalykus apie basilisko įpročius ir pasakė, jog dabar jį lydėsią po šešis alebardininkus iš italų. Žygimantas vos ne vos išsikaulijo, kad tie būtų bent žemaičiai, nes maži italiukai garsėjo tuo, kad nepavilkdavo žmoniškų alebardų, vis griūdavo rikiuotėje nuo jų svorio, it lapai krisdavo.

ŽYGMANTAS DEMASKUOJAMAS

Bonos gudrybė davė vaisių. Žygimantas žinojo – žemaičiai patikimi ir nekalbūs, o Bona jų neprakalbina dar ir todėl, kad tie tik žemaitiškai moka, ir tai tarpusavy nesusisišneka. Nes vienas nuo Sedos, antras nuo Plungės, trečias dar iš kito kampo. Nie razumiem – sakydavo jie oriai, ar juos aukštaitis, ar italas kalbindavo.

Tačiau bėda ta, kad žemaičiai, nors dideli, stiprūs, buvo nerangūs. Žygimantas per krūmus tik vikst vikst ir išsirangęs, kurgi ne, aukštaičio šaknis su lenku ir italu maišyta, vingrus kraujas. O žemaičiai eina, šakas trempia, žemė dunda, paukščiai nuo sūrio kvapo iš lizdų krenta čiaudėdami, triukšmas per pusę Vilniaus. Alebardos žvanga, žemaičiai keikiasi, Žygimantas šnypščia, visi rėkdami per Vilnelę brenda, o žemaičiai dar pakeliui kokią žuvį rankomis susipliaukši. Triukšmas, alasas, gvaltas!

Tik Žygimantas mano, jog viskas gerai, o šunys loja, nes mėnulis toks.

APOTEOZĖ PRIE VILNELĖS

Galiausiai viskas pradėjo klostytis keistokai, nes vakarais, mėnuliui įsižiebus, panaktiniams vienuoliktą surikus, prasidėdavo: iš rūmų pusės žvangėdami, žlegėdami, kosėdami, prunkšdami ir šnypšdami išlįsdavo žemaičiai, alebardomis žlegindami, į skydus jas daužydami, Žygimantas per

krūmus it zuikis tik šmikšt, tik šmakšt ir spokso, dairosi, kad niekas nematyty. Kaire ranka karūną prilaikydamas, dešine mantijos karališkos palankas apsiuvinėtas pasikėlęs, brisdavo Žygimantas per Vilnelę, žemaičių būrio apsuptas, iš šonų Radvilų sargybiniai su Bonos Sforcos agentais tik kulasi, Goštautų agentai kalne tik bruzda, nuo Aukštutinės pilies dvariškiai spitrijasi, arkliai žvengia, šunys loja, o Žygimantas lenda į skylę Radvilų mūro sienoje ir ten balta rankelė tik šmėsteli, durys užsitrenkia. Žemaičiai su Radvilų kūnsargiais ožį kepa, alų geria, sūriu ir vėžiais, į laužo liepsną lendančiais, užsigardžiuoja, arkangelą Mykolą bendrai šlovina, Vilniaus mergas baltaublauzdes dainomis garbina.

Galiausiai visas miestas naktimis eidavo žiūrėti, kaip karalius pas našlę Goštautienę vaikštinėja, ir panaktiniai darbą mesdavo, pameistriai ir net meistrai eidavo, vyrai, moterys, tarnai ir tarnaitės, Maskvos šnipai ir ambasadoriai su žmonomis. Tie, iš Maskvos rezidentūros, vodkę darmai dalydavo, žmonės kaštavojo patenkinti, spjaudėsi iš malonumo, linksmindavosi, šokdavo iki paryčių, neįtardami, kad maskoliai pradėjo klatingą abiejų tautų nugirdymo vajų.

Visiems buvo ir įdomu, ir smalsu, ir viskas kartojosi vis dažniau ir ilgiau, galiausiai visas Vilnius metė miegojęs, o smuklėse iki paryčių būdavo skaičiuojama, kiek Žygimantas užsibuvęs šįsyk, ir gabesni matematikai darydavo išvadas.

ŽYGMANTO NAIVUMAS

O Žygimantas pats buvo įsitikinęs, kad niekas jo su Barbora nė nepastebi, nes juk diskretiškai, nakčia lankosi, tik rankes bučiuoja, apie lietuvių ir lenkų santykius kalbasi prie žvakės ir apie Sofoklio naujausią leidimą iš Bazelio. Net dvaro istorikams sakydavo – juk mes nieko tokio. Tie taip ir parašė, kad ir kitiems neliūdna būtų. Ateinančioms, taip sakant, kartoms.

ŽYGMANTAS TILTĄ STATO

Sykį šaltą rudens rytą Žygimantas, visas šnarpšdamas nuo slogos, pasikvietė lyg tarp kitko dvaro architektą ir moko jį itališkai per pusryčius, kad reiktų per Vilnelę tiltelį pastatyti, idant dvariškiai ir miestiečiai į turgų greičiau nueitų, paupiu neklaidžiodami, o tilteliui tai vieta pati geriausia priešais Radvilų rūmus, anoje pusėje.

Architektas ilgai juokėsi pargriuvęs ant marmurinių grindų, ambasadoriai juokėsi, liuteronai juokėsi, arijonai juokėsi, net vyskupas, ir tas krizeno į auksuotą rankovę. Tarnai padėklus išmėtė, kojomis mataruoja kaip musės, numirsim iš juoko, kalba dusdami net.

Bona tik antakius raukė.

REIKALAS ĮSIBĖGĖJA

Kol Žygimantas slapstėsi, visiems buvo gardaus juoko, o kai toliau slapstėsi, to juoko buvo dar daugiau. Jis vienintelis nežinojo, kad jo diskretiškumas ne toks jau pavykęs. Jiedu rytais įlipdavo karieton – ir dui į pačius Valkininkus, kad iš Vilniaus nesimatyty, kur medžioklės dvaras ir žirgai.

Ankstų rytą, prieš saulėtekį, vilniečiai apsimiegoję burdavosi papilyje ir žiūrėdavo, kaip Žygimantas, apsirėdęs kirasiru, ranką padavęs, Barborą karieton sodinasi. Barbora užuolaidėles tik šmakšt. Ir garsai išsyk iš karietos, bučiuojasi karalius, net pasičepsėdamas. O tarp bučinių Barbora su Žygimantu apie arabų filosofiją kalbasi portugališkai ir apie vertesnius dėmesio Prahos alchemikų veikalus.

MEDŽIOKLĖS YPATUMAI

Medžioklė gerai eidavosi, ir Barbora ja tiesiog mėgavosi. Radvilaitė labiau įgudus, Radvilų ir Goštautų dvaruose prisimedžiojusi, ietimi ir strėlėmis tik svaidosi, mėtosi net uždususi. Žygimantas iš paskos nespėja, likimą keikia, o Radvilaitė taurus elnius kloja, pilnas miškas jos raitom lakstančios, krykščiančios. Štai sykį Žygimantas ją girion pasikalbėt apie valstybę pasikvietė ar apie meilės taurumus, o Barbora, kai žvėris pamatė, metė Žygimantą su visom meilėm ir ietimi nudūrė tris taurus, vienuolika stumbrų, du lokius vengriškus, o jau elnių, stirnų ir briedžių tai be skaičiaus. „Europos kurjeris“, lotyniškai einantis visų dvarų laikraštis, visą tai priskyre Žygimantui, o už tą informaciją karaliui teko sumokėti korespondentui, nes tas matė, kaip karalius su trim parankiniais vos ne vos vieną zuikį pridusytą, viena akim aklą nudūrė ietimis, apsupę iš visų pusių.

O Žygimanto meilė visai įsiliepsnojo nuo tos medžioklės.

ŽYGIMANTAS MEILĘ RODO

Žygimantas, pasirausęs motinos podėliuose, iškniso trijų sieksnių itališką vėrinį, tokį grynų perlų, ir vieną vakarą, prisiartinęs prie Barboros, priklaupęs dovanoja jį, visaip kalbėdamas apie gėrį su grožiu. Barborai užsegti vėrinį ant kaklo susijaudinęs visas nori, o staiga žiū – nēr kur to vėrinio pritaisyt. Barborai ant kaklo viens virš kito trim eilėm gal trisdešimt sieksnių tų perlų privyniota, Radvilos gi duktė. Sutriko net ir pasakė, laiku susigaudęs, kad čia bus apyrankė, ir jau ant rankutės užsegs, o ant abiejų rankelių – perlų movos iki pat alkūnių ir dar giliau, Žygimantas net susigėdo.

Barbora tai buvo geraširdė ir nepasakė Žygimantui, kad tie jo perlai Nesvyžiuų armėnų daryti iš kriauklelių, nes būtų pasimiręs iš gėdos.

O Barboros tai ir kurpaitės buvo iš perlų, tad paėmė iš Žygimanto karolius, žemai kloniojosi ir pasakė pasidarysianti iš jų antrus batraiščius.

BONA PRAŠAUNA PRO ŠIKŠNELE

Bona pažinojo Radvilaitę ir suprato, kad sūnus įsikliopijo, nes graži ir daili, ir protinga, bet, žinodama jo būdą, buvo tikra, kad čia trumpam reikalas, tad nesijaudino ir Barborai net nuodu nesumastė laiku įberti, dėl ko vėliau ilgai graužėsi ir aimanavo, visų šventųjų šaukdamasi koplyčioje, parvirtusi iš pamaldumo.

RADVILOS RAIZGUS MEZGA

Barbora priiminėdavo karalių, gražiai su juo šnekėdavosi aukštomis temomis, padainuodavo jam, pašokdavo, bet Radvilos ėmė suprasti, kad reikalas rimtas. Sykį patėmijo karalių prie vartelių, kai tas į Radvilų pusę įsmuko, ir apstoję kad ėmė lazdomis vanoti, lupti, plėšikas mat lenda, plėšikas. Karalius rėkia, paleiskit, aš apdovanosiu, o Radvilos tik juokiasi ir toliau lazdomis pliekia, patenkinti, sako – karalius tai miegutį daro, čiūčia liūlia, tik banditai naktimis šmirinėja.

Žygimantas išlindo galiausiai iš po lazdų į mėnulio šviesą susiraukęs, o Radvilos kad ims atsiprašinėti!

Mandagiai, iki žemės lankstėsi, pagal prancūzišką madą su blauzdos pasukimu!

O po to griežtai prisakė karaliui neiti pas Barborytę. Nes visokie gandai sklindą. Giminei gėdą darą.

Anokia čia gėda, – sako karalius, – aš juk Žygimantas. Karalius esmi.

Taigi, – sako Radvilos. – Mes tai – Radvilos, ir būtent todėl turime vardą saugoti. Juk tokia gėda –

karalius apie namus šlaistosi, apkalbas kelia.

O tai prigausi Barborytę ir gims judviem Liublino unija!

ŽYGMANTAS MAŠTO

Žygimantas parėjo visas skaudančiais šonais, purvinas, atsisėdo ant lovos totoriškai ir pradėjo medituoti susikaupęs apie Barborą ir eretiškos pasaulio begalybės doktrinos teorines prielaidas.

Bet išėjo – tik apie Barborą...

2. Iš gyvenimo rašytojų Lietuvos

DONELAITIS GRIEŽIA

Pilypas Ruigys išmokė Donelaitį griežti armonika. Eina Donelaitis grieždamas ir giedodamas per Tolminkiemį, centrine ūlyčia. O daina kad skamba, kad skamba!

Krūmuose sėdėjo Vytautas, tykojo, ar kartais Donelaitis neapsiriks kokia nata. Bet Donelaitis buvo atsargus ir jeigu apsirikdavo, tai tik iš meilės Lietuvai.

Gudrus, padla, – pagalvojo krūmuose Vytautas.

BŪRAI IR DONELAITIS

Donelaitis mokėjo rašyti ir skaityti, ne taip kaip Žemaitė. Atsisėda Donelaitis vakare prie balanos, skaito ką parašęs. O būrai pro langus tik žvilgčioja.

Tik kad pakils Donelaitis nuo stalo, kad suriks gūdžiu balsu!

Būrai net išsibėgiojo kas kur ir prisiekė daugiau nebežiūrėti pro pastoriaus langą. O dėl tikrumo Donelaitis išsipirko žemę po savo langais iš karaliaus Vilhelmo II. Bet pasirodė, kad didelę dalį žemės jau išpirkęs Lietuvos Seimas.

Kas žino, gal valdžia pasikeis, – kalbėjo Donelaitį. Gal talerio kursas kris, gal ką. O žemė yra žemė, – krintosi būrų dainius.

DONELAITIS MEISTRAUJA

Donelaitis labai gerai dirbdavo fortepijonus, laikrodžius, barometrus ir mėgo tą darbą.

Amžininkai sakė, kad labai gerai nusimanė mechanikoje, Donelaitis pats irgi buvo tokios nuomonės, net kartą pasikvietė Pilypą Ruigį pasižiūrėti savo darbų.

Tik Ruigys čia nieko nenusimanė ir prieš atvykdamas gerai išsiteiravo, kokius gaminius gamina Donelaitis, ir jam Simelpenigis pasakė, kad tai fortepijonai, laikrodžiai ir barometrai. Ruigys atvyko pas Donelaitį, ir Donelaitis jam rodo dailų laikrodį: na, brolau, ar pažįsti, kas čia per daiktas. Ruigys pasakė, kad barometras. Donelaitis surūgęs rodo jam fortepijoną, bet Ruigys iš baimės užmiršo, ką dar Donelaitis daro, ir pagalvojęs sako: arba labai didelis barometras, arba astroliabija.

Donelaitis su Ruigiu nekalbėjo pusantrų metų.

PIRMOSIOS EPIGRAMOS

Adomas Fridrikas Šimelpenigis buvo pirmasis lietuviškų epigramų rašytojas, tos epigramos jam

labai patiko, jis iš jų vakarais atsisėdęs prie židinio juokdavosi taip skambiai, kad žarstekliai žvangėdavo. Sykį, vargęs gerą pusmetį, jis parašė dvi epigramas, bet nesugalvojo, kam jas paskirti. Tada pasikvietė Donelaitį ir Ruigį, tie labai apsidžiaugę atvyko, nes epigramos rašomos tik apie labai garsius žmones.

Šimelpenigis jiedviem paskaitė pirmąją:

Bus paminklas jo garbės,

Kol tik Lietuva stovės.

Donelaitis ir Ruigys labai susijaudino ir pasakė, kad jiems abiem ta epigrama tinka. Tačiau Šimelpenigis patarė neskubėti, nes antroji epigrama daug platesnė, portretinė, ir, be to, keturių eilučių. Tad Donelaitis liepė dveilę, prastesniąją, rinktis Ruigiui ir tam, kaip mažiau nusipelnusiam, beliko nusileisti. Čia Šimelpenigis atsikrenkštęs perskaitė antrąją epigramą:

Akys, skruostai ir kakta

Buvo didei suraukta.

Raudonavo nosis jo,

Lyg kaip snapas kurkino.

Donelaitis įniršęs ėmė trypti kojomis ir kalbėti piktus žodžius, esą Šimelpenigis su Ruigiu jį apmovę, ir nepadėjo net tai, kad Ruigys atsiėmė savo dveilį ir brukte brukto Donelaičiui. Visi susipykę išsiskirstė, o Šimelpenigis, irgi neturėdamas kam tas epigramas paskirti, pirmąją adresavo karaliui Pričkui, antrąją – tokiam biednam studentui iš Vilkyškių.

DONELAITIS IR VAIKAI

Donelaitis nemėgo vaikų ir džiaugėsi, kad jų neturi. Mat laikė vaikus neprotingos gamtos išdaiga, o pats būrų dainius buvo labiau linkęs prie mechanikos.

Pamatęs pakeliui vaiką, jis timptelėdavo jį už ausies, pakeldavo už jos ir, su pasibjaurėjimu apžiūrėjęs abu vaiko snarglius, sakydavo: išdaiga tu išdaiga. Po to grįždavo namo ir nusiplovęs rankas sėsdavosi gaminti gražaus barometro ar šiaip ūkyje naudingo daikto.

ATLIKTA

Tačiau šiaip gamtą Donelaitis mėgo ir apie ją daug rašė, nes, be būrų, amtmono ir gamtos, Tolminkiemyje daugiau nieko ir nebuvo. Tad teko aprašyti ir amtmoną, ir būrus. Po to būrus ir amtmoną. Po to pavasarį, vasarą, rudenį, žiemą.

Tada Donelaitis, paregėjęs, kad išsibaigė temos, ir metė rašęs.

KAIP DONELAITIS PARAŠĖ „METUS“

Kartą Donelaitis su Šimelpenigiu susikirto, katras iš jų geriau rašo. Dar ir Rėza prisidėjo, toks pienburnis studiozas. Ir Ruigys. Ir visi juokiasi iš Donelaičio, kad tas tik pagal Ezopą ir Ezopą pasakėčias renčia, o nieko originalaus. Ezopinė kalba, – apibendrina Rėza. – Nei stiliaus, nei literatūrinių naujovių. O juk jau XVIII a. greitai baigsis! Reikia eiti koja kojon su laiko dvasia, – sako.

Donelaitis pamąstė, pamąstė.

Norit, – klausia, – aš parašysiu tokį veikalą, kokio lietuvių literatūroje nebus dar du šimtu su puse metų? Juomi pralenksiu ir pasaulinę literatūrą. Parašysiu tokį veikalą, kuriame nebus nei fabulos, nei dialogų!

Visi tik pasijuokė, o Rėza krizendamas prižadėjo tokį veikalą užaugęs išleisti. Sukirto iš gorčiaus arielkos ir dviejų fortepijonų.

Po kurio laiko atnešė Donelaitis visiems rankraštį, visi skaito. Išties, nei siužeto, nei dialogų. Rėza surūgęs, kad jam reikės leisti „Metus“, ir sako:

O be žodžių negalėjai parašyti?

Apie tai nesitarėme, – skrumnai atsakė Donelaitis.

DRAUGAI IR DONELAITIS

Draugai buvo supykę ant Donelaičio, kad jis taip juos apšovė su tais „Metais“. Net buvo sumanę kirsti su Donelaičiu lažybų, kad tasai parašytų romaną be asmenvardžių, būdvardžių ir daiktavardžių, bet pasvarstę suprato, jog Donelaitis tada parašytų knygą iš vienu aliteracijų. Pagalvoję apie kokią poemą be žodžių, irgi pabūgo. Bala jį žino, tą klasiką. Gal aplenkis literatūrą trims šimtais metų – ir vėl Rėzai išlaidos.

Sykį eina Ruigys susinervinęs ir susitinka Donelaitį, o tas Ruigiui:

Labas, Astroliabija.

Labas, Fabula rasa, – atkirto Ruigys.

Nuo to laiko draugai tarpusavyje Donelaitį sutarė vadinti Fabula rasa.

POETŲ SUSITIKIMAS

Eina sykį Donelaitis per mišką, žiūri – iš priekio toks kunigas su sutana, skujas renka.

Įsižiūrėjo – gi Maironis. Maironis veizdi – gi Donelaitis.

Maironis kad ėmė žegnotis, ir Donelaitis apstulbęs prapuolė.

Maironis pagalvojo, pagalvojo.

Pasitaiko – tarė sau ir nuėjo toliau skujauti.

DONELAITIS GĖLES UOSTO

Donelaitis labai mėgo gėles, jis vaikščiodavo pakiemiais, uostydavo tas gėles, jį geidavo bitės, vapsvos ir širšės, bet jis vis tiek uostydavo, o kodėl – nė pats nesuprato, nes neturėjo uoslės.

DONELAITIS RAŠTUS RAŠO

Vakarais Donelaitis atsisėdavo už stalo, prie balanos, ir rašydavo, rašydavo. Nes Tolminkiemyje nebuvo daugiau kas veikią. Nei vakaruškų, nei kavinės, o Karaliaučius toli. Vieną kartą sugalvojo paskaityti, ką parašęs. Skaito, skaito – neperskaito, mat tamsu prie balanos. Rašyti šviesos užtenka, skaityti – ne. Pasikvietė Rėzą, abu skaito – vis tiek neperskaito. Čia atjojo Vydūnas, sako, duokit – perskaitysiu. Ir tas neįžiūri. Sėdi visi, alų geria, nežino, ką jiems daryti, Donelaičiui net verkti norisi. Rėza irgi lūpą timpčioja, Vydūnas gražiu balsu rauda, kanklėmis pritardamas.

Ir kad apsižliumbė visi!

Iš šio ašarų tvano ir užgimė Lietuvoje literatūra...

DONELAITIS ATGAILĄ SKIRIA

Donelaičiui nepatiko jo parapijonys būrai. Neviežlybi, perdžia per pamaldas. Galvojo, galvojo, kaip

juos nubausti, ir sugalvojo. Parašė tokį daiktą, nuobodų, bet hegzametrų. Ir pradėjo skaityti per pamaldas, ir pradėjo!

Būrai nesupranta, kas čia dedasi, verkia, bet nepabėgsi iš pamaldų.

Nustok, pastoriau, – prašo. – Nustok, nuobodu! Ir dar hegzametrų!.. Neišlaikysim...

Aha, – mano sau Donelaitis, – o aš jums dar vieną skyrių. Apie žiemą...

Taip gimė lietuvių literatūros šedevras.

DONELAITIS TVARKĄ DARO

Būrai pabūgo Donelaičio ir visą savaitę slankiodavo jam iš paskos, sakydami – pastoriau, geriau lazda vanok, bet neskaityk sekmadienį tų savo hegzametrų, o Donelaitis išdidžiai vaikščiodavo, grasindamas: šit imsiu ir paskaitysiu.

Jeigu būrai dorai elgdavosi, Donelaitis jų nebausdavo, ypač jei jam užeidavo geras ūpas. Bet jeigu suskausdavo dantis...

DONELAITIS SVEČIUS PRIIMA

Pas Donelaitį atvažiavo svečiai – Simonaitytė, Rėza, Vydūnas. Donelaitis skūpas buvo, pastatė jiems po bliūdely rūgpienio. Simonaitytė jam ėmė grasinti, bet Donelaitis tik juokėsi. Vydūnas srebja, jam skanu. Rėza sulakstė į Gumbinę, šnapso atsivežė. Sėdi visi, nuobodžiauja. Vydūnui namo į Tilžę norisi, Simonaitytė iš pykčio prunkščia, Rėza patylom šnapšą geria. Donelaitis neiškentė:

Važiuokit namo, – siūlo

Ne, mes dar pasėdėsime, – sako visi.

Sėdi, sėdi, laikrodis vidurnaktį muša, svečiai išeina. Žiūri: mėnulis kabo. Pašto kariatės nebevažiuoja, karčemos uždarytos, o šalta šalta.

Tai bent pasilinksminom... – pasakė Rėza ir vogčiom nutarė neleisti „Metų“, kol Donelaitis gyvas. Simonaitytė nieko nekalbėdama pasilenkė, paėmė nuo žemės gerą akmeną ir sviedė Donelaičiui į langą. Stiklai pažiro. Išlindo Donelaitis ir jie su Simonaityte ėmė plūstis. Žiūrėjo Vydūnas į Simonaitytę, žiūrėjo ir ūmai jam toptelėjo:

Ale kokia tamista panaši į Tautos Dvasią, – pasakė ir užsirašė kažką ant rankovės.

Gerai, kad mūsų nemato žemaičiai, – liūdnai pratarė Rėza, o tai praregėtų, kokie jų geriausieji iš geriausiųjų... intelektualai...

Už kampo krizeno Mekas ir mokė „Be tabu“ naudotis savo „Boleksu“.

DAUKANTO MOKSLAI

Daukantas niekaip negalėjo išmokti rašyti, jį mokė Donelaitis, mokė Rėza, na neišeina ir tiek. Todėl jie syki susirinkę ir praminė Daukantą „Mokytu žemaičiu“.

BARANAUSKAS SU DONELAIČIU RIPKĄ MUŠA

Susitarė Baranauskas su Donelaičiu vakare eiti ripkos mušti. Muša muša, ripka nė krust. Pasikvietė Strazdą, tas su lazdele šiaip, su lazdele taip – ripkai nė motais. Sėdi visi suplukę, nuvargę, kas čia yra, galvoja.

Ripka, ir ta nieko nesuprato.

KAIP VALANČIUS LIETUVIŲ KULTŪRAI PASITARNAVO

Donelaitis su Baranausku buvo įpratę susitikti Kybartuose, ant rubežiaus, trečiadieniais, tokioje karčemoje, pas žydą Jankelį. Baranauskas atsinešdavo šaknelių, grybų, Donelaitis – šnapso. Sėdi jie sau, apie Strazdą šnekasi, paskalomis dalijasi, karčiauninką gerų manierų moko. Staiga trinkt – durys atsidaro, įeina Valančius su Daukantu už parankės. Baranauskas su Donelaičiu po stalu lenda išsigandę, drovisi, kad arielką geria. Valančius pamatęs juos kad ims rėkt, kad ims! Lietuvą mat pragersit, parmazonai. Abu išsigando, pabėgo: Donelaitis į Tolminkiemį, pas savo bambizus, Baranauskas į Peterburką ir pagiriodamas pašto karietoje parašė „Anykščių šilelį“.

Taip Valančius pasitarnavo Lietuvos kultūrai.

LITERATŪRA IR ŽĄSIS

Baranauskas su Daukantu sėdi karčemoj, džiaugiasi, žąsį su alum valgo. Baranauskas vis į kampa žiūri, stebisi. Veizėk, Simai, sako Baranauskas, ar tas kampe su bakenbardais ne Puškinas? Priėjo Daukantas, žiūri taip, žiūri anaip – nesupranta. Baranauskas žiūri, jam irgi neaišku.

Čo, Puškina nie videli, messieurs, – sako Puškinas.

Izvinitie, oboznalis, – sako bičiuliai.

Grįžta prie savo žąsies, o Baranauskas ir sako susimąstęs:

Ale koks tas Mickevičius panašus į Puškiną... na neatskirsi...

DONELAITIS IR MICKEVIČIUS

Sėdi Donelaitis ant rubežiaus, laukia Baranausko, dairosi. Pro šalį pašto karieta važiuoja, kažkas pro langą žiūri, striūbauja, ašarom taškosi.

Mickevičius, – galvoja Donelaitis. – Į Paryžių...

Donelaitis, – galvoja Baranauskas, kratydamasis karietoje, – manęs laukia...

O aš kur? – galvoja Mickevičius...

PUŠKINAS PETERBURGE

Eina Puškinas Nevos prospektu, bakenbardai vėjyje plaikstosi, o jau už nugaros tik šnabžda, tik šnabžda: žiūrėkit, Puškinas eina, Puškinas... praeina pro cukrainę, ten du stovi ir rėkia visa gerkle: žiūrėk, žiūrėk, Mickevičius!

Ir vėl Daukantas su Baranausku, – neatsigręždamas sumurmėjo Puškinas.

MICKEVIČIUS PETERBURGE

Atvažiavo Adomas Mickevičius į Peterburgą, o jo ten niekas nepažįsta. Žino tik, kad jį labai Baranauskas gerbia, na, dar Daukantas... Prieina prie cukrainės, žiūri, ogi abu ten, su sermėgom, vyžom, į jį spokso. Mickevičius staiposi šiaip, staiposi taip, – nieko, tiedu tik akimis spitrijasi, lyg neatpažintų.

Ir nuėjo Mickevičius susikrimtęs...

Matei, – dunkstelėjo alkūne Daukantas Baranauskui, – matei, koks Puškinas šiandien išsičiustijęs?

DONELAITIS IR RUSŲ CARAS

Donelaitis ir vėl sėdi prie Kybartų muitinės, į Lietuvą žiūri, ranka galvą parėmęs. O ten, Lietuvoje, muitininkai rusai šnekasi. Esą Prūsijon caras tuoj važiuos gelžkelio.

Važiuoja caras pro šalį, žiūri – Donelaitis liūdnas sėdi prie geležinkelio. Pagailo carui Donelaičio, toks liūdnas visas. Sustabdė traukinį, išlipo.

Sakyk, ko nori, – tarė caras, – aš viską išpildysiu. Gal Lietuvos neprigulmingos reikia ar Akademijos Vilenskos?

Noriu, kad atželtų Anykščių šilelis, – smūtnai paprašė Donelaitis.

Čia Baranauskas atsibudo ir net nusipurtė.

Na ir susapnavau, – sako.

ALEKSANDRAS IR PRYDRIKAS, DU KARALIU

Rusų caras miega ir sapnuoja imperatorių Pričkų. Tas sėdi ant taburetės susikrimtęs, o Vilhelmas Storosta-Vydūnas jam tik išmetinėja, tik moko, tik bara ir dar neleidžia kotletų valgyti. Kad pradės caras juoktis, kad pradės!

Už tai jam net visas pilvas nušašo ir masonams beliko greitai jį nunuodyti.

KAIP SUŽLUGO ŽEČPOSPOLITOS ATSTATA PETERBURGE

Puškinas nusipirko pistoletą ir panūdo jį išbandyti. Priėjo prie caro langų ir kad pradės pleškinti, kad pradės... Caras su Arakčejevu, Oginskiu, Mickevičium ir kitais masonais kortom lošė, o jiems ant stalelio tinkas tik byra, tik byra, kulipkos virš ausų zvimbiam... Emilija Pliaterytė arbatą termosuose nešioja, braunykas užanty, buntavot pasiruošus, tēmijasi viską, Mickevičiui slaptus ženklus rodo.

Carui nusibodo, jis priėjo prie lango ir sako Puškinui: nu brat, začem gudiš.

Puškinas kad pradės burnoti prieš valdžią... Emilija Pliaterytė tik mirkt Mickevičiui tik mirkt... bet Mickevičius jau buvo išlošęs pusę šimto auksinių rublių ir apsimetė nematęs Pliaterytės.

MICKEVIČIUS EMIGRANTAS

Kitąsyk jau Puškinas sėdi, lošia su caru ir Arakčejevu, o Mickevičius po langais brazda, bombą deda, liuosybės, liuosybės, rėkia.

Carui įgriso brazdėjimas, jis sako Puškinui, eik, pažiūrėk, kas brazda, jei lietuvis, išsiųsk Siberijon, jei lenkas – į Paryžių.

Puškinas grįžta nustebęs, caras klausia, tai kas, litvinas ar paliokas?

Mickevičius, – atsakė Puškinas.

Caras net nustėro su Arakčejevu.

Taip Mickevičius atsidūrė Stambule.

KAIP ATsirado RAŠYTOJAI

Važiavo kartą Baranauskas pro Anykščių šilėlį, išlipo iš kariatos ir ėmė gėrėtis gamta. Pasigėrėjęs susijaudino kažko ir tarė:

Kalnai kelmuoti! O pakalnės kokios...

Su tais jo žodžiais iš Šilelio ėmė dygti kažkokie pavidalai.

Anava Maironis, pasakė Baranauskas. – Štai ir Biliūnas bedygstas. Ir Žemaitė kur buvus, kur

nebuvus jau čia...

Tai grybai, szanowny panie, – paaiškino vežėjas.

Daug tu supranti, – atkirto Baranauskas.

APIE BILIŪNĄ

Biliūnas labai mėgo katytes, ypač baltas: pribėgdavo prie kiekvienos tokios, gražiai pakalbėdavo, pasakydavo visokių žodžių. Bet katyčių nemėgo Žemaitė.

Škac, padla, – sakydavo klasikė.

DAR KARTĄ APIE BILIŪNĄ

Biliūnas mėgo dar ir voveres ir, vieną tokią vydamasis, užlipo ant aukšto kalno. Ten jau stovėjo Juozapota ir skėlė rašytojui skambu antausį.

Biliūnas išsyk viską suprato.

APIE ŽEMAITĘ IR RAŠTĄ

Žemaitė, kaip žinoma, nepažino raidžių. Raidės baltame popieriaus lape jai susiliedavo, ji negalėjo perskaityti, ką parašiusi. Todėl davė perskaityti Biliūnui, o Biliūnas nesuprato. Supykusi ji Biliūnui sudavė lazda. Davė perskaityti Baranauskui, bet tas jau nemokėjo lietuviškai ir taip pat gavo su lazda. Nuėjo pas Maironį, tačiau šis užsidarė celėje ir jos neįsileido. Tada Žemaitė nuėjo pas Višinskį, ir tas, pabūgęs lazdos, eksromptu perskaitė kelis jos apsakymus. Taip Žemaitė išgarsėjo.

KAIP ŽEMAITĖ BARDAVOSI

Žemaitė mėgdavo užlipti ant piliakalnio ir iš aukštybių visaip bardavo Biliūną, o tas, kad ji taip nesibartų, pasižadėjo ją išmokyti gerti arielką, bet Žemaitė jau buvo išmokusi iš savo vyro ir vėl sudavė Biliūnui lazdele.

Biliūnui teko išvažiuoti į Zakopanę.

APIE MAIRONĮ

Maironis nuėjo pas milžinkapį ir jam užsinorėjo prikelti kokį senolį. Kelkis, senoli, – rimtai tarė Maironis. Senolis atsikėlė ir, tiesdamas ranką, priėjo prie Maironio.

Senolis, – tarė senolis.

Maironis, – prisistatė Maironis.

MAIRONIS IR ŽEMAITĖ

Maironis labai bijojo Žemaitės, nes ji mėgdavo nei iš šio, nei iš to sušnioti lazda jam per nugarą. Todėl kartą Maironis, norėdamas įsiteikti, Žemaitėi padovanojo amerikonišką amžinąją plunksną. Bet Žemaitė nemokėjo rašyti, tai su ta plunksna nuėjo pas Višinskį, kad paklaustų, ką su ja daryti, bet Višinskis pabėgo. Tris dienas ir tris naktis jiedu su Maironiu tūnojo raiste, bijodami gauti per kuprą, tad Žemaitė, įtardama kokią klastą, dėl visa ko ta lazda sušniojo Biliūnui.

Ir vėl man, – liūdnai pasakė Biliūnas.

BARANAUSKAS KELIAUJA PETERBURKAN

Baranauskas nutarė nuvažiuoti į Peterburgą, kad ten vienas pailsėtų nuo savo draugų Žemaitės ir Višinskio, bet šieji, patyrę apie Baranausko kelionę, įsipiršo draugėn, taip pat pasiėmė ir Biliūną, ir visai dar mažą Binkį, o Binkis visą kelią šlapinosi į Maironio kelnes, tai Baranauskui vis vien buvo šiokia tokia pramoga.

MAIRONIS IRGI KELIAUJA

Maironis keliavo pro Trakų pilies griuvėsius, jie buvo samanoti, glitūs, nekėlė susižavėjimo. O nuo griuvėsių jam šluota grūmojo Šatrijos Ragana su Žemaite, ir Maironis pagalvojo, kad atiduos joms auklėti Binkį, kurį kaip tik turėjo ant kelių. Ir atidavė, tik Binkis jam už tai užaugęs atsimonijo.

MAIRONIS MAUDOSI

Žemaitė neturėjo pinigų, bet vis vien nuvažiavo į Palangą, priėjo prie marių, žiūrė – ant kranto drapanos begulį. Žemaitė atsisėdo ant tų drapanų, iš marių tuo metu išlindo Maironis ir sako: Atiduok mano drapanas.

O kopose Višinskis kad ėmė juoktis, kad ėmė!

MAIRONIS DAR KARTĄ MAUDOSI

Maironis nuėjo darsyk nusimaudyti, bet šį kartą buvo apdairesnis ir drapanas pasaugoti atidavė Baranauskui. Maudosi, turškiasi – žiūrė, už nugaros Jūratė ir Kastytis. Bėga į krantą – o ten Žemaitė Baranauską lazda tvatija. O iš viršaus Perkūnas kad ims tranqtytis!

Maironis net nustebo.

KEISTA ISTORIJA

Žemaitė ėjo per svieta, žmones pagaliu tvatydama, tik žiūri: Višinskis su Maironiu lašinius valgo, o Baranauskas saugo, kad Žemaitė neužklyptų. Tik visai ne į tą pusę žiūri!

Tai apsidžiaugė Žemaitė!.. Ir Binkis, mažas dar, repečkom, repečkom iš paskos!..

BINKIS SUSITINKA SU KUDIRKA

Binkis buvo dar labai mažas, bet jau Binkis, ir Žemaitė atidavė jį Kudirkai, kad palaikytų per savaitgalį. Bet Kudirkai reikėjo parašyti atsišaukimas, tai jis paliko Binkį lopšyje ir nuėjo rašyti, tačiau Binkis nelauktai išlipo iš lopšio, nuropojo į išvietę ir ten prirašė visokių šlykštynių, ir Kudirka turėjo bėdų su žandarais.

Sekmadienio vakare Žemaitė su Višinskiu atvažiavo pas Kudirką atsiimti mažojo Binkio ir paklausė Kudirkos, ar gerai ėjosi. Kudirka neatsakęs nuėjo ant tilto ir ilgai ten rymojo.

ŽEMAITĖ IR KITI ANT TILTO

Žemaitė su Višinskiu irgi nuėjo ant tilto. Kudirkai padeda, rymo drauge, kalbasi.

Višinskis Žemaitėi raides rodo. Taip gera jiems kartu. Žemaitė net lazda šalin padėjo.

Visa Lietuvos literatūra ant tilto, – kalba jie tarpusavyje.

Tą akimirką iš paupio gluosnio jiems ant galvų nugriuvo Binkis.
Mažas toks.

BINKIS EINA Į MOKYKLĄ

Norėdami atsikratyti Binkio, Žemaitė, Maironis ir Višinskis atidavė jį į gimnaziją. Eina Binkis pirmą dieną iš gimnazijos, sutinka Jablonskį.

Ar išmokai kokių gražių lietuviškų žodžių? – dailia lietuvių kalba paklausė jį Jablonskis.

Atsiveizdolink, lakūdra, – malonėjo Binkis.

Jablonskis patenkintas užsirašė kažką į bloknotę.

ŽEMAITĖ IR JANONIS

Žemaitė pamatė Janonį ir jis jai labai patiko, ji panoro Janonį įsisūnyti, jau spėjo užsimoti lazda – bet Janonis buvo greitesnis ir kad trenkė klasiškai plaktuku!

Binkis, į tai žiūrėjęs iš už kampo, pratarė: „Jei nebūčiau Binkis, norėčiau būti Janonis“. Bet čia pribėgo Višinskis ir atėmė iš Janonio plaktuką.

BINKIS SUSITINKA CVIRKĄ

Binkis atvyko į Kauną ir pirmą kartą važiuoja konke. Viena moterėlė duoda jam palaikyt kažkokį ryšulį, kol ji atsiskaitys su konduktorium. Binkis laiko laiko, žiū – kelnės šlapios. Atidaro tą ryšulį: mėlynos akys sužiūra į jį.

Bene tu būsi Cvirka? – paklausė Binkis.

Cvirka, – atsakė kūdikėlis.

Taip Binkis susipažino su Cvirka.

BINKIS IR SRUOGA

Eina Sruoga per Laisvės alėją, skambina cimbolais ir į timpaną kartkartėmis barkšteli. Čia kad prabėgs kažkas pro jį – jaunas, žerintis, švirksčiantis, švilpiantis. Sruoga net nustebo.

„Binkis“, – pagalvojo Sruoga.

„Sruoga“, – pagalvojo Binkis.

BALMONTAS IR KITI

Balmontas atvažiavo į Kauną. Geležinkelio stotyje jį pasitinka Žemaitė, Maironis, Višinskis ir Binkis. Balmontas išlipo iš traukinio, apsidairė ir klausia:

Kur Sruoga?

Čia priėjo Tilvytis ir sako:

Aš Sruoga.

Balmontas apsikabino jį ir jiedu kažkur nuėjo.

BINKIS KURIA ŽURNALĄ

Eina Binkis Laisvės alėja, girdi – viršuje kažkas švilpia. Pažiūri – ogi liepoje sėdi Cvirka ir suokia

lakštingalos balsu.

Spjovė Binkis į viską ir nuėjęs įkūrė žurnalą.

JEI ČIULBĖT, TAI ČIULBĖT

Laikui bėgant visi įprato, kad Laisvės alėjoje medyje tupi Cvirka ir čiulba. Eina pro šalį, nebesidairo virš galvų. O Cvirka ėmė tuo naudotis. Binkis su Tysliava labai juokėsi, tik profesoriai ir ministeriai būdavo nepatenkinti.

Gira nutarė, kad iš Cvirkos yra ko pasimokyti. O Tilvytis išvis užsiropštė šalia Cvirkos.

HERBAČIAUSKAS IR VOLDEMARAS

Eina Herbačiauskas Laisvės alėja, žiū – Voldemaras! Pribėgo prie jo iš nugaros, ir kad ims spardyti Voldemarui į užpakalį, kad ims!

Voldemaras nustebo. Kaip čia tamsta? – klausia. Juk intilientas?

Tamstos šiandien horoskopas toks, – oriai atsakė Herbačiauskas.

HERBAČIAUSKAS IR BINKIS

Kas liktų iš tavo kūrybos, jei iš jos atimtume šauktukus? – kartą Herbačiausko paklausė Binkis.

Herbačiauskas nesuprato ironijos.

Aš jau mažčiau apie tai, – atsakė Herbačiauskas. – Esu literatūriškai apsidraudęs: liktų klaustukai.

SRUOGA EGOISTAS

Eina Sruoga per Laisvės alėją, ant galvos platus sombrero, gintaro karoliai ant kaklo, balta toga, finikus valgo. Duok finikų – prašo Binkis. Sruoga neduoda. Prašo Maironis – Sruoga neduoda. Susitinka Cvirką medyje – irgi neduoda, ką jau kalbėti apie Tilvytį.

Priėjo Sruoga prie Soboro, finikai baigėsi. Sėdi ant suolo su toga, karoliais, sombrero. Žiūri – pro šalį Maironis praeina, Višinskis, netgi Binkis – ir niekas jo nepastebi, nesisveikina.

Tai kam tie karoliai? – galvoja sau Sruoga.

Ir nuėjo nusipirkti dar finikų.

ARKLYS

Eina žmonės Laivės alėja, žiūri į viršų: ant Pienocentro stogo arklys užkeltas. Žvengia, bijo, nulipti nemoka. Visi kremtasi, gailisi arklio, galvoja, koks šalopajus galėjo tą arklį užkelt taip aukštai.

Eina pro šalį Herbačiauskas, ir jam išsyk viskas aišku.

„Binkis“, – pagalvojo Herbačiauskas.

„Herbačiauskas“, – pagalvojo arklys.

PREFERANSAS

Binkis su Sruoga sumanė palošti preferansą, bet nerado partnerių. Maironis su Binkiu nesutinka lošti, Cvirka medyje tupi, kažką meistrauja, Gira Lietuvą saugo, Tilvyčio patiemis nesinori.. Pasikvietė Herbačiauską, bet vis vien ketvirto trūksta. Pagalvojo – gal moterišką? Nėris tada dar preferanso

nelošė, Žemaitė lazda mušis, nejauku. Pasikvietė Šatrijos Raganą, ji atėjo, krivūle pasiramsčiuodama, bet lošė iš senų carinių penkrublių ir kerenkų, o jei Herbačiauskas ką pasakydavo – tai ji špilkutėm, špilkutėm į šlaunį!

BINKIO PIKNIKAS

Binkis surengė pikniką, visus susikvietė, blynus kepa, alų pilsto. Visi patenkinti, džiaugiasi. Cvirka medyje sėdi, blyną valgo, Nėris į tolą žiūri, Maironis, kaip įpratęs, maudosi, Herbačiauskas su dvasiom prie lauželio bovijasi, Šemerys granatas svaido, Tysliava haubicą monteruoja, Paryžių apšaudys, Gira svečius saugo, Sruoga karolius nešioja, Žemaitė visus lazda tvatija.

Pažiūrėjo Binkis į šį vaizdą, jam net širdį suspaudė.

BINKIS IŠ BERLYNO GRĮŽTA

Binkis grįžo iš Berlyno, ir jam Kaune niekas nepatinka. Tai meksfalto nedaug, tai elepstrikas ne taip šviečia, tai tramvajų nėra. Stovi jis Kauno stotyje, bliuznija visaip. Nuobodu mat jam.

Tada prie Binkio priėjo Šemerys ir tik pliumpo granatą po kojomis. O Herbačiauskas kad pradės dvasias kviesti, kad pradės!

CVIRKA MAITINASI

Cvirka, kaip žinia, buvo labai biednas, niekas iš pradžių jo apsakymų nepirko, jis vaikščiojo liesas, dažnai sėdėdavo medyje, kaulydamas iš praeivių lašinių. Niekas jam tų lašinių neduodavo, ir žmonės palengva ėmė stebėtis, kaip Cvirka minta, kas jį išlaiko. „Žemė maitintoja“, – paslaptinai atsakydavo Cvirka.

Kartą Binkis su Maironiu nutarė patikrinti, kaip čia yra. Naktį jie budėjo Laisvės alėjoje po medžiu, kuriame tupėjo Cvirka. Vidurnaktį mato: Cvirka išlipa iš medžio. Cvirka – slapčia, apsidairydamas – į Ažuolyną. Binkis su Maironiu – iš paskos. Šviečia pilnatis, baugu darosi.

Žiūri – Cvirka atsisėda po ąžuolu, velėnas rauna, žemę valgo.

Maironiui bloga pasidarė. O Binkiui – kad nors kas.

Ištraukos iš:

Gintaras Beresnevičius, *Pabėgęs dvaras*: esė, romanas, Vilnius: Lietuvos rašytojų sąjungos leidykla, 2005.